ВСЕНАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
при
УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК

БІБЛІОТЕЧНИЙ ЗБІРНИК

Ч. 1

ПРАЦІ ПЕРШОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК УСРР

КИЇВ—1926

Всенародня Бібліотека України при Українській Академії Наук.

БІБЛІОТЕЧНИЙ ЗБІРНИК
Ч. 1

ПРАЦІ ПЕРШОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК УСРР.

Київ—1926

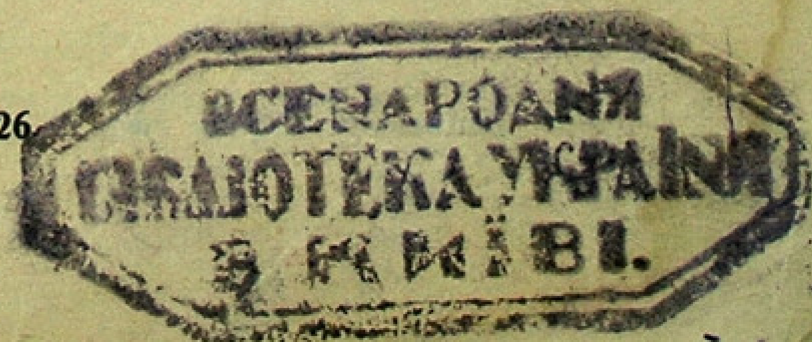

Київський Окрліт № 232. Зам. № 799—700 пр.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР.

28—31 грудня 1925 року в Києві відбулася Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР.

Науковим бібліотекам УСРР досі не щастило. В житті загально-бібліотечному революція відограла величезну ролю, зробивши бібліотеки живими осередками—творцями нової культури, нового світогляду. За революції виросло на Україні кілька бібліотечних сіток—бібліотек політосвітніх, профспілчанських, військових, транспортних, то-що, з своїми керуючими центрами, своїми конференціями, бібліотечними курсами, об'єднаннями, з численною бібліотечною літературою й т. ин. Але весь цей процес розвитку бібліотечної справи на Україні не торкнувся або майже зовсім не торкнувся бібліотек наукових, академічних, вузівських.

Що правда, окремі наукові бібліотеки, як, наприклад, Всенародня Бібліотека України при Українській Академії Наук у Київі, або Одеські Публічна й Центральна Наукові Бібліотеки та окремі бібліотечні організації, як Секція Академбібліотекарів м. Київа, намагалися вже кілька років ставити питання про наукові бібліотеки, їхні завдання, реорганізацію, але ці їхні заходи не могли вийти поза межі їхніх міст і набути всеукраїнського характеру.

Уся ця справа ускладнялася через розпорошеність наукових бібліотек (не тільки поміж кількома главками НКО—Укрпрофосвітою, Укрполітосвітою й Укрнаукою,—але й поміж різними Наркоматами) та через відсутність єдиного центру. Найбільше наукових бібліотек (бібліотеки різних вузів) належить до Укпрофосвіти, але до Укпрофосвіти вони входять не як бібліотеки, не як окремі органи з своєрідним життям, а як частинки великих складних організмів — вузів. Укрпрофосвіта, звичайно, могла присвячувати свою увагу життю кожного вузу в цілому, а не кожній із десятків допоміжних установ кожного вузу А до

того, Укрпрофосвіта не мала ніякого окремого органу, стола чи людини, що відала-б справами вузівських бібліотек.

В Укрполітосвіті наукові бібліотеки—випадкове явище й тонуть серед моря бібліотек суто політосвітніх.

І лише Укрнаука, як спеціяльний орган управління науковими установами УСРР, має окремий орган—Музейно-Бібліотечну Секцію, що керує науковими бібліотеками й музеями. Але, знов-же, до відому Укрнауки нині належить лише 5 наукових бібліотек УСРР.

Ця розпорошеність наукових бібліотек і відсутність єдиного керуючого центру утрудняла саму постановку питання про наукові бібліотеки УСРР. Історія першої конференції наукових бібліотек яскраво стверджує цю думку.

Справді. Коли Укрполітосвіта проєктувала на-весні 1925 року скликати всеукраїнський бібліотечний з'їзд, Всенародня Бібліотека України й Секція Академбібліотекарів м. Києва піднесли перед Укрполітосвітою та Укрнаукою клопотання про організацію на цьому з'їзді окремої секції наукових бібліотек; в додаток до клопотання вони подали й проєкт програму цієї секції. Але у відповідь одержали від Укрполітосвіти повідомлення, що Секція Наукових Бібліотек на Клубно-Бібліотечному З'їзді не може бути зорганізована.

1925 року Укрнаука ухвалила скликати нараду наукових бібліотек і музеїв, але, звичайно, маючи на увазі в першу чергу потреби підлеглих їй п'яти наукових бібліотек, а не всіх наукових бібліотек. З таким розрахунком було складено в Укрнауці й перший проєкт програму цієї наради, і визначено було досить вузьке коло учасників наради.

Але на місцях, по окремих містах УСРР, в Києві в першу чергу, потім в Одесі, в Харкові, в Катеринославі, проблема організації наукових бібліотек уже випиралася на чергу дня; життя вже вимагало постановки її в усю широчінь, вимагало відповідей на десятки питаннів, і цей тиск життя не міг не відбитися на дальшому процесі організації Укрнаукою наради наукових бібліотек.

Розісланий на місця програм наради виріс там удвічі, число учасників наради було збільшено й дійшло до 204 (67 делегатів і 137 гостей).

Отже, задумана Укрнаукою невеличка нарада невеликого числа наукових бібліотек силою самого життя виросла в справжню Першу Конференцію Наукових Бібліотек УСРР.

Підготовку Конференції в Київі й саму її організацію провела спеціяльна Оргкомісія, що її склала з доручення Укрнауки Всенароднія Бібліотека України. До участи в Оргкомісії В. Б. У. запросила представників—Секції Академбібліотекарів м. Київа та Українського Інституту Книгознавства. Усього в склад Оргкомісії увійшло 5 душ: од В. Б. У.—С. П. Постернак (голова Оргкомісії), В. Ф. Іваницький та Як. Л. Маяковський (секретар Оргкомісії), од Секції— М. Т. Хохол, од УНІК'у—М. М. Іванченко.

Конференція розпочалася 28 грудня в приміщенні Всенародньої Бібліотеки України. В президіум її було обрано 8 душ: В. В. Дубровський (представник Укрнауки), Н. І. Чепіга (завідуюча Харківською Державною Бібліотекою ім. Короленка), М. А. Годкевич (директор Української Книжкової Палати—Харків), М. Т. Хохол (представник Секції Академбібліотекарів м. Київа), Ю. О. Меженко (директор УНІК'у—Київ), С. П. Постернак (директор Всенародньої Бібліотеки України — Київ), Я. С. Розанов (представник Укрполітосвіти) і С. Л. Рубінштейн (директор Одеської Центральної Наукової Б-ки). В Секретаріят— Я. Л. Маяковський (учений секретар В. Б. У.), Д. В. Отамановський (директор Вінницької Філії В. Б. У.) та Е. В. Стебельський (зам. зав. Катеринославської Публічної Б-ки ім. Жовтневої Революції).

Маючи в своєму розпорядженні дуже мало часу, всього лише три доби, з 28 по 31, і дуже великий програм, Конференція працювала надзвичайно інтенсивно з 9 годин ранку й до 12—1 години вночі.

За три доби Конференція встигла заслухати й обміркувати 22 доповіді (3 доповідів не встигла заслухати); опріч того, працювало 12 комісій, які й виробили 19 проєктів резолюцій на доповіді. Де-які з цих комісій були досить численні й працювали по-багато годин. Так, комісія, що виробляла проєкт резолюції на кілька доповідів з приводу бібліографії, складалася з 12 душ і працювала $8^1/_2$ годин.

Не всі міста брали однакову участь у Конференції, як це видно з таблиці.

Міста	Число делегатів з ухвальним голосом	З дорадчим голосом	РАЗОМ		Число доповідів	Од скількох установ були доповіді
			Число делегатів	Од скількох установ		
Харків	14	—	14	12	6	5
Одеса	5	1	6	3	3	1
Київ	14	28	42	15	13	4
Катеринослав.	1	—	1	1	—	—
Вінниця	1	—	1	1	1	1
Москва.......	2	—	2	2	1	1
Мінськ	1	—	1	1	1	1
Разом......	38	29	67	35	25	13

Звичайно, Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР не могла ставити собі спеціяльних вузьких завданнів і програму; вона повинна була поставити основні організаційні й методологічні питання з життя наукових бібліотек УСРР, а саме:

1) Перш за все, питання загального характеру—про мережу наукових бібліотек, їх завдання й взагалі проблему наукових б-к. Їм було присвячено дві доповіді—В. В. Дубровського й С. П. Постернака.

2) Про науково-дослідчу роботу наукових бібліотек і підготовку наукових бібліотекарів—доп. В. Ф. Іваницького.

3) Про бібліографію, як одну з основ роботи наукових бібліотек. Цій темі було присвячено цілих 5 доповідів: М. А. Годкевича, М. І. Сагарди, С. Л. Рубінштейна, М. І. Ясинського й В. Д. Отамановського. В резолюції на ці доповіді Конференція накреслила перспективу бібліографічної роботи на Україні на цілі десятиліття, з'ясувавши основне завдання бібліографії УСРР, бібліографічні завдання наукових бібліотек і конкретні заходи до реалізації цих завданнів. В цих-же доповідях і резолюції порушено й друге колосальної ваги й складности питання про зводний каталог наукових бібліотек УСРР.

4) Про уніфікацію роботи наукових бібліотек—уніфікацію каталографії (доп. В. О. Козловського), уніфікацію статистики (доп. О. Є. Карпінської) і НОП в бібліотеках (доп. Ф. С. Лісник).

5) Проблема обслуговування читача — про активізацію біброботи (допов. Д. А. Балики), про предметовий та систематичний каталог (доповіді Б. О. Боровича та В. О. Козловського).

6) 3 доповіді було присвячено питанням комплектування наукових б-к—(допов. С. Л. Рубінштейна, М. В. Рожка та А. І. Козаченка).

7) Про звязок наукових бібліотек з політосвітніми (доп. Я. С. Розанова).

8) Нарешті, питання професійного характеру—про тарифікацію, номенклатуру, робочий день, відпустки (доповіді Я. Л. Маяковського й М. Т. Хохла).

Окремо від цього програму стояли чотири інформаційних доповіді: про Всесоюзну Бібліотеку ім. Леніна (А. К. Віноградова), про перепис бібліотек УСРР (Ю. О. Меженка), про Музей Книги (П. М. Попова) та про 400-річний ювілей білоруської книги (І. Б. Симановського).

Цей програм було складено, як наслідок колективної думки цілої низки наукових бібліотек, на розгляд яких Укрнаука розіслала свій первісний програм наради.

Майже всі доповіді викликали по собі довгі дебати; іноді, коли виявлялися різні течії й напрямки в розумінні основних питаннів життя наукових бібліотек, дебати набували палких форм.

Підсумовуючи досягнення цієї Першої Конференції Наукових Б-к, треба сказати, що своє основне завдання вона виконала—проблему наукових бібліотек яскраво поставила на чергу дня, порушивши всі основні, найголовніші питання з життя наукових бібліотек.

Звичайно, не можливо було Укрнауці, що керує лише 5 науковими бібліотеками УСРР, поставити питання про всі типи наукових бібліотек, і в першу чергу про вузовські й відомчі б-ки, але важливо вже те, що в Конференції прийняло участь понад три десятки організацій і що Конференція поставила такі питання, що торкаються всіх типів наукових б-к.

У всякім разі, питання зрушено. Тепер треба реалізувати всі постанови Конференції, а далі—слово за вузівськими б-ми. У другій Конференції повинні взяти участь всі наукові бібліотеки УСРР.

Одною з своїх постанов Конференція ухвалила видати праці Конференції. Було призначено для того в центрі й спеціяльне асигнування, але скорочення видавничих планів НКО не дало змоги реалізувати досі цієї постанови.

Нині Всенародня Бібліотека, вважаючи видання праць Конференції за дуже важливий чинник дальшого розвитку й постановки проблеми наукових бібліотек УСРР, ухвалила видати їх, не відкладаючи видання до асигнування коштів.

Але В.Б.У. повинна попередити, що обмеженість коштів не дала змоги видати доповіді й дебати цілком. Кожну доповідь дуже стисло виклав сам автор. Замість дебатів, В.Б.У. подає лише зовсім стислий, коротенький виклад основних течій, напрямків і думок, що виявилися в дебатах. Резолюції подано цілком. Замість кількох доповідів, за браком місця, подано, знов-же таки, лише тези.

Список установ і делегатів, що брали участь у Конференції:

Харків:

Укрнаука—В. В. Дубровський;

Укрполітосвіта—Я. С. Розанов;

Українська Книжкова Палата—М. А. Годкевич та А. І. Козаченко;

Центральна Наукова Бібліотека—А. Ф. Альховська й М. В. Рожко;

Педагогічна Бібліотека—Ф. С. Лісник;

Державна Бібліотека ім. Короленка—Н. І. Чепіга та Б. О. Борович;

Бібліотека Держплану—Я. М. Скабічевська;

Бібліотека Комуніст. Університету ім. Артема—А. В. Чаплигина;

Б-ка Інституту Марксизму—Ф. Г. Біанкі;

Б-ка УРНГ—А. В. Журавльова;

Б-ка С.-Г. Науков. Комітету НКЗС—К. В. Дубняк;

Б-ка Інституту Праці—Є. С. Хмельницька.

Київ:

Всенародня Бібліотека України—С. П. Постернак, В. Ф. Іваницький, В. О. Козловський, М. І. Ясинський, М. І. Сагарда, Як. Л. Маяковський, Д. А Балика,

О. Є. Карпінська, Г. П. Житецький, Ю. П. Діяківський, Н. В. Піскорська, О. І. Полулях, Б. І. Зданевич, Ф. П. Максименко;

Укр. Науков. Інститут Книгознавства—Ю. О. Меженко, М. М. Іванченко, Я. І. Стешенко;

Б-ка І Н О—О. А. Назаревський, В. О. Кордт та К. Н. Щебров;

Б-ка К І Н Г—Д. П. Теремець та Є. А. Кордт;

Б-ка К П І—М. С. Софронеєв і В. В. Рейнбот;

Б-ка К. Мед. Інституту—Л. А. Гельфанд;

Б-ка К С - Г І—Л. І. Кротевич;

Б-ка Київського Художнього Інституту—М. А. Шипович;

Б-ка Вет.-Зоот. Інституту—О. В. Кірікос;

Б-ка Київської філії С.-Г. Н. К. У.—А. З. Носів, В. А. Лебединський;

Бюро Секції Академбібліотекарів—М. Т. Хохол, Н. Е. Казановська та Н. С. Горецька;

Об'єднання Бібліотекарів м. Київа—Н. Я. Фрідієва, Д. Н. Ігудесман, О. І. Кудрицька, А. Н. Марголіна, Т. М. Кідрик, А. І. Вияснівський;

Окрполітосвіта—М. С. Бенін;

Центральна Робітнича Бібліотека ім. ВКП—Я. С. Розанов;

Музей Культів—П. М. Попов.

Одеса:

Ц. Наукова Бібліотека—С. Л. Рубінштейн, Ф. О. Петрунь;

Публічна Б-ка—І. С. Вуґман, Е. О. Загоровський і Е. Д. Ніринська;

Українська Державна Б-ка—Б. М. Комаров.

Катеринослав:

Публічна Б-ка ім. Жовтневої Революції—Е. В. Стебельський;

Вінниця:

Філія Всенародньої Бібліотеки України—В. Д. Отамановський;

Москва:

Главнаука РСФСР—П. З. Зенькович;

Всесоюзна Б-ка ім. Леніна—А. К. Віноградов;

Мінськ:

Білоруська Державна Б-ка—І. Б. Сімановський.

Голова Оргкомісії Конференції, Директор
Всенародньої Бібліотеки України *С. Постернак.*

Дубровський В. В.

Організація мережі наукових бібліотек УСРР та найближчі завдання в їхній роботі.

Спадщина науково-бібліотечних осередків УСРР, що зараз ми маємо, досить велика й різноманітна, так складом їхніх книжкових фондів, як і з боку відання ними, організації, роботи. Частина основних бібліотек є в віданні Укрнауки, як от: Всенародня Бібліотека України з філією у Вінниці (1.200.000 т.), Харківська Центральна Наукова Бібліотека (350.000 т.) з науково-педагогічною бібліотекою (26.000 т.), Одеська Центральна Наукова Бібліотека (350.000 т.). Друґа частина основних бібліотек—у віданні Укрполітосвіти, а саме: Харківська Прилюдна Бібліотека ім. Короленка (300.000 т.), Одеська Прилюдна Бібліотека (600.000 т., з яких закаталогізовано 300.000 т.), Київська Прилюдна Бібліотека 105.000 т.), Полтавська Центральна Біб-ка (130.000 т.), Катеринославська Центр. Б-ка (100.000 т.), Одеська Українська Бібліотека (22.000 т.). Крім того, мають свої спеціяльні бібліотеки всі установи, що в своїй роботі потрібують цього: УРНГ (Центр. Наук. Технічна Б-ка 25.000 т.), С.-Господ. Наук. К-т (Центр. Б-ка 100.000 т.), Інститут Праці, Держплан, Істпарт і т. инш. Спеціяльні-ж Б-ки є в кожної наукової установи: у інститутів, ботан. садів, обсерваторій (треба згадати бібліотеки: Волинського музею—47.000 т., Одеського 20.000 т., Катеринославського—11.000 т., Чернігівського—17.000 т.). Вуз'и теж мають свої науково-навчальні б-ки, що часто складаються з величезних книжкових збірок, як, напр.: Центральна Біб-ка Київського ІНО (700.000 т), Київського Політехн. Інституту (140.000 т.), Ніжинського ІНО (112.000 т.), Комун. Університету

ім. Артема (70.000 т.), Інституту Марксизму (60.000 т.), Київського Кооперат. Технікуму (70.000 т.), Київського Ін-ту Нар. Господ. (62.000 т.), Кам'янецького ІНО (67.000 т.), Харківського Технолог. Ін-ту (36.000 т.), Київської військ.-політичн. школи (31.000 т.) й багато инших. Треба згадати ще й б-ки наукових товариств, як, напр.: Київського Т-ва дослідників природи (40.000 т.).

Всі ці наукові бібліотеки можна розподілити на дві групи: 1) ті, що мають загальне значіння, універсальні б-ки (Укрнауки та Політосвіти); 2) ті, що мають спеціяльне призначення (при установах, ВУЗ'ах, Товариствах). В першій категорії ми бачимо зовсім не випадковий розподіл між Укрнаукою та Укрполітосвітою, бо до відання Укрнауки попали колишні університетські книгозбірні, що після ліквідації на Україні університетської системи залишилися «безпритульними» й їх треба було нарешті кому-небудь підпорядкувати. Віддати їх якому-небудь ВУЗ'ові не було рації. Також було-б недоцільно їх розпорошувати розподілом їх фондів по ВУЗ'ах. Залишився шлях продовжувати, оскільки можливо, їх старе животіння [1]) під фірмою «міжвузівських» бібліотек. Винятком з цього є бібліотека колишнього Київського університету, що, під впливом якихсь зверх-традицій, залишилася за Київським ІНО, що утворило становище по прислів'ю «сам худ, а голова с пуд». Звичайно, що темп нового життя не торкнувся цих бібліотек: вони навіть не можуть подолати своє безпосереднє «міжвузівське» завдання—обслуговувати студентів підручниками (не вистачає на це грошей) і професуру свіжою науковою літературою (нема ні обов'язкового примірника СРСР, ні коштів на купівлю потрібних російських та закордонних книжок). З другого боку великі наукові бібліотеки, що є в віданні Укрполітосвіти, старанно уникають «науковости», навіть у назві (публічна, державна, центральна, прилюдна й т. п.), хоча вони мають таке-ж, а може ще й більше право на назву «наукових бібліотек», ніж де-які сучасні бібліотеки Укрнауки. Поруч із ними ми бачимо нові паростки бібліотечного життя—Всена-

---

[1]) Про академічні бібліотеки, як „книжкові кладовища" див. іще „Труды Перв. Всерос. С'езда по библ. делу 1—7. VI. 1911 г. СПБ 1912 г., № 2, стр. 73.

родня Бібліотека України, Вінницька філія ВБУ, а зараз є спроба утворити наукову бібліотеку в Житомирі.

Вся ця сучасна основна мережа наукових бібліотек не має єдиного центру відання навіть у НКО, а через це нема ніякого упланування їх роботи не тільки в республіканському масштабі, а навіть у самому Харкові. В цьому винні не тільки тяжкі матеріяльні умови попередніх років, але й хиби самої системи, що штучно розподілила їх. В цілому ці універсальні республіканські бібліотеки ні що-до їх мережі, ні що-до їх роботи ще не ув'язані з загальними перспективами господарчого й культурного будівництва; в організації їх мережі нема орієнтації на певні центри економічних районів (напр., Катеринослав і досі не має обов'язкового примірника СРСР).

До другої категорії наукових бібліотек відносяться поперше—бібліотеки спеціяльні, що перебувають при установах. Організація таких бібліотек є явище цілком нормальне, але погано те, що вони складаються й працюють зовсім ізольовано від основних універсальних наукових бібліотек. Може, через те ці спеціяльні бібліотеки не можуть виявити своєї сутобібліотечної науковости, залишаючися тільки більш-менш упорядкованими книжковими фондами по спеціяльних галузях знання, тим часом як умови науково-бібліотечної роботи в цих спеціяльних бібліотеках надзвичайно сприятливі. До цієї-ж категорії можна віднести й бібліотеки ВУЗ'із, що утворилися чи з спадщини від дореволюційних ВУЗ'ів, чи склалися з випадково придбаного книжкового майна (з бібліотек гімназій, ремісн. шкіл, приватних книгозбірень, подарунків) і через це часто зовсім не відповідають специфічним завданням даного ВУЗ'у, особливо приймаючи на увагу вимоги нових навчальних методів. Нема чого й казати про ув'язку навчальних вузівських бібліотек з основною мережею наукових библиотек. Нема навіть в Укрпрофосвіті того адміністраційного осередку (інспектури чи бюра), що керував-би цією важливою роботою. Це питання, оскільки мені відомо, лежить поки-що зовсім нерухоме.

Щоб відшукати нормальні підвалини мережі наукових бібліотек, щоб усталити принципи системи їх, треба виходити, безумовно, з тих завдань, що ми ставимо кожній науковій бібліотеці. Таких завдань може бути три. По-перше, наукова

бібліотека повинна бути книгосховищем державного значіння. Коли це універсально-наукова бібліотека, то цього досягти можна тільки через одержання нею обов'язкового примірника СРСР, бо нема ніякої ні матеріяльної, ні технічної можливости здобувати що-року шляхом купівлі 60.000 №№ друкарського тиражу. Коли це наукова бібліотека спеціяльної галузи знання, то це досягається максимально повним підбором всієї літератури даного фаху. Але наукові бібліотеки не можуть обмежити свої функції тільки переховуванням навіть досить повних книжкових збірок. Вони повинні провадити науково-бібліографічну роботу й взагалі науково-дослідчу роботу в галузі бібліотекознавства та книгознавства в звязку з ним. Обов'язковий примірник не тільки дає для цього найкращу можливість, але й накладає певний обов'язок доцільного використання його. Звичайно, що не можна покладати на наші наукові бібліотеки завдань бібліографії союзного чи міжнародного значіння—для цього є відповідні інституції, але їхнім обов'язком повинна бути бібліографія «Ukrainica», в широкому розумінні цього терміну, та бібліографія того окремого економічно-культурного району, який обслуговує бібліотека. Напр., від Катеринославської бібліотеки ми маємо повне право вимагати вести бібліографію «Дніпрострою» та взагалі питань електрифікації й використання водяної енергії. Аналогічні роботи з бібліографії можна знайти для кожної бібліотеки, й це не буде зайвою примхою, а відповідатиме місцевим потребам життя. Звичайно, це не заперечує можливости для кожної наукової бібліотеки вести більш загальну дослідчу роботу в питаннях бібліотекознавства та книгознавства, бо кожна наукова бібліотека є науково-бібліографічна інституція. Але для переведення бібліографічних і бібліосоціологічних досліджень потрібен висококваліфікований взагалі й спеціяльно в галузі книго-й бібліотекознавства персональний склад (не прості «видавальщики»), не кажучи вже про матеріяльні умови для цієї роботи (відповідні штати, бюджет). Підготовка наукових бібліотекарів є справа самих наукових бібліотек. Це є їхня третя основна функція. Я уявляю цю підготовку висококваліфікованих науково-бібліотечних робітників не шляхом курсів, бо найбільше, чого ми можемо досягнути бібкурсами, це—дати звичайного бібліотекаря-масовика політосівського типу, бібліоте-

каря-практика, «видавальщика», а нам треба наукового теоретика-організатора в галузях книго-й бібліотекознавства. Виходить, що науково-дослідчий ухил підготовки науково-бібліотечних робітників вимагає надати їй форму загально прийняту в УСРР,—цеб-то аспірантуру, як це й ухвалила президія Укрнауки 3 х 1925 р. Ця думка не зовсім нова, бо на І Бібл. З'їзді, 1912 р., вже підносилося питання про організацію катедр бібліотекознавства, ц. т. про визнання за бібліотекознавством mutatis verbis значення науки. П.А.С.Ш. теж уже вирішили цю проблему в позитивному напрямку. Ставши на шлях бібаспірантури, ми повинні, щоб не зіпсувати цієї справи, наперед твердо вирішити, що від кандидатів у бібаспірантуру ми вимагатимемо, як мінімуму: вищої освіти, знання кількох мов, попереднього бібліотечного стажу (мін. 1 рік) та инших загальних вимог від аспіранта. Гадаємо, що при таких умовах за 3 роки роботи за певним програмом, бібаспірант придбає достатню ерудицію в свойому фаху й зможе стати керовником бібліотечного будівництва та організатором бібліотечної роботи.

Ці три основних завдання наукових бібліотек (держ. книгосховище, наук. бібліографія, бібаспірантура), які відрізняють їх від инших типів бібліотек, можливо виконати, в першу чергу, тільки в головних індустр.-культурних центрах УСРР—Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі. Які-ж організаційні заходи потрібні для планового початку цих робіт? Для Києва сприятливі умови будуть підготовані об'єднанням бібліотеки кол. Київського Університету з ВБУ та добудування нового приміщення для ВБУ. Для Харкова й Одеси, не передрішаючи «відомственної приналежности», це можливо вирішити тільки шляхом приєднання к. університетських б-к до т. зв. публічних. На перший час самою придатною організаційною формою, може, було-б утворення спільної бібліотечної ради, в яку входили-б директори обох бібліотек на рівних правах. Для Катеринославської б-ки є головне—обов'язковий примірник СРСР та взагалі розвинення в ній наукових функцій. Такі організаційні заходи безумовно вирішили-б проблему планового книгосховання, але унормування бібліографічної роботи бібліотек, оскільки ця справа дуже складна, треба доручити спеціяльній комісії, давши їй певний термін. Аспірантура буде утворюватися не одразу

при всіх бібліотеках, що мають титул наукових, а тільки по їх індивідуальних заявках з обрахованням об'єктивних для цього можливостів: наявности кваліфікованих керівників, задовольняючих програмів підготовки та кадра осіб, що задовольняють всім вимогам кандидатів на аспірантуру.

Разом з проблемою утворення основної мережі наукових бібліотек, перед нами повстає питання про можливість додаткової мережі наукових бібліотек. Звичайно, не можна необережно кидатися назвою «наукова», бо, коли бібліотека не має фонду республіканського значіння, не має кваліфікованого наук. бібліот. персоналу, коли нема бібліографічної та бібліотеко-дослідчої роботи, то й бібліотека залишається звичайнісінькою бібліотекою без усякої «науковости». Через це округові бібліотеки далеко не завжди можуть претендувати на включення їх у мережу наукових бібліотек. Візьмім на зразок Вінницьку філію ВБУ, що має 100.000 книжкового фонду, з якого зараз функціонує тільки 20.000. Ця бібліотека має при собі навіть «кабінет виучування Поділля», який видає цікаві й досить солідні праці з краєзнавства Поділля. Але ця, безумовно, корисна й дуже бажана робота, є додатком до основних функцій усякої й зокрема наукової біб-ки. І не в цьому, на нашу думку, полягає суто-бібліотечна науковість. В Житомирі Музей накопичив фонд у 50 – 60.000 книжок (з яких закаталогізовано тільки 3.000) і висунув питання про організацію з цього випадкового зібрання книжок «наукової бібліотеки». Звичайно, ця претензія на науковість стоїть під знаком запитання з нашого боку. Не треба заплющувати очі на те, що всі наші наукові бібліотеки страждають в тій чи иншій мірі аналогічними хворобами, але це тільки підтверджує нашу думку про можливість тільки в плановому порядкові, починаючи з головних інд.-промисл. центрів, утворити мережу наукових бібліотек.

Внутрішня робота наукових бібліотек не може провадитися ізольовано одна від одної без розподілу й погодження її. Але для цього було-б занадто мало тільки скупчити їх у єдиному віданні (напр., Укрнауки), бо адміністративний апарат не вправі взяти на себе науково-методологічні функції. Тільки дві установи є у нас, що претендують і повинні бути всеукраїнського значіння, це—ВБУ і УНІК. Не розглядаючи, наскільки вони виконували це досі, зазначимо, що надалі вони повинні за це взя-

тися, розмежувавши свої науково-дослідчі функції, і стати керуючими органами в науково-дослідчій книго-й бібліотекознавчій роботі для всієї УСРР. На зразок, можна пригадати такі завдання, як утворення зводного каталогу «Ukrainica», взагалі централізацію каталографічної роботи й т. инш., ініціятиву в яких повинна висувати ВБУ. Сподіваємося, що ця наша нарада положить початок такій практичній ув'язці. Разом з тим треба згадати й про значіння УКП, бо не тільки розподіл обов'язкового примірника, але й усяка бібліографічна робота республіканського значіння не може провадитися без погодження з УКП.

Мій доклад торкається головним чином питань організації наукових бібліотек загально-державного значіння. Але в цьому випадку не можна обминути бібліотеки спеціяльні й вузівські. Спеціяльні бібліотеки, підібрані по певних галузях знання, що обслуговують поточну роботу своїх установ чи організацій, є зовсім здорове явище, їх треба всіма засобами підтримувати. Одночасно-ж треба їх прийняти в нашу сім'ю наукових бібліотек не адміністративно-організаційним шляхом, а шляхом координації їхньої роботи в спеціяльних галузях бібліографії з нашою роботою, шляхом взаємної інформації, то-що. Що-ж до бібліотек ВУЗ'ів, треба поставити зараз питання про врегулювання їх росту й роботи. Для цього треба: 1) залишити за ними тільки їхні специфічні вузівські завдання, точно їх окресливши, 2) організувати бібліотечно-методичний осередок в Укрпрофосвіті, 3) головні з вузівських бібліотек ув'язати з нашою загальною науково-бібліотечною роботою.

Постернак С. П.

Проблема Наукових Бібліотек УСРР.

1924—1925 роки були роками постановки проблеми науки на Україні. Науковий Комітет Укрпрофосвіти реорганізовано в окреме Управління науковими установами—Укрнауку; поруч з колегією Укрнауки утворено широкий пленум Укрнауки з кількох десятків учених цілої УСРР; поставлено питання про реорганізацію Української Академії Наук, про утворення цілої низки нових науково-дослідчих установ, катедр, інститутів. Нині стає

на чергу дня й ще одна сторона проблеми організації науки — це справа організації наукових бібліотек, без розвязання якої неможлива буде організація самої науки. Цій проблемі, різним її сторонам, і присвячена, власне, Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР.

Перше питання — які саме бібліотеки вважати за наукові, які основні ознаки «науковости» бібліотек. На мою думку, повинно бути чотири таких ознаки, а саме:

1) наукові бібліотеки повинні мати наукові або науково-навчальні завдання, обслуговувати науково-дослідчу або науково-навчальну роботу; 2) цим завданням повинен відповідати весь напрям і характер їхньої роботи; 3) щоб провадити таку роботу, вони повинні мати відповідний книжковий фонд; це не означає, що фонд обов'язково має бути з якоїсь галузи науки, він може бути з красного письменства, музичний або який инший, але підібраний так, щоб міг виконувати зазначені вище наукові завдання; 4) нарешті, цей фонд повинен бути науково, за принципами науки бібліотекознавства, упорядкований.

Звичайно, можуть бути різні ступні «науковости» бібліотек, як різних ступнів буває сама наукова робота — від елементарних процесів ученого-чорноробочого до висот генія науки.

На підставі такого означення наукових бібліотек, до них повинні належати в УСРР такі бібліотеки:

1. Бібліотеки наукових установ — УАН, науково-дослідчих інститутів, катедр, наукових товариств, наукових музеїв, архівів, обсерваторій, лабораторій, досвідних станцій і т. инш.

2. Центральні науково-навчальні бібліотеки.

3. Великі публічні бібліотеки, що виконують зазначені вище функції.

4. Бібліотеки відомств, господарчих установ — Держплану, ЦСУ, РСІ, УРНГ і т. и.

5. Бібліотеки вузів.

Звичайно, далеко не всі з перерахованих тут бібліотек УСРР справді заслуговують на назву «наукових», а може й взагалі на назву «бібліотек»; ще потрібна велика робота, щоб вони справді перетворилися в наукові бібліотеки й почали цілком відповідати своєму призначенню. Але своїми функціями, завданням, складом і т. ин. всі перераховані типи бібліотек повинні бути справді науковими бібліотеками.

Статистики наукових бібліотек ще й досі не має. Бажаючи з'ясувати, скільки саме є в УСРР таких бібліотек, в якому вони стані, Всенародня Бібліотека України й Секція Академбібліотекарів м. Київа розіслала в 1925 році—поверх 400 анкет. Досі одержано 214 відповідів, які дають такі—звичайно, далеко неповні відомості про наукові бібліотеки УСРР.

Відомчих і б-к при установах, наукових т-вах .	44
При інститутах	32
При технікумах	97
При наукових музеях	15
При Українській Академії Наук	14
Окремих бібліотек, які треба зарахувати до наукових	12
Разом	214

Не поступило відомостей од 4 інститутів і 48 технікумів. Опріч того, не попало, певне, на облік багато бібліотек різних установ.

Фонди цих 214 бібліотек на 1/I—1925 р. складали 6.726.000 томів, із них у Київі 2.814.000 томів (42%), у Харкові—1.304.000 (19%), в Одесі 1.232.000 (19%) і по инших містах УСРР—1.376.000 (20%).

За даними ЦСУ (див. Статистичний Бюлетень 1925 № 10 Народня Освіта на Україні на 1/I—1925, стор. 1—18) на Україні на 1/I—1925 року було 1958 бібліотек і в них 9.474.541 книга. Отже наукові бібліотеки, навіть за неповними даними, складають значний відсоток загального числа бібліотек УСРР (11%), а розмірами свого книжкового фонду в кілька разів перевищують всі инші бібліотеки, складаючи цілих 71% книжкового фонду всіх бібліотек УСРР (6.726.000 книг із 9.474.541).

Не так стоїть справа з їх використанням. Із 12.500.000 книг, виданих у бібліотеках УСРР за 1925 рік, на наукові бібліотеки припадає 2.790.000 (цифра не повна, бо не всі 214 б-к мали й подали відповідні відомості в своїх анкетах). Це складає лише 22% від загального числа виданих книг. Отже складаючи 71% книжкового фонду УСРР, наукові бібліотеки видали лише 22% книг.

Звичайно, не можна прикладати однакової мірки до наукових бібліотек, де багато старих книжок, де більшість книжок

стоять роками без вжитку, де завжди коефіцієнт оборотимости буває нижчий за маленькі бібліотеки,—і до бібліотек політосвітніх, профспілчанських, військових, де фонди невеликі, майже виключно з нових книжок, коефіцієнти оборотимости завжди бувають великі. Це—так; не числом тільки виданих книг можна зміряти значіння й ролю наукових бібліотек, учот тут значно складніший, а проте, наведені вище цифри (71% і 22%) все-ж можуть служити де-яким покажчиком незначного використання наукових бібліотек УСРР.

Отже, складаючи значний відсоток загального числа бібліотек УСРР, в кілька разів перевищуючи всі инші бібліотеки УСРР розмірами своїх книжкових фондів, наукові бібліотеки УСРР проте становлять лише колосальну потенціяльну силу, маючи не таку велику реальну силу.

Проблема наукових бібліотек і полягає в тому, щоб їхню потенціяльну силу перетворити в відповідну реальну, щоб зробити наукові бібліотеки справді могутнім чинником в усьому економічному, політичному й культурному житті УСРР. Для цього перш за все треба розробити саму проблему наукових бібліотек, з'ясувати їхні завдання, функції, методи роботи, а також і ті умови, за яких наукові бібліотеки різних типів зможуть нормально поставити свою роботу.

Основне завдання наукових бібліотек—становити організовану книжкову базу до наукової й науково-навчальної роботи.

Виконуючи це основне своє завдання, різні наукові бібліотеки, в залежності від їх типу й фаху, повинні звернути особливу увагу на ті завдання, що їх ставить бібліотекам сучасне життя УСРР, а саме:

1) на завдання економічні. Розвиток продукційних сил, перебудування народнього господарства є нині основна проблема сучасного життя. Отже наукові бібліотеки повинні звернути особливу увагу на свою участь, на свою ролю в цьому великому процесі будови соціялістичного господарства й створити в своїй ділянці організовану книжкову базу для вивчення продукційних сил і народнього господарства УСРР.

2) Далі на завдання політичні. Наукові бібліотеки повинні брати участь у політичному житті УСРР, стати джерелом виховання нового комуністичного покоління, джерелом комуністичної освіти. Це—ціла проблема політосвітньої діяльности

наукових бібліотек. Наукові бібліотеки з цього погляду мають завдання, однакові з иншими бібліотеками, але, маючи инший об'єкт (кваліфікованого читача, ученого, професора, фахівця-практика, студента), повинні відповідно пристосувати методи своєї політосвітньої роботи.

3) На завдання культурні. Перед нами ще в повній мірі стоїть проблема соціялістичної культури, і роля наукових бібліотек—стати джерелом цієї культури.

4) Нарешті на завдання національні. Це—велика проблема дерусифікації й створення найкращих умов для розвитку національних культур, культур широких робітничо-селянських мас (української, еврейської, польської й инш.), що живуть на території УСРР. Наукові бібліотеки, як і инші бібліотеки, за невеликим винятком, ще не підійшли до цієї проблеми, ще не створили навіть певної методики роботи в цьому напрямку. Їхні національні завдання—створити знаряддя до розвитку національних культур на Україні.

Підкреслюючи ці чотири особливих завдання наукових бібліотек, треба чітко поставити й ще одно питання: наукові бібліотеки повинні бути бібліотеками загальноприступними, відкритими.

Ми не такі багаті, щоб дозволити собі розкіш—утворювати низку рівнобіжних бібліотек — одні для установ, відомств, вузів, а инші—такі самі, тих самих фахів—для відповідних читачів по-за установами, відомствами, вузами.

Різницю в використанні бібліотеки треба ставити в залежність не від приналежности бібліотеки до тої чи иншої установи, вузу, відомства, а виключно в залежність од складу книжкових фондів тої чи иншої наукової бібліотеки.

Наукові бібліотеки з універсальними фондами повинні бути й широкими публічними бібліотеками (на такий погляд стала з самого початку свого існування Українська Академія Наук, розчинивши двері своєї Всенародньої Бібліотеки для широких кол читачів).

Наукові Бібліотеки з спеціяльними фондами (бібліотеки різних відомств, вузів, спеціяльних установ) повинні становити б-ки даних фахів для всіх робітників цих фахів, а не замкнені б-ки відомств, вузів, установ.

Отже й універсальні й спеціяльні наукові бібліотеки є відкриті, універсальні - для всього населення, спеціяльні—для всіх фахівців даного фаху. Звичайно, тут не йде мова про вузькі підручні бібліотеки різних установ, що тільки й можуть бути закриті.

В залежності від накреслених завданнів кожна наукова бібліотека повинна установити комплекс звязків і взаємовідносин:

а) з иншими бібліотеками з метою координування своєї роботи. Тут—проблема збирання й розподілу читачів, пропаганди даного фаху, координування в усіх процесах роботи: в комплектуванні б-к, в бібліотечній техніці, в бібліографічній і науково-дослідчій роботі, в вивченні читача, вивченні книги, в статистиці й т. и.

б) З відповідними адміністративними, господарчими, державними й громадськими установами, з відповідними профспілками та організаціями, утворюючи наукову книжкову базу для їхньої роботи й активно збираючи біля бібліотеки всіх робітників даного фаху, допомагаючи вивченню й поглибленню їхнього фаху. Так, наприклад, бібліотека хемічна повинна звязатися з усіма установами й організаціями, де є хемики, звідусіль збирати їх як читачів, стати осередком хемічної культури в даному районі.

Звичайно, бібліотеки, що перебувають при якихось установах, вузах, вступаючи в вишезазначений комплекс взаємовідносин, повинні разом з тим лишатися в тіснішому звязку з своїми установами, виконуючи що-до них виробничу функцію, науково-навчальну при вузах, наукову при наукових установах, науково-консультаційну при відомствах і т. д.

Відповідно до всього попереднього, кожна наукова бібліотека повинна пристосувати до вимог сучасного життя УСРР всі сторони своєї роботи, внести відповідні зміни в свою структуру й організацію, в саму методологію своєї роботи, поклавши в основу її принцип максимальної активізації.

Не можна виконувати зазначених вище завданнів, не поклавши в основу всієї роботи саме останній принцип.

Адже нова наукова бібліотека не може й не повинна бути тільки апаратом до видачі книг, не повинна обмежуватися тільки відповіддю на запитання; вона повинна поставити собі завдання—активно утворювати попит, активно збирати відпо-

відного читача, активно висовувати ті чи инші проблеми, питання, теми, книги. Вона повинна задовольняти не тільки професорів, студентів, а бути продовженням вузів, збираючи всіх, хто скінчив вузи й розійшовся по різних стежках життьових і потонув або готовий потонути в болоті буденного дріб'язкового життя. Тих витягнути, иншим не дати затягнутися в це болото, розшукати, зацікавити їх. Щоденно в усьому нашому будівництві ми відчуваємо брак справді кваліфікованих робітників, в нашому побуті—брак культурних звичок.

Завдання наукової бібліотеки з цього погляду величезні. Правильна організація й правильне й цілковите використання наукових бібліотек—це одна з основ для розвитку всього нашого будівництва, економічного, політичного, культурного.

Коли з такими вимогами ми підійдемо до більшости наших сучасних наукових бібліотек, ми повинні одверто визнати, що ці величезні завдання й вимоги багатьом із них нині ще не посильні.

Але, якщо книга й бібліотека можуть стати колосальним чинником культури, вони повинні їм бути, і ми, шукаючи шляхів до перебудування життя, повинні використати в повній мірі й наукові бібліотеки, як один із можливих могутніх засобів до того.

А для того треба створити цілу низку умов, а саме:

1. Треба розробити, поставити й популяризувати проблему наукових бібліотек і бібліотекознавчих наук і в колах радянського громадянства, і поміж самих бібліотекарів наукових бібліотек, і серед професури, наукових робітників і радянського студентства.

Адже-ж навіть у профспілках і в НКО ще немає правдивого погляду на бібліотечну професію, як на певний складний фах, що вимагає досконалої підготовки й певної фахової науки. І досі ще із 995 установ профосвіти (дані на 1/1 1925. Статистичний Бюлетень 1925 р., № 9, ст. 1) немає ні одної бібліотечної школи. По вузах бібліотеки на задвірках. По Секціях Наукових Робітників бібліотекарям наукових бібліотек, як бібліотекарям, часто немає місця. В тарифній сітці НКПраці бібліотекарі наукових бібліотек зовсім не передбачені.

Отже потрібна певна пропаганда.

2. Треба координувати й ув'язати роботу всіх наукових бібліотек УСРР, розпорошених поміж різними главками НКО

і поміж різними наркоматами. А для того треба утворити відповідні організаційні осередки й єдиний регулюючий центр при Укрнауці, що взяв-би всі наукові бібліотеки УСРР на облік.

3. Треба підготувати кадри висококваліфікованих наукових та технічних бібліотечних робітників для наукових бібліотек УСРР; треба визнати, нарешті, що будування бібліотеки є не менш складний фах, аніж будування мостів, залізниць і т. и., і що до цього фаху треба організовано готувати достатні кадри фахівців,—кустарщину в бібліотечній справі, і в першу чергу в наукових бібліотеках, треба рішуче побороти.

4. Як не великі фонди наукових бібліотек, але й у них є колосальні прогалини, особливо в закордонній літературі, починаючи від 1914 року, коли війна увірвала стосунки наукових установ із всесвітом. Бракує й сучасної закордонної літератури. Тому по багатьох фахах в УСРР ще не можна в повній мірі науково працювати. Отже треба докомплектувати всі прогалини й поставити надалі у весь зріст проблему систематичного комплектування наукових бібліотек.

5. Щоб піднести наукові бібліотеки на ту височінь, про яку тут іде мова, щоб зробити з них організовані наукові центри, вони й сами повинні проробити величезну наукову роботу з галузи бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства, мати відповідну фахову літературу, змогу друкувати відповідні досліди, підручники, мати свій фаховий орган.

6. Нарешті, остання й найголовніша умова, без якої всі попередні побажання залишаться лише побажаннями,—треба підвести під наукові бібліотеки УСРР достатню матеріяльну базу, відповідну до їхніх розмірів, завданнів, функцій і обсягу роботи. Це—й що до господарчих і науково-операційних асигнуваннів на наукові бібліотеки, і що до зарплатні бібліотекарям наукових бібліотек. Треба поставити наукового бібліотекаря поруч з иншими науковими фахівцями. Без того УСРР не матиме ні відповідних бібліотечних робітників, ні відповідних наукових бібліотек.

Зміст дебатів.

В дебатах по доповідях В. В. Дубровського й С. П. Постернака виступило 12 промовців, що найбільше спинялися на таких питаннях:

1. На питанні про саме розуміння наукової бібліотеки, про її завдання та науково-дослідчу, бібліографічну й науково-педагогічну роботу. Погляди членів конференції на це питання розбіглися діяметрально протилежно. Значна меншість, всього 2—3 душі (Меженко, почасти Розанов), доводили, що наукові бібліотеки не можуть, за браком часу й кваліфікованих сил, і не повинні провадити ніякої науково-дослідчої бібліотекознавчої, ніякої бібліографічної й науково-педагогічної роботи: їхня функція—упорядковування фондів і видача книжок, а бібліографічну роботу повинен провадити окремий бібліографічний інститут. Але величезна більшість промовців (Годкевич, Зеньковичь, Лісник, Козаченко, Рубінштейн) боронили протилежний погляд, висловлений у доповідях, доводячи, що таку роботу наукові бібліотеки й можуть і повинні провадити; що її вимагає від наукових бібліотек саме життя; що саме в наукових бібліотеках є найбільше знавців науки бібліотекознавства; що ціла низка наукових бібліотек УСРР, РСФСР уже провадять таку наукову роботу, як, наприклад, Всенародня Бібліотека України, Одеська Центральна Наукова Бібліотека, Ленінґрадська Публічна, Всесоюзна Бібліотека ім. Леніна й инші; що практика й досвід РСФСР говорять за те, що ніякого спеціяльного бібліографічного інституту не потрібно, а потрібна лише координація роботи.

2. Не всі члени Конференції пристали й до думки доповідачів про політосвітню роботу наукових бібліотек. Наукові бібліотеки, особливо спеціяльні, ніякої політосвітньої роботи вести не можуть, казав Меженко, але решта промовців (Розанов, Лісник, Козаченко,) навпаки, зазначали, що навіть спеціяльні наукові бібліотеки можуть провадити політосвітню роботу в своїй галузі.

3. Де-хто підкреслював потребу точнішого окреслення ознак наукових бібліотек, з'ясування й установлення певних типів наукових бібліотек, з'ясування завданнів спеціяльних наукових бібліотек.

4. Принцип «відкритости» всіх наукових бібліотек не викликав заперечень. Але де-хто з промовців (Вуґман, Дубров-

ський) висловлювалися за те, що не можна відкрити дверей наукових б-к для всіх абсолютно, повинен бути певний підбор читачів; що, подібно до того, як є навчальні установи різних ступнів, так і бібліотеки повинні бути різні для різних читачів; що цього вимагає не тільки брак сил і перегруженість наукових бібліотек, а й економія державних коштів, оскільки видача одної книжки в малій або клубній бібліотеці коштує значно дешевше, аніж у великій науковій бібліотеці,—хай-же елементарну книжку читач одержує там, де це дешевше коштує (Вуґман); цього вимагає й збереження цінних фондів наукових бібліотек од передчасної амортизації.

5. Питання про потребу утворення єдиного центру для наукових бібліотек заперечень не викликало; але в дебатах підкреслено, що справа, звичайно, не в адміністративнім центрі, а в ідеологічнім і методологічнім керуванні, що потрібен регулюючий центр. Звертали увагу й на те, що для вузівських бібліотек треба утворити в Укрпрофосвіті свій бібліотечний центр, звязавши їх науково й методологічно з Укрнаукою, щоб остання могла впливати на життя вузівських б-к.

6. Спинялися на питанні про те, що сучасний стан наукових бібліотек УСРР майже нез'ясований; за виїмком анкети, переведеної ВБУ і Секцією Академбібліотекарів м. Київа, ніяких матеріялів немає, а без такого з'ясування неможливе ніяке дальше планування.

7. Багато було розмов про аспірантуру (виклад поглядів див. у дебатах по доповіді Іваницького).

8. У звязку з дебатами подано було низку інформацій про Одеську Центральну Наукову Бібліотеку, про роботу наукових бібліотек УСРР, про постанови РСФСР Конференцій, З'їздів і про Вінницьку Філію ВБУ.

9. Звернула увагу Конференція на ненормальне становище Б-ки колишнього Київського Університету, що лишилася при ІНО і через те не використовується в належній мірі. Слідом за доповідачем промовці підтримували думку про об'єднання цієї бібліотеки з Усенародньою Бібліотекою України.

В Комісію для виготовлення проєкту резолюцій обрано, опріч доповідачів, ще т. т. Вуґмана, Рубінштейна, Лісник і Хмельницьку.

Резолюція на доповідь т. Дубровського.

1. Оскільки спадщина науково-бібліотечних закладів УСРР, як вона збереглася підчас революційної освітянської перебудови, і досі не приведена в систему ні що-до єдинства відання їми, ні що-до єдинства упланування їхньої роботи, ні з боку увязки їх з загальними перспективами культурного будівництва, треба в першу чергу звернути увагу на розвязання цих питань.

2. Перед науковими бібліотеками нарада вважає за потрібне поставити три основних завдання (крім загальної й політосвітньої праці їх):

а) бути основними державними книгосховищами республіки;

б) провадити науково-бібліографічну роботу і, надалі, науково-дослідчу працю в галузі бібліотекознавства та книгознавства;

в) підготовляти шляхом аспірантури наукових робітників у галузі бібліотекознавства, бібліографії й взагалі книгознавства;

3. Треба визнати за необхідне та за єдине можливе оперти основні науково-бібліотечні осередки на міцні з індустріяльного й культурного боку центри (Київ, Харків, Одеса, Катеринослав), спрямувавши до цієї мети так розподіл обов'язкового примірника, як і инші організаційні заходи.

4. Організацію нових наукових бібліотек загального значіння по инших містах (на зразок Вінниці та Житомира) визнати за можливу тільки в міру дійсних потреб, у плановому порядку, починаючи з індустріяльно промислових центрів (м.м. Луганське, Артемівське).

5. Для об'єднання роботи наукових бібліотек не шляхом адміністративних заходів, а через координацію їх планових завдань, треба ув'язати їхню роботу біля головних осередків цієї роботи—ВБУ, УНІК'у та Української Книжкової Палати.

6. Бібліотеки спеціяльні й навчальні вузовські, не входячи в основну мережу наукових бібліотек УСРР загального значіння, повинні в своїй роботі бути ув'язані з ними, виконуючи свої специфічні завдання.

7. Опріч того, визнати за доцільне перевести до Укрнауки ті наукові бібліотеки, що виконують вищезазначені функції, але перебувають в Укрпрофосвіті та Укрполітосвіті, в першу чергу—б-ки: Одеську Державну Публічну Б-ку, кол. Київського Ун-ту, Харківську Державну б-ку ім. Короленка.

8. Маючи на увазі потребу утворення в Катеринославі, як великому індустріяльному центрі УСРР, наукової б-ки, як бази до наукової роботи, визнати за доцільне покласти в основу такої б-ки б-ку ім. Жовтневої Революції, перевівши її до Укрнауки, по одержанні нею обов'язкового примірника СРСР.

9. Визнати за бажане переведення на держбюджет Вінницької Філії Всенародньої Бібліотеки України та Одеської Української Бібліотеки ім. Т. Шевченка й передання останньої до Укрнауки.

Резолюція на доповідь т. Постернака.

Визнаючи,

1. що до наукових бібліотек повинні належати всі ті бібліотеки, які мають наукові завдання, відповідний напрям та характер роботи й провадять цю роботу за допомогою відповідного книжкового фонду;

2. що наукові бібліотеки УСРР, складаючи значний відсоток загального числа бібліотек УСРР, дорівнюючись або й переважуючи всі инші бібліотеки розмірами своїх книжкових фондів, складають велику потенціяльну силу, якій далеко не відповідає їхня реальна сила;

3. що основне завдання наукових бібліотек—становити книжкову базу до наукової й науково-навчальної роботи; але виконуючи його, наукові бібліотеки повинні особливу увагу звернути на ті завдання, що їх ставить бібліотекам сучасне життя УСРР, а саме на завдання економічні (створити базу для вивчення продукційних сил та народнього господарства УСРР); політично-культурні (стати джерелом комуністичної освіти й соціялістичної культури); національні (становити знаряддя до розвитку національних культур на Україні);

4. що наукові бібліотеки з універсальними фондами повинні бути науковими бібліотеками широкого користування, а наукові бібліотеки з спеціяльними фондами (бібліотеки

відомств, спеціяльних ВУЗ'ів і установ), повинні становити не замкнені бібліотеки цих відомств, вузів і установ, а бібліотеки даного фаху для всіх робітників цього фаху й усіх, хто цікавиться цим фахом;

5. що в залежності від накреслених завданнів, кожна наукова бібліотека повинна встановити комплекс звязків та взаємовідносин:

а) з иншими бібліотеками, з метою координації своєї роботи;

б) з відповідними партійними, науковими, адміністративними, господарчими, державними й громадськими установами, з відповідними профспілками та організаціями, утворюючи наукову книжкову базу до їхньої праці й активно притягуючи до себе весь склад робітників даного фаху;

в) бібліотеки, що перебувають при якихось установах, вступаючи в вищезазначений комплекс звязків і взаємовідносин, повинні разом з тим лишатися в тіснішому звязку з своїми установами, виконуючи що до них функцію виробничу;

6. що, нарешті, відповідно до всього попереднього, кожна наукова бібліотека повинна пристосувати до вимог сучасного життя УСРР усі сторони своєї роботи, внести відповідні зміни в свою структуру й організацію та в саму методологію своєї роботи, поклавши в основу її принцип максимальної активізації,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек ухвалила:
щоб зробити наукові установи могутнім чинником в усьому економічному, політичному й культурному житті УСРР; щоб вони могли виконати зазначені вище завдання й функції та реорганізувати свої методи, щоб змогли свою велику потенціяльну силу перетворити в силу реальну, треба:

1. доручити науковим бібліотекам розробити й популяризувати проблему наукових бібліотек і бібліотекознавчих наук в колах радянського громадянства, поміж маси бібліотекарів наукових бібліотек, серед професури, наукових робітників і радянського студентства;

2. координувати й увязати роботу всіх наукових бібліотек УСРР біля наукових бібліотек індустріяльних центрів УСРР;

опріч того, з метою регулювання роботи наукових бібліотек всіх главків НКО і всіх відомств, визнати за доцільне утворити єдиний регулюючий центр при Укрнауці;

3. підготовити кадри висококваліфікованого наукового та спеціяльно-бібліотечного персоналу для наукових бібліотек;

4. планово докомплектувати всі прогалини наукових бібліотек, що утворилися в них за роки війни та революції, а також прогалини нових наукових бібліотек, що зародилися й виросли за роки революції, і надалі в достатній мірі поповнювати книжкові фонди всіх наукових бібліотек;

5. дати змогу науковим бібліотекам розвинути видавничу діяльність з обсягу їхньої наукової роботи, а для того підчас розверстки числа друкованих аркушів між науковими установами, прикласти до них ту саму мірку, що й до науководослідчих катедр;

6. зважаючи на те, що ціла низка цінних наукових бібліотек міститься в непристосованих і небезпечних із пожежного боку будинках, визнати за своєчасне включити будування спеціяльних бібліотечних будинків у плани будівництва НКО, поставленого на чергу дня;

7. нарешті, останнє й найголовніше—без чого всі попередні побажання залишаться лише побажаннями,—підвести під наукові бібліотеки достатню матеріяльну базу, відповідну до їхніх розмірів, завданнів і обсягу роботи, а для того—їхній науковий персонал прирівняти до наукового персоналу ВУЗ'ів, а також відпустити відповідні кошти на господарчі й науковоопераційні потреби.

Іваницький В. Ф.

Науково-дослідча праця в галузі книгознавства та бібліотекознавства в звязку з підготуванням бібліотекарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках.

Грандіозний історичний процес перебудування всіх форм соціяльно-економічного, культурного й національного життя, що ми переживаємо його з часів великої Жовтневої революції, мусить втягнути в свою орбіту й наукові бібліотеки України.

Як одна з складових частин цілого, вони повинні взяти найактивнішу участь у цьому процесі, повинні покласти й свою цеглину в загальне будівництво нового життя. Тому обмежуватись лише латанням старої одежі, залишаючи непохитними самі принципи бібліотечного будівництва, не можна; треба критично, з тим широким захватом, що характеризує взагалі сучасні організаційні змагання, переглянути всю структуру, всі форми роботи наукових б-к. Тільки такий шлях і може вивести біб-теки на вільний простір і утворити з них реальну культурну силу.

Грунтовною хибою, широко розповсюдженого погляду на наукові б-ки, є та, що головне, а часто й єдине завдання їхнє бачать у тій допомозі, яку наукові б-ки дають культурному розвиткові своїми книжковими скарбами. Тим часом наукові б-ки повинні мати не тільки допоміжне, а й самостійне наукове значіння. Наукова б-ка повинна бути науковою не тими або иншими окремими, зовнішніми особливостями її стану й роботи, а загальною своєю конструкцією, самим підходом до роботи, всією своєю організацією. Тільки ця єдність направлень, що її послідовно проведено через організацію всієї роботи наукових б-к, і може утворити з них єдине й дійсне наукове ціле, тісно з'єднаний і пристосований у всіх частинах організм. Звичайно, маштаб роботи, окремі деталі конструкції по різних наукових бібліотеках будуть різні; треба лише, щоб основний напрямок, а значить, і сама організація, були збудовані на наукових підвалинах, і щоб усюди панував єдиний науковий дух.

Звичайно, ці вимоги мають загальний та імперативний характер. Однак, до них не можна поставитись, як до одірваного від реальної дійсности й утопічного ідеалу. Ні, навіть в в умовах сучасної роботи наукових б-к, що живуть здебільша старими традиціями й лише в незначній мірі наближаються до накреслених завдань, вже є ціла низка елементів наукового характеру, що їх можна прищепити до нового наукового організму. Треба лише ці розрізнені елементи звести в систему, поширити їх на ті процеси, що їх іще не торкнулося віяння науки та її ідеалів, та всі їх пронизати єдиним науковим духом, і тоді наукова б-ка буде науковою не назвою тільки, не зовнішніми обставинами її життя, а й по суті. Щоб ці програмні вимоги набули конкретного характеру й змісту, я коротко проаналізую, як приклад, де-як і окремі бібліотечні процеси.

Почну з комплектування. Його можна організувати порізному. Бібліотекаря можна зовсім відсторонити від роботи й участь його звести (за прикладом американських університетських б-к) до виконавчих функцій—придбати книги, згідно з готовими списками: звичайно, для наукової роботи бібліотекаря тут немає місця. Однак, комплектування можна поставити й инакше, напр., на зразок німецьких університетських б-к, де його цілком покладено на бібліотекаря. При такій організації справи, для того, щоб разібратися в абсолютній вартості книжок, що стосуються до різних наукових дисциплін, а також для того, щоб підібрати книжки відповідно до потреб даної б-ки, треба мати широку й спеціяльну наукову освідомленість.

Однак, у справі комплектування є ще одна сторона, що вимагає не тільки загальної наукової підготовки певного фаху, але й спеціяльних наукових дослідів ad hoc даної книги, чи групи їх. При комплектуванні своїх фондів жодна б-ка не може дбати про всебічну повноту; але великі національні книгосховища не тільки можуть, а й повинні дбати за вичерпуючу повноту, принаймні, в де-яких відношеннях, для того, наприклад, щоб зібрати всю книжкову продукцію певного народу, певної території, певного автора, на певну тему й т. и. Таке комплектування вимагає попередніх спеціяльних історико-бібліографічних та літературно-бібліографічних знаннів, і тому робота бібліотекаря що до такого комплектування є, очевидячки, роботою науковою. Разом із тим з наведеного прикладу видно, що необхідною умовою для переведення роботи бібліотечної є робота суто бібліографічна: значить, бібліотечну роботу на вищих її ступнях не можна відокремити від роботи бібліографічної.

Нарешті, кожна велика книгозбірня, з мотивів зручности в різних відношеннях, поділяє свої фонди на окремі топографічно-адміністративні групи. Якщо ці групи відокремлено не по зовнішніх ознаках матеріялу, а по внутрішніх, по самому змісту його (напр., б-ка читального залу, «Славіка», «Україніка» й т. ин.), тоді й ця робота вимагає певних наукових знаннів та підготовки.

Дальша стадія бібліотечної роботи—опрацьовання книжок. З різних процесів цієї роботи я виділяю два: індексацію й карткографію. Індексація, безумовно, входить у сферу науко-

вої праці, оскільки вона вимагає не тільки знайомства з певною системою класифікації, що її вживає дана б-ка, але й з різними науковими дисциплінами, їх змістом, відношенням одної до одної споріднених дисциплін і т. д., для того, щоб встановити місце даної книги у межах даної системи. До того треба мати на увазі й те, що наука росте, що зміст, обсяг та взаємовідношення різних дисциплін міняються,—виділяються нові наукові галузі, виявляються несподівані наближення та стикання між старими й т. и., тим часом система класифікації, що її один раз завела у себе б-ка, десятки років залишається без змін; тому індексаторові треба бути завше в курсі розвитку даної науки, чи групи наук, щоб правильно влити й нове вино в старі бурдюги.

Що до карткографії, то в цілому вона не є науковою роботою. Проте, по де-яких наукових б-ках і ця форма бібліотечної роботи набуває за певних умов наукового характеру. Так: 1) коли при комплектуванні своїх фондів б-ка дбає про вичерпуючу повноту, принаймні, в де-яких відношеннях, то карткограф повинен розкривати псевдоніми, визначати аноніми, взагалі—подавати всі елементи, що характеризують книгу, як бібліографічну цілість і що їх не подано безпосердньо на самій книзі. Тут потрібна низка бібліографічних, історичних, літературних, иноді, можливо, навіть стилістичних дослідів, взагалі—таких наукових дослідів, що їх не викликає безпосередньо справа звичайного бібліотечного каталогу. 2) Великі наукові б-ки мають такі роди словної творчости, що для бібліотечного опису їх потрібні спеціяльні наукові знання. Перш за все я маю на увазі рукописи. Кожен ркп. є певною індивідуальністю, що ніколи не повторюється; тому ті шаблони, що прикладаються до опису книг взагалі, не можна пристосувати до опису ркп. До того-ж, елементи карткографічного опису, що книжка подає їх, звичайно, в готовому виді, у ркп. є шуканим іксом. Ркп. треба вміти прочитати, час його походження треба встановити, автора визначити й т. д. Усе це вимагає спеціяльних розвідок, а їх можна провадити лише на грунті попередньої й спеціяльної наукової підготовки. 3) Майже аналогічної до опису ркп. складности, поглиблености та індивідуальности праці вимагає й опис різних рідких книг, зокрема стародруків. Навіть для самої кваліфікації даної книги, як рідкої, треба бути широко

знайомим з історією книжкової справи з різних боків: книга може бути рідкою особливостями свого походження або дальшої долі, друкарськими даними, особливостями оправи, паперу, шрифту й т. д. Запримітити все це може лише вигострене око та спеціяльно підготовлений розум.

Завершенням усієї біб-ної роботи є просовування книги до читача. Звичайно, форми цього просовування по різних наукових б-ках будуть різні; але ясно одно: активна работа бібліотекаря буде тим складніша, чим вище культурний рівень читачів б-ки. Тому, напр., книжкові виставки, списки книжок, що їх рекомендує б-ка, справочно-консультативна робота й т. и.—усі ці процеси по наукових б-ках набуватимуть і наукового характеру. Виходить, що в науковій б-ці вже низка повсякденних, біжучих процесів роботи неминуче має науковий характер – найголовніше бібліотечний, почасти бібліографічний, а почасти й взагалі книгознавчий. Однак, приклади, що я їх навів, і, звичайно, не повно, становлять лише одну, до того зовнішню й далеко не головну, сторону справи; вони характеризують не стільки наукову роботу б-ки в цілому, скільки той фон, що на грунті його можна виявити широку й дійсно дослідчу роботу наукової б-ки. Наукова б-ка (звичайно, не кожна) має справу з обширним та різноманітним матеріялом. У процесі щоденної роботи над цим матеріялом у вдумливого та уважного бібліотекаря самі собою осідають певні спостереження, напр., що до цінности тих або инших вказівок, порад, взагалі даних відповідної літератури, практичної придатности та доцільности різних правил, інструкцій і т. д. Ці спостереження торкаються й комплектування б-ки, й опису книг, і роботи з читачем, і навіть самих книг, як об'єкта спеціяльного вивчення. Звичайно, таких спостереженнів згодом набирає кожний б-р будь-якої б-ки. Однак, широко **теоретично** освічений б-кар, що керує до того й технічною роботою в широкому маштабі, має більше шансів на цінніші спостереження та корисніші висновки з них, ніж звичайний б-чний робітник, що не має ані широти й різноманітности досвіду, ані історичної перспективи, ані серйозного всебічного знайомства з літературою предмету. Тому, не усвідоміти цих спостережень, поставитись до них, як до випадкових та другорядних наслідків виробничого процесу, не зробити з них відповідних висновків, більш того—не поста-

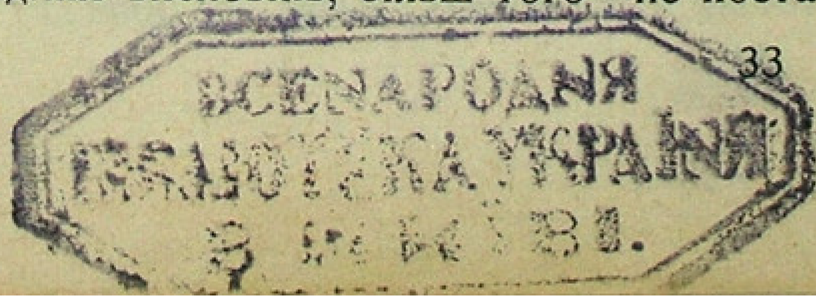

вити своїм спеціяльним завданням фіксувати, брати на увагу, досліджувати цей досвід—це для наукової б-ки значило-б не просто не довести роботу до кінця, не поставити даху, але й зробити щось подібне до організаційного злочину. А ця робота, знов, буде науковою роботою. І цю дослідчу роботу наукова б-ка повинна провадити всією своєю організацією. Щоб бути реальною й дійсно науковою силою, вона повинна не просто комплектувати свої фонди, а й вивчати, досліджувати, встановлювати самі принципи, методи, прийоми комплектування; повинна не просто зберігати свої книжкові багатства, але й досліджувати умови їх збереження; повинна не просто описувати книги, а й вивчати й вироблювати принципи, методи, техніку цього опису; вона повинна не просто активно обслуговувати потреби свого читача що до книги, але вивчати й саму книгу з погляду її впливу на читача, і самого читача, як об'єкта б-чної роботи, і методи встановлення найтіснішого звязку між ними. Коротко: вся організація наукової б-ки з усіма її навіть технічними процесами повинна мати дослідчу установку; для наукової б-ки ці технічні процеси мають не тільки самостійне значіння, а й значіння м а т е р і я л у для роботи наукової.

При такій організації вся наукова б-ка, в цілому, буде справжньою лабораторією наукової творчости, науково-дослідчої роботи. Тільки поставлена на таку височінь наукова б-ка в повній мірі виконає свої с п е ц і я л ь н і завдання, своє життьове призначення. Вона буде з о д н о г о б о к у—arbiter maximus bibliothecarum—вищою експертною та касаційною установою по всіх питаннях бібліотеко-й книгознавства. Спеціяльно й систематично досліджуючи й встановлюючи методи й прийоми б-ко й книгознавчої роботи, наукова б-ка дасть иншим установам змогу користуватися з них, як уже з готових, випробованих практичних правил. З д р у г о г о б о к у, як лабораторія наукової творчости, наукова б-ка може бути й необхідно буде вищою школою практичного бібліотекознавства, що самим процесом роботи дає найкращу технічну підготовку, найкращу треніровку свому персоналові. Але поруч із цим вона дасть де-що й важливішого, ніж готові шаблони й проста технічна треніровка: наукова б-ка дасть треніровку методологічну, дасть широту кругозору для роботи й за инших обставин. Хто хоч раз відчув на собі віяння справ-

жнього наукового духу, хто пройшов через т а к у тренівку, через т а к у ідейно-методологічну школу, той усюди понесе ці звички й уміння. З цього погляду наукова б-ка буде п о-т р е т є справжнім огнищем та розсадником б-ко й книгознавчого знання, особливо коли вона не буде замикатися в собі, а свій досвід та знання, свої досягнення винесе на широкий шлях у формі публічних лекцій, доповідів, наукових праць, то що.

Значить, перед науковою б-кою розкриваються неосяжні, незмірні горизонти, повстають колосальні завдання, величезні проблеми. І що все це не утопія, не проста теоретизація на модну тему, а програм, що його можна й треба здійснити,— конкретним доказом цього є шлях, що його пройшла Всенародня Бібліотека України. Завше дбаючи про удосконалення різних стадій та процесів своєї роботи, перевіряючи їх даними наукової літератури та приступним досвідом инших б-к, обмірковуючи все це своїм колективом, Всенар. Бібліотека, коли нарешті глянула ретроспективно на шлях, що вона його пройшла, то побачила, що вона проробила роботу не тільки важливу й корисну для неї, але й роботу наукового характеру; і ось тоді, щоб влити й цю роботу в організаційне річище, вона прийшла до думки утворити в себе спеціяльний відділ, як вищу експертну інстанцію, а разом із тим і як осередок її наукової роботи взагалі—Науково-Дослідчий Інститут Бібліотекознавства. Так під примусом самого життя найбільша б-ка України перейшла від роботи практичної до теоретичної; примушена була включити й цю останню в обсяг свого пильнування.

З усього попереднього можна зробити 3 висновки: 1) у певній групі б-к деякі технічні процеси, що їх вимагають потреби біжучої повсякденної роботи, підвищуються до ступня наукових; 2) правильно організована й послідовно переведена робота обліку й досліджування щоденного досвіду б-ки через перевірку його теорією і навпаки теорії цим досвідом—необхідно мусить вилитись у форми наукової роботи, якої значіння виходить далеко за межі безпосередніх потреб даної б-ки; 3) одна частина цієї наукової роботи не виходить за межі бібліотекознавства, але друга частина є вже роботою книгознавчою, що необхідно випливає з роботи суто бібліотечної.

Звичайно, ця книгознавча робота не вичерпує всієї книгознавчої роботи взагалі. Однак, у самій структурі й роботі,

принаймні де-яких б-к, є такі елементи, що притягають до б-ки й решту книгознавчої роботи і успіх її ставлять у залежність від звязку з б-кою. — Так, по-перше: книгознавча робота мусить спиратись на певну базу в розумінні найповнішого підбору витворів друку. Правда, в царині книгознавства є такі галузі, що для роботи в них досить одного знайомства з відповідною літературою; є далі й такі сторони, де матеріял доводиться збирати по різних установах; однак, не може бути сумніву, що найбільшу кількість матеріялу для книгознавчої роботи, до того матеріялу скупченого в в одному місці, може дати лише велика б-ка. Тому, якщо книгознавчу роботу провадити без організаційного звязку з б-кою, вона необхідно буде або теоретичною, або обмеженою в темах і тому неповною, або такою роботою, що через брак організаційного звязку з б-кою завше відчуватиме різні практичні незручності. По-друге: для книгознавчої роботи б-ка дає не тільки базу та сировий матеріял. Наукові б-ки, принаймні—деякі, маючи багатий та різноманітний склад книжкових фондів, не можуть і не повинні ставитись до них вузько технічно—зібрати книжки, опрацювати їх і просунути до читача. Зберігати нерідко колосальні книжкові скарби від початку друку до останніх часів, здобути в процесі щоденної—з технічних спонукань—роботи над ними низку цінних спостережень та знаннів, але не використати їх організовано, й чекати, доки хтось зовні прийде й почне наново здобувати, на підставі біб-чного матеріялу, те, що б-кар уже здобув у значній мірі,—навряд чи це свідчило-б про доцільну організацію і бібліотекознавчої і книгознавчої справи. Тому я й гадаю, що 1) наукова робота наукової б-ки повинна торкатись і книгознавства, 2) книгознавчу роботу можна поставити нормально й розгорнути у всю широчінь тільки при науковій б-ці (звичайно, не кожній).

Що-ж треба для успішного виконання завданнів, що стоять перед науковими б-ками України? Організаційні хиби наших б-ек досить довгий час пояснювали відсталістю нашої техніки, браком відповідних правил, інструкцій, то що,—але спускали з ока, та й досі спускають—звичайно, не б-карі—одну сторону справи: забувають, що правила переводять у життя люди—і тому гарні теоретично правила можуть бути гарними на практиці лише тоді, якщо є люди, що вміють користуватися

ними, тоб-то, для нормальної постановки біб-чної справи треба насамперед мати добре тренірований та підготовлений біб-чний персонал, а для переведення н а у к о в о ї роботи б-ек—відповідно підготовлений н а у к о в и й б-чний персонал. Тепер підготова цього останнього персоналу йде зовсім неорганізовано, переважно шляхом самонавчання. Наслідком цього приневоленого індивідуалізму є те, що б-карі силу часу витрачають зовсім непродуктивно. Тому саме на цей бік і треба звернути особливу увагу; значіння науково освіченого б-каря значно ширше від завдань і роботи б-ки, що її він безпосередньо обслуговує. Ми скаржимось на брак відповідно підготовленого технічного бібліотечного персоналу, але-ж, щоб учити учнів, потрібні вчителі, а таким учителем простих біб-чних робітників може бути тільки науково освічений б-кар. Ми сумуємо над млявим розвитком на Україні бібліотечно-книжкової справи взагалі, але доти, доки ми не вийдемо з стадії шкідливого кустарництва у справі підготування наукових б-карів та книгознавців, становище не поліпшає. Ми, нарешті, бачимо, як навіть той персонал наукових б-ек, що ми вже маємо його, не використовується повною мірою, але-ж ясно, що керувати науковою працею инших може лише той, хто сам має наукову підготовку. Значить, для нормальної роботи н а у к о в и х б-ек, для нормальної роботи б-к України взагалі, для нормального розвитку на Україні всієї бібліотекознавчої справи потрібні кадри науково підготовлених фахівців.

Як же здобути цих фахівців? Бібліотечна та взагалі книжкова справа кожної країни є певною індивідуальністю, що має свої характерні властивости, звязані з культурним рівнем народу, з його національними направленнями, з системою його освіти, складом його б-к і т. д. Тому механічно пересажувати чужий досвід, хай досвід багатовіковий та висококультурний,— не можна. Захід має дві основних форми підготовлювання н а у к о в и х бібліотечних робітників: бібліотечні курси або школи підвищеного типу та спеціяльні лекції при університетах. Те й друге для нас не підходить: 1) кількісна потреба в наукових робітниках у нас поки-що менша, ніж на заході, тому організовувати бібліотечні школи або лекції для щорічних випусків у 5—8 чоловіка було б неекономним; 2) хибою обох систем є перевага лекційного способу, що в значній мірі є пасивним. З цих

ширкувань, а також для того, щоб організаційно легше влити новий інститут у вже існуючу систему підготування наукових робітників, найдоцільніше зупинитись на інституті аспірантури.

Далі, цей інститут мусить готовити не тільки вчених бібліотекарів, але й учених книгознавців взагалі, оскільки б-кознавство на вищих його ступнях не можна відокремити від книгознавства. На цій підставі інститут спірантури найдоцільніше зорганізувати там і при таких установах, де є необхідні умови для підготовки так б-карів, як і книгознавців. Такі умови дають великі наукові книгозбірні. До мотивів, що їх наведено раніш, треба дати й те, що підготовка аспірантів не може бути виключно теоретичною, у формі студіювання відповідної наукової літератури, читання доповідів і т. и.; для роботи аспіранта конче потрібний конкретний матеріял: у галузі б-кознавства—більш-менш довершений та різноманітний матеріял у процесах б-чної роботи, у галузі книгознавства книжковий матеріял. І те й друге одночасно можуть дати б-ки й тільки вони. Значить, і інститут аспірантури найдоцільніше зорганізувати при великих наукових б-ках одного, максимум двох б-чних центрів України. При чому за основу при виробленні положення про аспірантів треба взяти загальні правила аспірантури, що їх ухвалила Наркомосвіта, деталізувати та конкретизувати їх відповідно до властивостей та потреб, з одного боку—б-чної та книгознавчої роботи взагалі, а з другого—відповідно до розвитку та завдань цієї роботи на радянській Україні.

Про самий зміст, програм та характер роботи аспірантів я не буду говорити, але наприкінці мушу підкреслити ще одну сторону справи. Керування аспірантурою є тільки одною з форм наукової роботи б-к; тому нормально поставити аспірантуру можна лише тоді, коли нормально, в напрямку намічених вище завданнів буде зорганізовано всю наукову роботу б-ки. А для цього треба дати науковій б-ці й відповідну матеріяльну базу. Дійсно, як вимагати того, щоб наукова б-ка була зразковою для инших біб-ек з технічного боку, коли різні технічні приладдя її є часто зразком того, що не мусить мати жодна б-ка? Як розвинути роботу наукової б-ки, коли комплектування її не відповідає її елементарним вимогам, а робота наукового, а иноді й керуючого персоналу оплачується досить часто, як робота звичайнісінького вчителя? Ні, якщо ми хочемо мати

справжню наукову б-ку, ми мусимо йти на певні матеріяльні жертви; без цього ж ми будемо мати не наукову б-ку, а нікчемну пародію на неї.

Зміст дебатів.

Дебати по доповіді В. Ф. Іваницького, в яких взяло участь 12 осіб, ішли по трьох головних напрямках: а) який зміст наукової роботи наукових б-к, б) обсяг цієї роботи, в) форми підготовки потрібного для наукової роботи бібліотечного персоналу.

Перші два питання майже не викликали заперечень; більшість промовців приєднувалася до думок доповідача, додаючи лише де-які пояснення та конкретні ілюстрації що до форми цієї роботи. Лише один із промовців (Меженко) обмежував наукову роботу бібліотеки виключно біжучими процесами: складанням каталогів та почасти бібліографією,—до того-ж, радив дуже обережно ставитися до бібліографічної роботи: вона повинна виходити з безпосередніх потреб бібліотеки та базуватися на її власних фондах. Другий промовець (Розанов), визнаючи, що «добре діло—копатися в інкунабулах», підкреслював необхідність працювати над більш життьовими питаннями, покинути старий «академізм», систематично вивчати марксизм та матеріялізм. В процесі дальших дебатів більшість промовців з'ясували, що останній виступ базується на недостатній освідомленості про існуючі типи наукових бібліотек (напр., б-ка Комуніст. Академії, або бібліотека імени Маркса та Енгельса) та про сучасний напрямок їхньої роботи (утворення відповідних кабінетів та відділів для вивчення марксизму, складання окремих каталогів, організація спеціяльних виставок і т. п.), і тому взагалі є перестарілий. Крім того, промовець не звернув уваги на попередні доповіді, де говорилось про те, що «одним із завданнів наукових бібліотек є стати джерелом комуністичної освіти й соціялістичної культури», «бути кузнею соціялізму» і т. ин., говорилося про те, що для усунення паралелізму є потрібний розподіл бібліографічної роботи наукових бібліотек, що обов'язок українських бібліотек є опрацьовування українознавчого бібліографічного репертуару, до складу якого входить

і марксизм на Україні.—Найпалкіші дебати викликало питання про форми підготування наукового персоналу наукових бібліотек. Тут знов помітилося кілька течій. Виходячи з своєрідности де-яких процесів роботи політосвітніх бібліотек, де-хто з промовців настоювали на необхідності окремих установ для підготування політосвітніх бібліотекарів. Але більшість, визнаючи цю своєрідність роботи, разом із тим—а) підкреслювали єдність загально-бібліотечної роботи в цілому й тому необхідність звязку між роботою політосвітніх та наукових бібліотек; б) пояснювали, що Конференція Наукових Бібліотек не ставила й не повинна була ставити питання про підготування бібліотекарів політосвітніх бібліотек; це—справа самої Політосвіти. Ширше розгорнулися дебати до питання, де готувати наукових бібліотекарів та як саме. Через те, що останню частину доповіди було зачитано з значними скороченнями, а тим часом не всі члени Конференції досить уявляли собі інститут аспірантури взагалі,—де-хто з опонентів систематично змішував аспірантуру з практиканством та самокурсами. По з'ясуванні цього непорозуміння иншими промовцями, відпала значна частина закидів що до кустарництва, організаційної плутанини в справі утворення аспірантури й т. ин. Але й після цього залишилося дві непримирених течії. Одна група обстоювала ту думку, що підготування наукових робітників у галузі бібліотекознавства треба організовувати по-за бібліотекою, у ВУЗ'і або в спеціяльному інституті, бо—а) переобтяжені біжучою роботою бібліотеки не мають часу на це; б) не мають у свойому складі відповідних сил; в) наслідком підготування бібробітників повинно бути утворення кадрів «воинствующих материалистов», а такої відповідальної роботи не можна довірити науковим бібліотекам; г) тресті не сами ґотують потрібних їм робітників,—це справа спеціяльних закладів; д) люди з вищою освітою в аспіранти не підуть, опріч, може, яких невдах; є) при організації підготування вчених бібліотекарів по різних бібліотеках буде різнобій у роботі. Але проти цих аргументів, що їх висовувала незначна меншість, до того—не представники наукових бібліотек, инші промовці обстоювали доцільність організовувати підготування наукових робітників у галузі бібліотекознавства при самих бібліотеках, і саме в формі аспірантури. Висловлювались такі думки. а) Відповідно підготовлений персонал потрі-

бен для найкращого переведення самих біжучих бібл. процесів; тому бібліотека повинна знайти час для підготовки цього персоналу, хоч-би й поступившись де-чим із біжучих процесів. б) Бібліотеки мають потрібні сили, щоб підготовлювати наукових бібліот. робітників; про це свідчить самий склад Конференції та літературна робота бібліотекарів у пресі. в) Науковим бібліотекам потрібні не просто «воинствующие материалисты», а певні фахівці—бібліотекарі й книгознавці з марсистським світоглядом; з персоналом, що буде складатися тільки з войовничих матеріялістів, а своєї спеціяльної справи не знатиме, ми не посунемо бібліотечної справи України; недостатня ідеологічна вихованість бібліотекарів є обвинувачення неправдиве (див. раніш); Укрнаука довіряє своїм науковим установам і науковим бібліотекам і саме їм доручає підготування наукових робітників. г) Приклад трестів не підходить, бо бібліотечна справа має свої властивості; підготування наукових бібліотекарів потрібує книжкової бази відповідного складу й розмірів (що може перерости й самий ВУЗ), а не шафи з сотнею зразкових книжок. Вже тепер по наукових бібліотеках працюють люди з вищою освітою, навіть професори, а инші, також із вищою освітою, шукають посад у бібліотеках. е) Кардинального різнобою не буде, а різниці в деталях тільки корисні, як і всяка боротьба течій та напрямків. Ціла низка промовців, визнаючи ненормальності в сучасному становищі практикантів, підкреслювала потребу організації спеціяльної підготовки й для середнього персоналу наукових бібліотек і, як найдоцільнішу форму, висовувала бібліотечну школу сталого типу.

В Комісію для виготовлення проєкту резолюції обрано, опріч доповідача, т.т. Годкевича та Розанова.

Резолюція на доповідь т. Іваницького.

Визнаючи:

1) що в обсяг науково-дослідчої роботи наукової бібліотеки входить бібліотекознавство, а також ті питання книгознавства, що звязані з науковим бібліотекознавством;

2) що таку роботу можна нормально поставити й розгорнути в усю широчінь тільки в організованному звязку з бібліотекою;

3) що наукова робота енциклопедичної бібліотеки повинна полягати не тільки в окремих процесах науково-технічного характеру;

4) що наукова бібліотека повинна не тільки провадити технічні процеси, але й вивчати їх та підводити під них наукову базу; тому всією своєю організацією, самим підходом до роботи наукова бібліотека повинна бути науково-дослідчою установою бібліотекознавства, огнищем та розсадником бібліотеко-й книгознавчих знаннів!

5) що нормальна робота наукових бібліотек гальмується браком відповідних фахівців,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек України вважає за конче потрібне:

1) в найближчому часі організувати при головних бібліотеках Укрнауки інститут аспірантури для підготування бібліотекарів вищої кваліфікації та курси для підготування бібліотечних робітників;

2) покласти в основу організації цього інституту загальні правила аспірантури, що їх ухвалено Наркомосвітою України, деталізувавши й пристосувавши їх відповідно до спеціяльних завдань і умов підготування бібліотекарів вищої кваліфікації;

3) щоб забезпечити нормальну організацію та саме існування інституту аспірантури, а також нормальне переведення наукової роботи бібліотеки взагалі, дати їй відповідну до завданнів та обсягу роботи матеріяльну базу;

4) підготування аспірантів у галузі книгознавства покласти на УНІК.

Сагарда, М. І.

Бібліографічна робота в наукових бібліотеках.

Бібліографічна робота в наукових бібліотеках, її характер, обсяг і взагалі місце й значіння в них належить до основних питань бібліотечного життя, і в той самий час до таких питань, у яких гостро відчувається протилежність у поглядах між організаторами наукових бібліотек, відповідно до сучасних вимог життя, і представниками саме наукової бібліографії. В даний момент, коли на порядок денний поставлено

вирішення самої проблеми наукових бібліотек, з'ясування їхніх завдань, характеру й методів роботи, питання про бібліографічну роботу в наукових бібліотеках треба розглянути в його повному обсязі, і не тільки принципово, а й з можливою в умовах Конференції деталізацією й конкретизацією для негайного практичного переведення в життя.

Щоб одразу визначити крайні межі, в яких ідуть суперечки, подаю, як їх висловлюють в найбільш рішучій формі. На І-му Всеросійському Бібліографічному З'їзді в Москві (в грудні 1924 р.) представник наукових бібліотек категорично висловив думку, що питання про прикладання бібліографії в бібліотеці, це—питання про можливість наукової методи в бібліотечній роботі і про бібліотеку, як наукову установу в цілому, і категорично накреслив шлях до розвязання цього питання: бібліографічну роботу повинні вести не одірвані від книг, відокремлені бібліографічні інститути, а ті інституції, що одночасно є сховищами й провідниками книги—бібліотеки; сучасна наукова—державна й академічна бібліотека, як активна наукова й наділена відповідними функціями установа, сама переростає старе розуміння бібліотеки—книгосховища і найкраще визначається розумінням бібліографічного, в строгому значенні слова, інституту [1]).

З другого боку, від бібліографів ми чуємо не менш категоричні протилежні заяви. Відомий російський бібліограф зазначає, що успіхи бібліографії в прикладанні до бібліотек і близкість бібліотекарів до книги привели до того, що де-які бібліотекарі почали вважати бібліографію переважно за свою справу і навіть включати її, хоч і безпідставно, в бібліотекознавство, як його складову частину [2]). Бібліотечна справа,—читаємо у сучасного західнього бібліографа,—звязується з бібліографією з таким саме, або ще й з меншим правом, як і з видавничою справою: бібліотекознавство з бібліографією в тісному розумінні не має нічого спільного,—у них

---

[1]) Симановский, И. Б. Библиография и задачи научного библиотечного строительства. Тезисы к докладу. I Всероссийский Библиографический С'езд. (Дополнительные тезисы к докладам) Москва. 1925. Стр. 8—9.

[2]) Лисовский, Н. М. Книговедение, его предмет и задачи: в Sertum Bibliologicum в честь проф. А. И. Малеина. Петербург 1922. стр. 8.

тільки єдиний об'єкт—книга [1]). А ось і зовсім свіже твердження в українському журналі, де рішуче висловлюється думка, що бібліотеки треба звільнити від бібліографічної роботи, що в бібліографії бібліотекам нав'язується невластива їм функція, і що це є сліпе наслідування помилкам РСФСР [2]). Остаточно фіксують цю думку, коли бібліографічну роботу бібліотек концентрують у каталогах, однак, каталоги звуть «бібліотекарською бібліографією», як не можна більш підкреслюючи, що каталоги й бібліографія з усіх боків майже різні речі, і що помилка в цьому мусить бути навіть фатальною [3]). Зазначений вище проєкт «перетворення» наукових бібліотек у бібліографічні інститути вважається за «нежиттьовий, утопічний», а у нас на Україні, навіть шкідливий тому, що він неймовірно ускладнює бібліотечну роботу й одриває бібліотеку від її безпосередньої праці—розкриття скарбів своїх книгосховищ та впорядкування фондів; крім того, при переведенні в життя, цей проєкт і «не дасть бібліографічних праць, бо фонди одної бібліотеки не можуть бути базою для науково-бібліографічних праць» [4]). Гадаю, що зазначеного досить для характеристики протилежних поглядів.

Думки представника наукових бібліотек в її основах я не буду обговорювати окремо: я буду мати її на увазі весь час у процесі розкриття своїх міркувань. Зроблю де-кілька зауважень до думок бібліографів. І от я рішуче висловлюю, що не вбачаю в них принципового обгрунтування справи, вирішення її по суті,—в них почуваються ясні відгуки «епохи засилля техніки» в бібліотечній справі з «машинним виробництвом каталогів». Коли кажуть, що бібліотекарі почали вважати бібліографію переважно за свою справу, що бібліографія—невластива бібліотекам функція, що вона нав'язується їм, то забувають, що бібліографія вийшла з бібліотек і від бібліотекарів, і що саме друковані каталоги великих публічних бібліотек і стали за перші зразки друкованих бібліографій;

---

[1]) Schneider G., Handbuch der Bibliographie. 2-te Auflage. Leipzig 1924. S. 12.

[2]) Меженко, Ю. О. Підсумки і де-які перспективи в українській бібліологічній роботі. „Бібліологічні Вісти". 1925, № 1—2 (8—9), стор. 41.

[3]) Див. у G. Schneider'a, Handbuch der Bibliographie, S. 34—35.

[4]) Ів. М. в „Бібліологічних Вістях", 1925, № 1—2 (8—9), стор. 142

бібліотекарі ж таки заклали й фундамент теорії бібліографічної науки, саме в складанні каталогів, і зараз беруть видатну участь у науковій бібліографії та в організації бібліографічних підприємств. Що-ж до наукового характеру каталогів, порівнюючи з «науковою бібліографією», то досить зазначити, що існують каталоги, як каталог бібліотеки Британського Музею, якому ще не має рівного в бібліографії, і є бібліографії, які відрізняються від покажчиків книгарень лише тим, що в них не показано ціни. Має всі резони обгрунтованого на підставі досвіду висновку не-що давно висловлене таке твердження: що багатшим стає склад бібліотеки, то більш її каталог набуває характеру бібліографії, то у вищій мірі їй належить участь у роботі утворення бібліографії; а в бібліотеці, що має своїм завданням зібрати національну літературу без прогалин, каталог і бібліографія зливаються.[1]) Тому цілком незрозуміла й та думка, що ніби-то «фонди одної бібліотеки не можуть бути базою для бібліографічних праць». А хіба не визнаються за цінні бібліографічні праці—бібліографічні описи окремих, навіть невеликих, бібліотек бібліофілів? Яка-ж по суті буде різниця між науково-бібліографічним описом книг, що стоять на певних полицях у певній бібліотеці, і описом взагалі якоїсь книги, що її все-ж треба вишукувати в бібліотеках? Коли Всенароднє Бібліотека України дасть науковий опис літератури про Київ, що в ній складає окрему збірку, або опис своїх українських стародруків чи своїх інкунабул, то це не буде бібліографічна праця лише тому, що це є опис книжок одної Всенародньої Бібліотеки України?

І напослідок, звичайно, не «помилка», а, можна гадати, серйозно обмеркована справа, коли стара Бібліотека Російської Академії Наук організовує «Бібліографічний відділ», що ставить собі завданням не тільки бібліографічний опис наявного фонду бібліотеки та складання каталогу desiderata, а й складання повного списку російських книг (російський бібліографічний репертуар!) і складання бібліографій у різних галузях

---

[1]) Див. Uhlendahl Heinr. Die Deutsche Bücherei im Rahmen der deutschen Bibliotheken: Die Deutsche Bücherei nach dem ersten Iahrzehnt ihres Bestehens. Rückblicke und Ausblicke. Leipzig 1925. S. 28—29.

знання та мистецтва. Очевидно, життя сильніше за традиції й не має нахилу рахуватися з теоріями «бібліографів».

Отож, коли аналізуєш зауваження про звязок наукового бібліотекознавства з бібліографічною роботою, то мимоволі повстає думка, чи є справжня мірка для визначення того, що саме належить до науково-бібліографічних робіт. Слід вважати, що правильний шлях взято в останні часи тими бібліографами, які не визнають принципової різниці між так званою «теоретичною, науковою» бібліографією та так званою «практичною, прикладною» бібліографією [1]). Цілком послідовно й грунтовно цю думку формулює проф. М. М. Куфаєв. «Бібліографія,—пише він,—є разом і чиста й прикладна наука. І міст між тією й другою—в ній самій, в її системі, у відповідній її конструкції... В бібліографії можуть бути різні вигляди бібліографічних праць, що спираються на загальну бібліографію, що доповнюють її (наприклад, бібліотечна, науково складена, анотаційна бібліографія або збірка наукових рецензій—можуть скласти таке доповнення), що провадять дальший відбір, що ні трохи не суперечать їй. При такому погляді на бібліографію, всі можливі рекомендаційні списки, різні бібліографічні провідники, що є вступом до людських знаннів, друковані каталоги бібліотек, загальних і спеціяльних, складені за раціональними принципами, критичні огляди, бібліографічні щорічники й спеціяльні й міжнародні бібліографічні репертуари—все це не є розірване й чуже, але стоїть на загальному фундаменті, міцно з'єднаному принципами й методами «наукової бібліографії» [2]).

Це є цінна й плодотворча думка, і від засвоєння її й переведення в життя залежить правильний розвиток так наукової бібліографії, як і наукових бібліотек. Коли є єдина бібліографія, то не можна говорити, що спільність між науковою бібліографією і науковими бібліотеками лише формальна,

---

[1]) Троповский, Л. Н. О связи теоретической и практической библиографии. Тезисы к докладу. I Всерос. Библиограф. С'езд. (Дополнит. тезисы к докладам). Стр. 10.

[2]) Куфаєв М. М. проф.. Книга, як поняття й предмет науки, та бібліографія, як документальна наука про книгу. (Розділ з філософії книгознавства). Київ 1925. Відбиток із „Бібліологічних Вістей“. 1925. № 1—2 (8—9), стор. 24. „Бібліолог. Вісти“, стор. 26.

і що існує якась окрема «бібліотекарська бібліографія» нібито нижчого ненаукового типу. Міжнародній Бібліографічний Конгрес в Брюселі ще в 1910 р. ухвалив, що потреби бібліографії та бібліотек повинні йти разом, яко-мога далі. І справедливо, бо в цілій низці саме основних процесів, що виходять із їхніх завдань, бібліографія й бібліотеки тісно звязані проміж себе. Значить, нема чого протиставити бібліографію науковим бібліотекам, як невластиву їм і нав'язану функцію, бо звязок між бібліографією й бібліотеками непорушно встановлений самою справою, і инакше не може й бути.

Візьмім бібліографію та конечну потребу для неї мати найтісніший звязок з бібліотекою. Тут досить нагадати про те, що відомі каталоги Міжнароднього Бібліографічного Інституту в Брюселі мають за основу каталоги світових бібліотек, і сам Інститут спирається на низку Бельгійских бібліотек, як «Колективну Бібліотеку Наукових Інституцій та Асоціяцій». І оскільки Інститут виходить по-за безпосередню бібліотечну базу, є серйозні підстави позначати в його діяльності тіневі сторони і досить скромні дійсні здобутки.[1] Наслідки цілком натуральні, бо точність без помилок і ясність бібліографічного опису—основна вимога від справжньої бібліографічної роботи, при чому опис книжкового матеріялу лише на підставі автопсії (de visu), безпосередньо з самих книжок—є головний і безперечний принцип бібліографічної роботи. Тому для бібліографії безумовно потрібна книжкова база, цеб-то бібліотека. Навіть ті, що рішуче обстоюють звільнення бібліотек від бібліографічної роботи, не менш рішуче визнають, за безумовно помилкову думку «де-яких кол», що бібліографічна установа не потрібує мати постійно при собі бібліотеку з тих матеріялів, над якими вона працює.[2] Думка цілком справедлива, і тільки слід робити належні висновки з неї.

Далі, безперечно, що сучасній бібліографії конче потрібно уникати традиційної одірваности від живої практичної роботи з книгою й від інтересів наукового громадського життя і слід вимагати, щоб лозунг про звязок науки з запитами практич-

---

[1]) Schneider G. Handbuch der Bibliographie. S. 194.

[2]) Меженко, Ю. О. Підсумки і де-які перспективи. „Бібліологічні Вісти". 1925 № 1—2 (8—9), стор. 42.

ного життя, який керує у всіх галузях сучасної науки, домінував і в бібліографії, щоб наукова бібліографія вийшла з самодовліючого і, порівнюючи, дуже вузького кола інтересів, в яких вона фактично замкнена до цього часу, і обмеженість яких, навіть, не виправдується принциповим визначенням її завдань. [1]) Бібліографія не є самоціль і повинна існувати й розвиватися для життя і в звязку з життям, і тут потрібний не теоретичний облік життьових інтересів, а беспосереднє практичне переживання, відчування їх. Ці життьові інтереси й вимоги сконцентровано, в масових формах виступають і виявляються саме в бібліотеці: правильно поставлена й організована бібліотека постійно спостерігає й відчуває їх.

З цього погляду набуває особливого значення ще одна сторона бібліотечної організації: бібліотека має організований колектив робітників, у науковій бібліотеці спеціяльно підготовлених до роботи над книгою і з книгою, професійно зацікавлених в найкращому прикладанні різних форм наукової бібліографії,—постійний звязок з різними типами читачів і спостерігання їх запитів доповнюють потрібні дані в них для бібліографічної роботи. Так наукова бібліотека виступає перед нами, як життьова форма колективної праці над бібліографією: своєю організацією, виконанням завдань, що стоять перед нею, вона дає певний план для бібліографічної роботи, примушує вести її за певною системою і дбати про організованість; разом із тим вона надає бібліографії життьового характеру і утворює можливість уникнути сухого теоретизму й схематизму. Значить, треба рішуче одкинути й засудити якесь побоювання бібліографів звязувати бібліографію з бібліотеками, а, навпаки, слід підкреслити, що для бібліографії такий звязок тільки корисний. Симптоматичним є об'єднання Ленінградського Інституту Книгознавства з Російською Публічною Бібліотекою.

Коли бібліографія потрібує для себе книжкової бази в бібліотеці, то й наукова бібліотека в свою чергу має потребу в науковій бібліографії для всебічного розкриття скарбів своїх

---

[1]) Троповский, Л. Н. О связи теоретической и практической библиографии. Тезисы к докладу. I Всерос. Библиогр. С'езд. (Дополн. тезисы к докладам). Стр. 11, 10.

книгосховищ. Здається, немає потреби повторювати азбучні істини, що наукова бібліотека не є тільки технічний апарат, а що вона є активний орган культурного будівництва, — тепер було-б дивовижним, якби хто почав доводити протилежні думки. Наукові бібліотеки не можуть бути пасивними, а мусять виявляти як-найбільшу енергію в задоволенні життьових вимог, навіть викликати їх і направляти. Щоб здійснити такі завдання, наукові бібліотеки повинні вжити відповідних організаційних і методичних засобів. Між ними перше місце має наукова бібліографія—цей «вищий елемент бібліотечної справи» [1]), апробований «посередник між книгами й читачами» [2]), «ключ до всіх наук», за який вона вважається з давних давен. Особливо тепер, коли наука переживає «бібліографічну стадію», наукова бібліотека не може стояти в стороні від сучасного бібліографічного руху. За допомогою бібліографії мусять провадитись усі головніші бібліотечні процеси. І коли наукова бібліотека повинна стояти на рівні потреб усіх типів читачів, то вона не може вдовольнятися хоч-би й цілою системою каталогів, складених за найновішими принципами й методами, а мусить використати всі форми наукової бібліографії, що придатні для неї в даний момент і в процесі дальшого розвитку її діяльности. «Бібліотеці потрібна», як справедливо зазначив проф. М. М. Куфаєв, «бібліографія, що відкриває не тільки «бібліографічну адресу» книги, але й «обличчя» і «душу» «адресата» [3]).

Отож, як неможливо поставити меж для життьових вимог од наукової бібліотеки, оскільки вони походять із її завдань і базуються на книзі, як об'єкті й засобі бібліотечної роботи, то не можна виправдити й намагання обмежити бібліографічну роботу певними формами нижчого порядку і звузити її обсяг.

Однак, чи не досить для наукових библіотек використати результати бібліографічної роботи, що її переводять «при-

---

[1]) Масловскій, С. Д. Библіографія въ ряду обязательныхъ для библіотекаря знаній: „Труды Перваго Всероссійскаго Съѣзда по библіотечному дѣлу". С.-Петербургъ. 1912. Ч. 2-я, стр. 117.

[2]) Куфаєв, М. М. Книга, як поняття. Стор. 17. „Бібліолог. Вісти", стор. 19.

[3]) Стор. 15. „Бібліолог. Вісти", стор. 17.

сяжні» бібліографи, і обмежитися так званою «пасивною» бібліографією? Так, звичайно, справа й ставиться, коли твердять, що головні завдання бібліотекаря в питаннях бібліографії вичерпуються тим, щоб зібрати й вивчити бібліографічні покажчики, які вже існують, організувати бібліографічний відділ, користатися з нього в потрібних випадках самому й посилати до нього читачів. [1]) Звичайно, що наукова бібліотека не може бути одірвана від досвіду й результатів попередньої й паралельної бібліографічної роботи чи то установ иншого порядку, чи то приватних осіб. Однак не слід і перебільшувати значення їх для наукових бібліотек. Тут треба мати на увазі, що у своїй праці наукова бібліотека виходить із життьових вимог, оточена життям і існує для життя. Умови життя кожної бібліотеки особливі, а тому й робота кожної бібліотеки повинна мати свої індивідуальні риси. Навіть книжковий склад кожної бібліотеки свій окремий. І от кожна наукова бібліотека в розвитку свого життя творить свою бібліографічну роботу в залежності від свого книжкового складу і відповідно до завдань і вимог, що стоять специяльно перед нею; через те кожна наукова бібліотека повинна утворювати свій план бібліографічної роботи, накреслювати свої перспективи і добирати придатні їй форми. Однак, чи можуть роботи «чистих» бібліографів, що відірвані від життя та його вимог і не відчувають пульсу бібліотечного життя, подати бібліотеці все, що їй потрібно? На щастя, немає й не може бути бібліотечного шаблону; а без нього й цілі відділи покажчиків не задовольнять усіх вимог од бібліотеки. Не можна ставити живі бібліотеки в залежність од того, коли «чисті бібліографи» складуть покажчики. А як не складуть? Життя-ж не жде...

У процесі своєї бібліографічної роботи над утворенням напрямків і форм наукової бібліографії, що пристосована до бібліотечних потреб, наукова бібліотека переводить самостійну роботу над результатами чужих бібліографічних дослідів, перевіряє їх, використовує в тій мірі, оскільки це відповідає її власним планам, утворює потрібні для бібліотеки форми бібліографії, одно слово—провадить «активну» бібліографію. Проте,

---

[1]) Порівн. Покровский, А. Чего хотят библиотекари от библиографов. „Книгоноша". 1924. № 44—45 (75—77). Стр., 2.

вся ця індивідуальна бібліотечна робота мусить іти в лінії єдиної наукової бібліографії; тому, проробляючи свою бібліографічну працю, бібліотеки разом із тим повинні ставити її в план загальної бібліографічної роботи. Очевидно, що тут напослідок виявляється для бібліотеки потреба обміркувати й самі наукові основи та методи наукової бібліографії, перевіряючи їх на бібліотечному досвіді.

Коли зважити різні форми й напрямки бібліотечної діяльности, то легко накреслити й конкретні форми бібліографічної роботи наукових бібліотек. Не ідеальний, а тільки цілком нормальний порядок повинен бути такий, щоб увесь план організації бібліотеки, з деталізацією вимог наукової праці в ній, попереджав фактичне заснування бібліотеки, і щоб дальша діяльність її по суті була розкриттям цього плану, починаючи з опрацьовання першої книжки. Ясно, що принципи й методи наукової бібліографії, як однієї з основ роботи наукової бібліотеки, повинні охоплювати й проймати всю систему бібліотечної праці від елементарних до найвищих форм. Коли цього не зроблено спочатку, як це у нас, з різних умов, звичайно, то слід хоч на ходу вживати всіх засобів для належного виправлення хиб, що вже виникли. Тому тільки за непорозуміння, на жаль--занадто уперте, можна вважати настирливе твердження, що бібліотека може думати про бібліографічну роботу тільки після впорядкування (кустарницького?) всіх своїх фондів.

На першому місці стоїть бібліографічний опис бібліотечних фондів і нових поступлень. Його належить переводити точно за інструкцією, яка повинна бути складена за принципами наукової бібліографії і з прикладанням її методів. Нема чого особливо доводити, що бібліотека повинна завести в свій план опис усіх своїх скарбів, не виключаючи рукописів, стародруків то-що,—їй самій належить і ініціятива і організація роботи.

Система каталогів, складених на підставах наукової бібліографії, переводить до другої категорії бібліографічної роботи, що стоїть у безпосередньому звязку з потребами читачів і має багато форм, як от: організація бібліографічних покажчиків, рекомендаційна бібліографія, каталоги бібліографії, рецензій, бібліографічні поради, бібліографічні покажчики до

виставок, що становлять основу для тематичного каталогу, т. и. Отакі форми бібліографічної роботи примусять охопити весь наявний склад бібліотеки, освітлити його з різних поглядів, з'ясувати, чого їй бракує, дадуть підставу для складання каталогів desiderata і багатий матеріял для планового комплектування бібліотеки. Бібліографічна робота в цьому напрямкові дасть змогу науковим бібліотекам не лише задовольняти біжучі вимоги й брести за життям, а й опанувати в своїй царині життя й брати до своїх рук певне провідництво, навіть впливаючи на організацію науково-дослідчої роботи хоч-би через констатування, що наявна література в певних галузях знання не відповідає сучасним життьовим вимогам,—і тим викликаючи авторів та видавництва на певну книжкову продукцію.

Ясно, що планове загальне комплектування, всебічне—відповідно до завдань даної бібліотеки—поповнення є одна з головних і постійних потреб наукової бібліотеки. Однак наукові бібліотеки УСРР за центр своєї уваги так у комплектуванні, як і в бібліографічній роботі повинні визнати широку й енергійну працю в царині українознавства. Міжнародній Бібліографічний Конгрес у Брюселі 1910 р. ствердив, що кожна країна відповідає за опис своєї літератури. Така постанова продиктована безумовно не лише практичними інтересами Міжнародного Бібліографічного Інституту, а й принциповими міркуваннями, що вимагають доцільного розподілу праці. Розпочата в цьому напрямкові напружена й різнобічна наукова робота у нас ставить категоричні вимоги й до наукових бібліотек УСРР—подати потрібні для наукової роботи матеріяли належно підготовленими. Наукові бібліотеки УСРР повинні свідомо поставитися до цих вимог і зосередити свою увагу саме на українознавчій літературі. Робота муситьп олягати в тому, що наукові бібліотеки: а) переводять найширше комплектування українознавчої літератури і б) складають українознавчий репертуар, який повинен правити за перспективний план комплектування і за базу для науково-дослідчої роботи по вивченню України.

Отакі широкі й серйозні бібліографічні завдання наукових бібліотек вимагають, принаймні, від тих із них, яким належить провідне значення, організовано й систематично аналізувати всі форми бібліографічної роботи так з боку практичної доцільности, як і наукової обгрунтованости,—вони мусять визнати

бібліографію за складову частину своєї науково-дослідчої роботи в галузі бібліотекознавства, бо инакше вони не освітлили-б того моменту, що становить основу їх роботи, центр і головний нерв їх наукової діяльности. Так цілком послідовно в роботі наукових бібліотек об'єднується науково-бібліографічна практика з науково-бібліографічною теорією.

Накреслені бібліографічні завдання стоять перед цілою мережею наукових бібліотек УСРР. Звичайно, коли перейти до конкретизації їх і з'ясування шляхів та засобів практичного переведення в життя, то треба брати на увагу, що кожна бібліотека існує в особливих умовах і має свої спеціяльні завдання й навіть свою фізіономію. В залежності від такої індивідуалізації визначається обсяг і характер бібліографічної роботи окремих бібліотек: в одних бібліотеках вона може й повинна переводитися в повному обсязі і з більшим поглибленням, в инших до певної міри звужено,—в результаті ми можемо мати цілу ска́лю наближення бібліотек до повного охоплення основних форм бібліографічної роботи.

Однак і при такій індивідуалізації всі наукові бібліотеки можна розподілити на дві основних групи чи типи: а) наукові бібліотеки синтетичного (енциклопедичного чи універсального) типу і б) бібліотеки ВУЗ'ів, спеціяльних наукових установ, товариств чи громад та відомств,—так звані спеціяльні бібліотеки.

Бібліографічна робота бібліотек синтетичного типу повинна мати найширші розміри й різноманітні форми та стадії. Тут слід тільки розмежувати завдання великих бібліотек краєвого значення і Всенародньої Бібліотеки України, як Бібліотеки Національної. В своїх загальних завданнях вони мають багато спільного,—тому спільні у них і основні форми бібліографічної роботи. Однак різниця в обсязі завдань становить підставу для різниці й відповідного розмежування не лише що-до обсягу бібліографічної роботи їх, а й характеру її. Коли Всенароднія Бібліотека України має своїм завданням зібрати: а) як-найповнішу літературу з усіх наук і галузів знання всіх народів і всіх віків і б) всю літературу українською мовою і взагалі всю літературу в галузі українознавства в найширшому розумінні, то відповідно до цього й бібліографічна робота її так загальна, як і українознавча набуває найширшого обсягу. Краєві бібліотеки універсального типу зосереджують свою наукову увагу на

топобібліографії (краєвій бібліографії), утворюючи відповідним комплектуванням належну для цього базу. Крім того, Всенародня Бібліотека України відповідно до своїх широких бібліографічних завдань мусить розроблювати й наукові основи та методологію бібліографічної роботи взагалі, а в звязку з тим, що їй, як Національній Бібліотеці, повинна належати провідна роля серед наукових бібліотек України, на неї слід покласти розроблення організаційних і методологічних завдань бібліографічної роботи всіх наукових бібліотек УСРР.

Спеціяльні наукові бібліотеки провадять по суті ту саму бібліографічну роботу, що й бібліотеки синтетичного типу, тільки в відповідній галузі знання, що є фахова для даної установи, і в скорочених формах, відповідно до звужених завдань, які стоять перед ними. Спеціяльні бібліотеки, щоб фактично бути науковими, повинні стати дійсною органічною частиною своїх установ і, виконуючи виробничу функцію, провадити бібліографічну роботу в постійному звязку з плановими роботами установи по типу науково-допомічних бібліографічних інститутів. Звичайно, що спеціяльність кожної такоі бібліотеки повинна бути визначена ясно. Разом з тим кожна з спеціяльних бібліотек у своїй спеціяльній царині повинна провадити бібліографічну роботу українознавчого характеру і перш за все взяти участь у складанні українознавчого бібліографічного репертуару.

Гадаю, що все накреслене мною в загальних рисах про характер і обсяг науково-бібліографічної роботи наукових бібліотек є саме той нормальний шлях, яким повинен іти розвиток бібліотечного життя. Життя говорить, що цей шлях правильний, і що наукові бібліотеки не повинні звертати з нього. Треба тільки зафіксувати й авторитетно ствердити, що це дійсно відповідає завданням наукових бібліотек, і далі—унормувати саму роботу, організувати й координувати, щоб досягти систематичности, плановости, доцільного розподілу між ними праці й спільности в ній без паралелізму.

Рубінштейн, С. Л.

Завдання Наукової Бібліографії на Україні.

Маючи на меті накреслити організацію наукової бібліографії на Україні, я не буду довго говорити про значення

бібліографії взагалі. Цілком очевидно, що наукова праця в багатьох галузях набула в сучасний мент широко колективного характеру і ніякий науковий робітник не може провадити свою працю і не одважиться її опублікувати, не маючи можливости установити, що в цій галузі вже зроблено иншими дослідниками. В наслідок цієї колективізації, бібліографія наукової літератури стала одним із грунтових та необхідних допомічних засобів наукової праці. Оскільки завдання Укрнауки полягає в організуванні наукової-дослідчої праці, остільки одним із чергових її завдань повинна бути організація наукової бібліографії на Україні.

Перш за все необхідно подбати про раціональну організацію бібліографії нашої поточної літератури. Для того, щоб визначити обсяг, який вона повинна мати, потрібно вважати на те, що самостійні науково-дослідчі праці в значній мірі, навіть переважно, з'являються не як книги, що часто мають учбовий та компілятивний характер, а як статті в періодичних виданнях. Через те, окрім бібліографії монографічної літератури, яку зараз провадить Українська Книжкова Палата, бажано утворити бібліографію нашого періодичного друку. Для всіх наукових робітників це мало-б велике значення: для наукової праці дуже важливо мати під рукою в зібранім та легко огляднім вигляді всю літературу свого предмету. Так наша державна бібліографія друкованої літератури, що її провадить Українська Книжкова Палата, потрібує істотного поширення—з тим, щоб вона охоплювала також періодичні видання, принаймні—що до наукової літератури.

Практика західньої Европи виробила для бібліографії наукової літератури низку зразків. В Европейських умовах, при величезнім потопі літератури в кожному фаху, найбільш удосконаленим є тип німецьких Centralblatt'ів та Jahresbericht'ів, що з них кожен присвячений новому фахові. Цей тип видань перейшов також до англо-саксонських країн, де ми маємо такі видання, як Abstracts of Phisiologie, Chemical Abstracts і т. ин., але тут він не мав такого розповсюдження. Не тільки тепер на Україні, але завжди, взагалі в Росії, справа бібліографії стояла дуже зле. Через те, не тільки російську наукову літературу погано знали на Заході, але й у Росії фахівець, що стежив за літературою свого предмету, звичайно краще знав закордонну літературу (особливо німецьку), ніж літературу ро-

сійську. Окрім питомої ваги та вартости німецької літератури, це пояснюється також удосконаленням німецької бібліографічної організації і недосконалістю російської.

Цей найкращий в Европейських умовах тип бібліографії, який дає бібліографію в одній певній дисциплині, в наших обставинах є очевидячки поки-що не доцільний. Ми не маємо змоги утворити таку бібліографію, не маємо також потреби в ній. Наша наукова література ще надто обмежена, наші матеріяльні засоби не багато більші. У нас, на Україні, я вважаю за найбільш доцільне утворення одного Бібліографічного Вісника, або Літопису Українського Друку, з розподілом на відділи та з внесенням так книжкової, як і статтійної літератури.

Що до бібліографічної форми, то тут доведеться вибрати між систематичною формою, яку вживає, наприклад, International Catalogue, та формою предметового каталогу, що її додержують англійські та американські видання, як Subject Index, вид. англійські Library Association, та різні американські (наприклад, Wilson'івські) Subject-Index'и в різних галузях. Коли-б наш вибір зупинився-б на предметовій формі, то і тут, на мій погляд, потрібно було-б наперед установити кілька грунтових систематичних груп, в межах яких провадилась-би форма предметового або перехресного каталогу, як це й робиться у всіх перерахованих Subject-Index'ах; у всякім разі, вибираючи схему, ми повинні й можемо використати орієнтовочно зразки Західньої Европи та Америки, наприклад—такі видання, як вже вищезазначений International Catalogue та Subject Index, що його видає англійська Library Association—для точних знаннів, Virchow's Jahresbericht über die Leistungen u. Fortschritte in der Gesammten Medizin—для медичних наук (до 1916 р.), Bibliographia Technica (вид. VDJ) та Wilson'івський Index of Industrial Arts—для техніки, Index of Agricultural Science з тої-ж серії—для сільсько-господарських дисциплін, більш спеціяльні, але дуже значні видання: Concilium Bibliographicum у Цюриху, Bibliographia Zoologica та Bibliographia Physiologica, а також головніші Centralblatt'и та Jahresbericht'и в різних фахах і т. п.

Але звязок нашої бібліографічної праці з бібліографічною працею Заходу не повинен обмежуватись використовуванням його зразків. Вважаючи на інтернаціональний характер науки

та прагнучи до того, щоб зробити наслідки науково-дослідчої праці наших наукових робітників здобутком інтернаціональної науки, я вважав-бы за доцільне для наукового відділу давати переклад деталізованого заголовку книжки або статті одною з чужоземних мов, а при наявності видавничих можливостей додавати до найбільш важливіших праць коротенькі реферати також чужоземною мовою.

Зупинившись більш докладно на бібліографії періодичної літератури, яка ще на Україні зовсім не організована, потрібно все-ж торкнутися й бібліографії книжок, яку провадить Українська Книжкова Палата в «Літопису Українського Друку», та висловити що-до неї де-які побажання. Із них головніші такі: коли Літопис Українського Друку буде й далі виходити в формі книги, бажано було-б друкувати її (як наприклад, Wöchentliches Verzeichniss) тільки з одного боку, щоб зручніше було використовувати Літопис для складання карткового каталогу. Але ще краще було-б, щоб Українська Книжкова Палата засвоїла форму карткового репертуару, як це вживається, наприклад, у Bibliographie de Belgique, яка, окрім видань в форм. томів, видається також в формі карткового репертуару. Таку-ж форму засвоїв Gesammtkatalog der Preussischen Bibliotheken; Також і Вашингтонська Library of Congress друкує, окрім свого книжкового каталогу, ще й картки, якими користуються американські бібліотеки. Тому в своєму звіті від 1905 р. P. Otlet писав про «тріумфальний хід» бібліографічної картки [1]. Було-б бажано, щоб Літопис Українського Друку не відставав від вироблених Заходом форм. Централізована каталографія буде мати дуже велике значення для наукових бібліотек України: вона розвантажить бібліотеки від де-яких технічних функцій і буде сприяти бібліографічній праці.

При виданні карток на наукову літературу, а також при складанні рефератів, які можуть бути й авторефератами, доцільно використувати досвід Wistar Institute у Філадельфії, який зорганізував свій Bibliographical Service. Цей інститут видає 8 (вісім) великих часописів. Від усіх авторів, яких статті

---

[1]) „Le rapide exposé de la situation bibliographique dans les differents pays a montré la marche désormais triomphante de la fiche bibliographique". P. Otlet. „L'Etat actuel de l'organisation Bibliographique Internationale". 1905.

друкуються в часописах, він вимагає одночасово з надісланням рукопису подати реферат, що його складено, згідно з виробленою формою. Цей реферат повинен містити певні дані, мати не більш ніж 250 слів і давати низку предметових рубрик, до яких стосуються різні частини статті або праці. Негайно по одержанні, цей огляд друкується на картці міжнародного зразку. На звороті цієї картки міститься повна бібліографічна посилка на журнал, у якому стаття появиться, й різні предметові заголовки (рубрики), окрім основного оглаву. Ці картки друкуються до надрукування відповідної статті в журналі (за де-кілька тижнів, а иноді за де-кілька місяців) і негайно розсилаються представникам відповідних фахів, бібліотекам, науковим товариствам і т. ин. Кожному, хто підписався на бібліографічний репертуар Wistar Institute, картки на всі статті доставляються в 2-х примірниках: на одному боці одної картки конспект та вказівка відповідного журналу на звороті; ця картка призначається для абеткового каталогу автора; друга картка заповнюється з одного боку і призначається для абеткового каталогу. При державному та централізованому характері видавництва в УСРР, утворити у нас подібну організацію було-б не важко.

Оскільки функції інформації про нові книжки будуть перекладені на картки, які повинні виходити одночасово з книжкою, видання Літопису в формі книжок може виходити рідше й давати бібліографічний матеріял у систематизованій формі (як, наприклад, це робить Wöchentliches Verzeichniss або Bibliographie Scientifique Française). Тільки бувши організований таким чином і охоплюючи не тільки книжки, але й статті, Літопис Укр. Друку—або Український Бібліографічний Вісник був-би цілком задовольняючою державною бібліографією Українського поточного друку.

Окрім цього грунтовного бібліографічного завдання, спеціяльно перед науковими бібліотеками України повстає инше завдання: бібліографічний опис коштовних з бібліографічного боку фондів — рукописів, інкунабул, стародруків та особливо цінних з наукового боку спеціяльних фондів. Кожна значна наукова бібліотека має такі фонди і було б цілком ненормально, щоб вони залишалися необлікованими й неописаними. Кожна наукова бібліотека повинна провадити

опис своїх фондів, але було-б бажано, щоб усі ці описи складали потім одну звідну збірку всіх бібліографічних цінностей, що їх мають наукові бібліотеки України. В однім із останніх чисел Zentralblatt für Bibliothekswesen є повідомлення про вихід видання, що подає звід усіх інкунабул Португалії. Я не бачу ніяких підстав проти і бачу силу підстав для того, щоб видрукувати таке видання й для України. Але для того, щоб із праці, яку кожна бібліотека буде провадити для своїх фондів, можна було зробити одне звідне видання, вся ця праця повинна провадитись за одноманітними й цілком науковими методами. Для установлення таких одноманітних та наукових методів ми маємо тепер зразок в Gesammtkatalog der Wiegendrücke. У нас на Україні праця вироблення наукових форм бібліографічного опису тепер провадиться в Комісії для опису стародруків при Українській Академії Наук (див. «Бібліологічні Вісти», 1925, № 1—2).

Поширюючи думку про звідний каталог коштовних фондів, доцільно—висунути, як, правда, не скоро здійсниму мету, побажання про утворення звідного каталогу наукових бібліотек України. На Україні, де ми не маємо одної бібліотеки, яка так міцно переважувала-б решту, треба йти тим шляхом, що в Прусії, де складається звідний каталог різних бібліотек (Gesammtkatalog der Preussischen Bibliotheken), але не шляхом Франції, Англії або Америки, де каталог Bibliothèque Nationale, British Museum, Library of Congress дає звід майже всього книжкового багатства країни. Із цього великого завдання доцільно виділити меншу і більш здійсниму частину—й зробити перше звідний каталог періодичних видань, що їх мають Укр. наукові бібліотеки.

Здійснюючи всі вищезазначені завдання на Україні, цілком очевидно, необхідно звертати особливу увагу на все те, що належить до бібліографії Ucrainica. Бібліографія Ucrainica повинна бути центром всієї бібліографічної праці на Україні, особливо державної бібліографії. Тому що бібліографію Ucrainica повинні будуть провадити всі бібліографічні установи й усі наукові бібліотеки, необхідно, щоб уникнути зовсім зайвого паралелізму, планово розподілити цю працю між різними центрами та різними бібліографічними установами й бібліотеками України. При цьому можливо користу-

ватись двома різними принципами праці. Перший принцип—територіяльний: Одеса бере на себе бібліографію Ucrainica, яка виходить в Одесі, Київ—у Київі й т. д.; таким чином, в основу бібліографії Ucrainica кладеться топобібліографія. Инший принцип розподілу міг-би полягати в більш складному розподілі праці по окремих питаннях або галузях. Наприклад, Одеса взяла-б переведення бібліографії Шевченківської, Київ або Харків якесь инше завдання. Я гадаю, що доцільно користуватись обома формами розподілу, поклавши в основу топографічний принцип і прилучивши додатковий розподіл праці за другим принципом—з таким розрахунком, щоб праця кожного центру та установи доповняла працю решти і в цілокупності вони становили одне ціле—повний репертуар Ucrainica.

Кажучи про розподіл праці в бібліографії Ucrainica, я торкнувся вже організаційних питань, на які необхідно також звернути увагу. Я вважаю, що вся бібліографічна праця повинна бути планомірно розподілена між усіма бібліографічними установами та науковими бібліотеками, а не централізуватися в однім місці. Роля центру повинна полягати тільки в координуванні та забезпеченні плановости праці. Для цієї мети доцільно—утворити один регулюючий центр при Укрнауці. До праці-ж повинно притягнути всі установи.

Виробляючи план розподілу праці, необхідно перш за все рахуватися з наявністю сил на місцях та особливо з тим, коли де-небудь уже якась праця провадиться. Для переведення науково-бібліографічної праці, особливо для бібліографії фахової наукової літератури, потрібно налагодити звязок, через посередництво дослідчих катедр, з відповідними науковими фахівцями та науковими товариствами. Здійснюючи цей план бібліографічної праці, необхідно подумати ще про дві речі. Перше: подбати про наявність відповідного складу робітників і, в звязку з цим, про організацію бібліологічної освіти для підготування наукових співробітників наукових бібліотек та бібліографічних установ. Цілком очевидно, що ми не маємо досі ніякої бібліологічної освіти і що такий стан не може тривати, як що наші бібліотеки повинні бути справді науковими установами.

Друге: потрібно забезпечити можливість друкування бібліографічних праць. Коли ті бібліографічні праці, які на-

мічені в цій доповіді, дійсно будуть провадитись, то ця праця повинна робитись, зрозуміло, не для того, щоб лежати захованою де-небудь в наших архівах. Укрнаука, як відомо, має по своїх кошторисах певну кількість аркушів. Треба, щоб деяка кількість дана була для друкування бібліографічних праць. Окрім того, маючи на увазі, що можливості Укрнауки з цього боку не дуже значні, я пропонував-би всім науковим бібліотекам України шляхом невеликих що-місячних внесків заснувати свій Zentralblatt, в якому можна було б друкувати праці, що провадяться в наукових бібліотеках та бібліографічних установах України.

Коли це буде забезпечено, я певний, що праці наукової бібліографії на Україні буде покладено міцний тривалий грунт. Цим я, власне, закінчив те, що я бажав сказати про завдання наукової бібліографії на Україні. Але наприкінці-ще одна пропозиція, або побажання, що торкається бібліографії в більш широкому інтернаціональному маштабові.

Як відомо, з початку XX ст. почав виходити, з ініціятиви Лондонського Royal Society, International Catalogue of Scientifique Literature. Ще в 1894 р. Лонд. Кор. Товариство, що видавало відомий Catalogue of Scientifique Papers, звернулося до всіх академій та найвидатніших наукових товариств із пропозицією утворити інтернаціональну бібліографію наукової літератури в обсягу точного знання. Всі культурні країни приєдналися до цієї міжнародньої бібліографічної організації. З 1900 року праця почалась. Але й цей паросток, що ідея інтернаціоналізму дала на родючім грунті науки, упав офірою европейської війни. Зустрівши перешкоди матеріяльного характеру та ту роз'єднаність між народами, що характерна не тільки для воєнної, а також і післявоєнної Европи, R. S. примушене було припинити своє видання. Дійсність перебувала в такій яскравій, такій непримиренній суперечності з ідеєю інтернаціоналізму, що навіть інтернаціональне співробітництво в галузі науки стало неможливим. Catalogue of Scientif. Literature перестав існувати. Тепер, у звязку з де-яким зовнішнім заспокоєнням, Ліга Націй в особі її Comission de coopération intellectuelle зробила невелику спробу для поновлення наукового співробітництва. І ця перша спроба, натурально, знову здійснена в галузі бібліографії. Наслідком її є виданий

1925 р. за редакцією M. Godet, Index Bibliographicus, Répertoire internationale des sources de bibliographie courante,- Genève, 1925. Але цю бібліографію бібліографії ні в якім разі не можна рівняти з таким колосальним, розрахованим на систематичне, інтернаціональне співробітництво і на постійну інтернаціоналізацію науки виданням, як International Catalogue. Я вважаю, що варто було-б подумати про відродження видання такого типу. Було б дуже бажано, щоб ініціятива в цім починанні вийшла від нас. Може, молода Українська Академія Наук звернеться до академій і великих наукових товариств усього світу з відповідною пропозицією. Я гаряче обстоюю, щоб було зроблено спробу обстояти ідею інтернаціоналізму—поки-що в вигляді інтернаціонального співробітництва в галузі науки.

Годкевич, М. А.

Книжкова Палата й наукові бібліотеки.

Головним завданням Книжкових Палат, як це було сформульовано на 2-ій Всесоюзній Нараді Книжкових Палат СРСР,— створити можливість для застосування планового принципу в будівництві радянського друку. Оцінюючи друк, як засіб, як знаряддя культурної реорганізації мас на шляху до комуністичного суспільства, радянська влада і суспільність в особі державних установ та партійних організацій не висовує брехливого гасла «волі друку», а звязує друк ідейно та організаційно тою цілевою установкою, яка визначає саме існування радянської держави. Цей звязок полягає в веденні 1) ідеологічного контролю над видавництвами та ринком (в особі Головліту) та 2) організаційно-економічного регулювання (в особі Комітету в справах друку). Однак жодний контроль, жодне регулювання та керівництво не можливе без правильно заведеного обліку та інформації. Книжкова Палата й є (в кожній радянській республіці) обліково-інформаційним центром радянського друку, підвалиною для заведення принципів соціялістичного будівництва в галузі друку.

Таке в загальних рисах головне завдання Книжкових Палат СРСР (та Української Книжкової Палати зокрема), яке висовує Книжкові Палати ген за межі не тільки науково-бібліотечної справи, але й бібліотечного будівництва в цілому.

Разом з цим Книжкова Палата, цілою низкою функцій (нехай додаткових у плані роботи Книжкової Палати, але надзвичайно важних самих по собі), що звязані зі становищем Палати в системі радянських установ, є могутнім органом бібліотечної політики. По-між Книжковою Палатою та бібліотеками, зокрема науковими бібліотеками, існує постійний звязок, і участь Української Книжкової Палати в роботах 1-ої Конференції Наукових Бібліотек України має завдання цей звязок підкреслити й зміцнити.

Книжкова Палата одержує по одному обов'язковому примірникові всіх без винятку видань УСРР для свого «Архіву Українського Друку». Але одержуючи один обов'язковий примірник, Книжкова Палата може одержувати й иншу кількість обов'язкових примірників. І якщо стати на тому, щоб збільшити кількість обов'язкових примірників, то цю справу навіть із чисто технічних причин треба зосередити при Книжкових Палатах, тому що провадити контроль над приставленням одного обов'язкового примірника чи десятьох їх обходиться державі що-до кошту майже однаково.

Таке збільшення обов'язкових примірників, запровадження, так-би мовити, натурального книжкового податку, на що пішли радянські республіки, може мати різні цілі:

1) створити міцні бібліотечні осередки в головних адміністративних центрах республіки (на цей шлях «районування обов'язкового примірника» стали всі радянські республіки, крім РСФРР, і Україна те-ж зараз на нього вступає);

2) постачати головним державним книгосховищам Союзу та республіки всі видання, що виходять на території цієї республіки,—для наукового схову та наукового оброблення.

Я не буду говорити про третю мету «книжкового податку»,—книгообмін. Це питання буде освітлено в звязку з питанням про «Державний Книжковий Фонд». На цих зборах репрезентовані ті бібліотеки, які, за термінологією Книжкової Палати, є «книгосховищами» і одержують книги для переховування та вивчення. Право бібліотек на одержання обов'яз-

кового примірника викликає низку обов'язків, обов'язки-ж Книжкової Палати, що звязані з постачанням бібліотек, викликають низку прав. В такому протиставленні прав бібліотек обов'язкам Палати і навпаки тільки й може полягати запорука постійного ділового звязку.

Бібліотеки можуть і повинні вимагати від Книжкової Палати передусім своєчасної доставки обов'язкових примірників. Не секрет, що з багатьох т. зв. об'єктивних причин, які всім добре відомі, Книжкова Палата дуже спізнювалася з розсиланням обов'язкових примірників. В сучасний мент цього дефекту немає. Я радий повідомити конференцію, що у нас зараз немає вже залежів і що всі книгосховища одержали весь головний бібліотечний матеріял—книжки та журнали—за 1925 рік. Гірше стоїть справа повности обов'язкових примірників. Гірше тому, що Книжкова Палата немає своїх відділів на місцях, що функції контролю над друкарнями виконують органи Упрліту. Адміністраційний звязок Української Книжкової Палати з Упрлітом, переведений за постановою Наркомосвіти УСРР, веде до того, що контроль над доставою обов'язкових примірників поліпшується. Заведене безпосереднє надсилання з усіх друкарень обов'язкових примірників до Книжкової Палати та збільшена механізація праці при розподілі дають змогу значно скоротити шлях обов'язкового примірника з друкарні через Палату до бібліотек. Які обов'язки Наукової бібліотеки до обов'язкового примірника? Перш за все, його збереження. Коли округова бібліотека одержує обов'язковий примірник, головним чином, із-за бюджетних міркувань, коли в цьому обов'язковому примірникові її цікавить в першу чергу матеріял, що його можна купити, то Наукову бібліотеку інтересує в першу чергу повність обов'язкового примірника, якої за гроші не дістати. Для Наукових бібліотек універсального типу весь склад обов'язкових примірників має однакову цінність, тому що для наукового дослідження можуть бути цінними й ненаукові, на думку сучасників, матеріяли.

Отже переховування—перший обов'язок наукових бібліотек що-до обов'язкового примірника. Обробка його—другий безпосередній обов'язок, звязаний з першим. Піклування про повність обов'язкового примірника, допомога органам Упрліту та Книжковій Палаті у виконанні контролю над біжучою

літературою, в збиранні видань за старі роки і т. и.— третій обов'язок; і нарешті четвертий,—організоване колективне підтримання самої системи праці Української Книжкової Палати в тій частині, що звязана з бібліотечною політикою Наркомосвіти УСРР. Тут треба торкнутися одного з чергових питань. План бібліотечного будівництва на Україні, як було вже вказано у доповіді Укрнауки, передбачає створення великих бібліотечних центрів у 4-х головних центрах політичного, культурного та індустріяльного життя України: Харкові, Києві, Одесі та Катеринославі. Давно-давенний культурний та економічний звязок з СРСР і спільні завдання радянського будівництва прямують до того, що організація таких бібліотечних центрів можлива лише при одержанні для зазначених міст всесоюзного обов'язкового примірника. Тимчасом постачати одну з цих бібліотек—саме Катеринославську—погодились усі Книжкові Палати, крім Російської. Авторитетна підтримка конференції, здається мені, могла-б переконати Головнауку РСФРР, представник якої бере участь у роботі конференції, що задовольнити цей центр південної металургії, місто, що має величезне значення не тільки для України, але й для всього Союзу в цілому,—безумовно необхідно.

Що-до розсильної техніки обов'язкового примірника, Книжкова Палата вважає, що в справі механізації та прискорення процесу просунення обов'язкового примірника зроблено чимало, раціоналізація експедиційної роботи «з хронометром у руках» буде провадитись і надалі. Зараз на черзі одно досить важне нове запровадження—це надсилка разом зі спрощеними накладними Палати також «інвентарних аркушів» обов'язкового примірника УСРР. Проєктується давати опис, що заміняв-би накладну і міг-би вклеюватися в інвентарну книжку бібліотеки.

Друга функція, що зв'язує Книжкову Палату з науковими бібліотеками—це її бібліографічна та інформаційна робота. Яко Державний Бібліографічний Інститут, фіксуючи всю друковану продукцію УСРР, Книжкова Палата дає тільки загальну «суцільну» бібліографію. Цю чернетку треба викінчити, треба перевірити й доповнити з погляду наукових вимог та читацьких інтересів. Недоречно було-б

думати, що в Книжковій Палаті чи в якій-будь иншій установі можна згуртувати достатню кількість спеціялістів, які складалиб наукову бібліографію до всіх незчисленних підрозділів сучасної наукової думки. Бібліографічна робота не самоціль, а засіб. Лише ті бібліографічні праці можуть бути корисними, які провадяться в звязку з науково-виробничими завданнями. Не спеціяліст-бібліограф, а спеціяліст-учений, дослідувач, за допомогою техника-бібліографа, повинен підготовувати бібліографічні матеріяли з того чи иншого питання. Для своєї праці він повинен мати вичерпуючу книжкову базу. Такою базою й повинні бути наукові бібліотеки, так кожного фаху зокрема, як усією сукупністю разом.

Притягаючи до своєї праці вчених, обслуговуючи виробниче завдання тої чи иншої установи, розроблюючи питання з тої чи иншої наукової галузи, держуправління та громадської праці, наукові бібліотеки виходять поза положення книгосховищ, роблячись активно-допоміжними установами, бібліографічними інститутами свого фаху (як це чудово формулював директор Білоруської Бібліотеки, т. Сімановський на об'єднаному засіданні Всерос. Бібліографічного З'їзду та З'їзду Наукових бібліотек). Ця формула, головним чином, визначає завдання спеціяльних наукових бібліотек. Але вона належить і до наукових бібліотек з універсальними книжковими фондами, як-що принцип наукової спеціялізації у ній замінити принципом краєзнавчим та українозвавчим. Спільно погоджена праця всієї мережі наукових бібліотек є тою надбудовою, яка підіймається на базі державної бібліографії, це-б-то бібліографічної роботи Книжкової Палати.

Перетворюючи свої реєстраційно-бібліографічні матеріяли в інформаційно-бібліографічні видання, Книжкова Палата повинна керуватись інтересами споживачів цих видань. Тут, поруч з робітниками книжкової справи та політосвіт-робітниками, наукові бібліотеки повинні давати вказівки на бажані зміни так в головному виданні Книжкової Палати—«Літопису Українського Друку», як і в инших її виданнях, що проєктуються—(«Бібліографічний щорічник», картка, то-що). Періодичність, каталографічні правила, характер та обсяг анотацій,

вживання класифікаційних індексів, кеттерівських знаків, предметових слів, спосіб розташування матеріялу, форма, шрифти і навіть папір видань Книжкової Палати—все це повинно обговорюватись по наукових бібліотеках. Побажання бібліотек потрібні для Книжкової Палати за-для того, щоб її робота була звязана, не так з обслуговуванням наукових потреб майбутнього покоління, як із щоденними завданнями сучасности. З-поміж головних проєктів Книжкової Палати в цій галузі можна вказати на

1. запровадження в «Літописові Українського Друку» опису статтійного матеріялу журналів—давно наспіла реформа, що може інтенсифікувати використання в бібліотеках цінного наукового матеріялу, розкиданого на сторінках журналу.

2. Друкування каталогових карток для запровадження централізації в каталоговій справі. Гадаю, що не зроблю помилки, твердячи, що користування такими картками на 50% розвязує болючі питання НОП-у в бібліотечній справі. Зводячи до мінімуму технічну роботу, бібліотека може кинути всі сили на живу працю,—це задоволення читача та вивчення книжки. Єдність каталографічної класифікаційної системи в бібліотеках привчає читача користуватися каталогом в різних бібліотеках, знищує залежність бібліотеки від персонального смаку бібліотекаря й т. и. Старі закиди, що Книжкова Палата повинна виготовляти бібліографічні картки, а бібліотеки повинні писати бібліотечні—час забути. Виготовляти картку повинен бібліограф, але видавати її він повинен для бібліотекарів. Питання про необхідність централізації каталогової справи—питання неодкладне, його треба як-найшвидче розвязати. Не за горами той час, коли бібліотекарі соромитимуться кустарности в каталоговій справі, що так засіла в наших бібліотеках. Наші картки, писані рукою в бібліотеках (особливо в наукових бібліотеках), відживуть незабаром так само, як відживає гасове їх освітлення й т. и.

При переході до випуску карток треба тільки добиватися, щоб було вироблено такий тип картки, який задовольняв-би кожну бібліотеку, всю бібліотечну мережу, починаючи з найслабшої до найсильнішої ланки. Мені здається,

що Книжкова Палата, за допомогою конференції Наукових Бібліотек, маючи вже принципову згоду Упрполітосвіти, моглаб добитися такої «універсальної каталогової картки».

Низку инших поліпшень в заведеній уже роботі та розширення її на користь наукових бібліотек Книжкова Палата може перевести з ініціятиви самих бібліотек. Праця цієї молодої установи настільки важна для бібліотек, що в їх інтересах тримати постійний звязок з нею та постійно підтримувати її. А підтримка ця може бути потрібна—і в вигляді моральної допомоги, і в формі практичних вказівок, і, може, в вигляді грошової підтримки.

Конференція може своїм авторитетом підтримати бібліографічно-видавничий план Книжкової Палати, утилітарне значіння якого найясніше для наукових бібліотек.

Всі ці видання повинні керуватись потребами бібліотек, і саме досягнення єдности по-між бібліотеками в питаннях каталографії та класифікації само через себе значно полегшить роботу Палати.

І нарешті, низку починань Палати треба «акціонувати»— зробити спільною справою всіх бібліотек, наукових зокрема: реальні умови праці—такі, що приступити до їх виконання Книжкова Палата зможе й захоче тільки тоді, коли бібліотеки виявлять з свого боку досить зацікавлення, та коли це зацікавлення набере досить переконуючого вияву в формі попередньої передплати, розкладки тиражу й т. и.

Ясинський, М. І.

Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організація бібліографії продукційних сил.

Краєзнавство в сучасному розумінні—то є громадська робота, що складається з всебічного вивчення певного географічного району й широкого спопуляризування здобутих знаннів. Крім того, наша сучасність вимагає втягнення в краєзнавчу роботу широких кол місцевого населення й заохочування їх до праці над поліпшенням умов життя. В цьому динамічний мо-

мент сучасного краєзнавства. Цілком очевидно, що цей культурний рух не може бути успішним без широкого використання книжки. Дослідження краю, відповідна організація шкільної й позашкільної освіти на краєзнавчому грунті, нарешті—виховання свідомої активности серед мас, усе це вимагає максимального використовування друкованого слова. Тому нам легко намітити основну лінію, по якій мусимо скерувати роботу бібліотек України в наші часи. Бібліотеки не можуть залишатись десь осторонь від великого історичного тракту, на який нас вивела революція. Так об'єктивні умови стимулюють виконання бібліотеками природніх їхніх завдань. В загальній установці, питання про участь бібліотек у краєзнавчому рухові, здається, не викликає заперечень. Вказівки на цю в значній мірі нову ролю бібліотек було дано ще на першій нараді робітників книги, в Харкові, 8—9 листопаду 1923 р.[1]). Далі, в кінці 1924 р. на з'їзді в справі вивчення продукційних сил та народнього господарства України в Харкові, директор Всенародньої Бібліотеки України С. П. Постернак широко накреслив краєзнавчі завдання бібліотек і намітив основні форми їхньої краєзнавчої роботи у всеукраїнському маштабі[2]). В 1925 р. це питання знов підносилося на сторінках української періодичної преси[3]).

Ми торкнемося тут двох, на нашу думку—основних, моментів краєзнавчої роботи бібліотек: створення в них краєзнавчих книжкових осередків та бібліографічної роботи в галузі краєзнавства. Ми обмежуємо увагу тільки науковими бібліотеками України. Про це останнє—де-кілька слів. У краєзнавчу роботу повинні втягнутися всі без винятку бібліотеки України. На тому широкому культурному шляху, про який ми згадували, потрібні великі книжкові станції, але не менш потрібні й невеличкі книжкові бази. Але, ставлячи питання виключно в площі завдань наукових б—к, ми йдемо за певними методологічними вимогами самої роботи. Що ми маємо тепер на Україні? Які краєзнавчі бібліотечні осередки не тільки існують, а пла-

---

[1]) Бібліологічні Вісти, К. 1923, № 4, 51—60 с. с.

[2]) Бюлетень З'їзду № 6.

[3]) Життя й Революція. К., № 3. (С. П. Постернак). Нова Книга X., № 9-10. (Д. А. Балика). Зоря. Катеринослав, №№ 1, 5, 7, 10 (М. Ясинський).

ново й постійно переводять краєзнавчу свою роботу? Де про це є відомості? Мусимо відповісти, що, за винятком якогось півдесятка б—к (ВБУ, Вінницька її філія, УНІК, б—ка ім. Шевченка в Одесі), ми не знаємо нічого про инші. Навіть такі давні й знані краєзнавчі бібліотечні осередки. як Харківська б—ка ім. Короленка й Херсонська з своїм відділом ім. Потьомкина, не дають ніяких відомостів що-до їхніх краєзнавчих функцій. Отже, на нашу думку, щоб можна було зреалізувати певний робочий план, потрібно обмежити коло бібліотек, на які будемо орієнтуватись в перших стадіях конкретної, а не тільки перспективної, установки краєзнавчої бібліотечної роботи.

Через що-ж у першу чергу слід орієнтуватись на наукові б—ки? чому не на політосвітні, або на б—ки краєзнавчих товариств? Будемо виходити від характеру більшости тих краєзнавчих матеріялів, з якими бібліотекам доводиться мати роботу. Що то за література? По-перше, це все, що надруковано й написано про певний край, незалежно де й якою мовою. По-друге, це вся без винятків друкарська продукція краю. Так лаконічно визначається обсяг краєзнавчої літератури. Розшифруємо цю формулу. Фактично, переважаючу кількість краєзнавчої літератури складають видання місцевих державних та громадських органів. Для минулих часів це—видання земських установ, їх протоколи, звіти. Для сучасности це—видання виконкомів і инших установ: знов протоколи, стенографічні звіти, постанови, інтструкції й т. и. До цього додаймо ще статути різних організацій, їх відозви, програми, плани роботи і знов протоколи, звіти. Ще дрібніші матеріяли: листівки, об'яви, бланки й т. д. Треба ясно уявити собі роботу з цими матеріялами, роздобування їх, сортування, упорядкування й збереження при мінімальному використовуванні, щоб погодитись, що не всяка політосвітня б—ка може взятися до планової й постійної роботи з цими краєзнавчими фондами. Матеріялів більш живого змісту, більш потрібних для роботи з масовим читачем, завжди небагато серед краєзнавчих видань місцевого походження.

Що-ж торкається краєзнавчих товариств, то їм важко брати на себе постійну роботу з краєзнавчими виданнями. Причина головна в тому, що ці організації не можуть забезпе-

чити на довгий час регулярне виконання завдання, оскільки їх існування, часто тимчасове, не дає для цього певности.

Виходячи з таких міркувань, ми висловлюємося за те, щоб саме наукові б—ки України стали в найближчі часи осередками планового й постійного збирання й опрацьовання місцевих краєзнавчих матеріялів.

Який-же саме край ми розуміємо, коли говоримо, що наукові б—ки повинні стати першими організаційними центрами краєзнавчої роботи? Переважна більшість краєзнавчих матеріялів, як ми знаємо, звязана походженням з певними адміністраційними центрами; тому ми примушені до цих центрів пристосувати й бібліотечне районування. Конкретно, в кожному місці на Україні, де з'являються друковані матеріяли, слід зорганізувати роботу збирання й певного упорядкування цих матеріялів. Але плануючий і організуючий центр мусить бути один на цілий район. Який-же той район? Будемо виходити з реальних умов. На Україні ми маємо поки-що три найвидатніших науково-бібліотечних осередки: в Київі, Харкові й Одесі. За доцільний для ближчих часів ми вважаємо поділ України на три, а може й більш, бібліотечних райони з центрами в наукових б—ках. Кожний із цих центрів з'ясовує в своєму районі ті бібліотеки, які можуть виявити себе активно, разом з иншими центрами виробляє план роботи, разом з б—ками свого району розподіляє роботу й керує нею. Для своєчасного зорієнтування в перспективах і планах, скликаються спеціяльні краєзнавчі наради бібліотек. Такі є перші організаційні кроки, що їх на нашу думку, повинні зробити наукові б—ки України під проводом Укрголовнауки.

Ми не збираємось тут виголошувати відозву до т. т. бібліотекарів України. Але не можна замовчати того, що кожен день, перепущений в справі збирання краєзнавчих матеріялів, дійсно «смерті подібний». Тому, кожний уважливий до культурних потреб свого краю, бібліотекар України не може вважати краєзнавчу біброботу за щось другорядне. Можна ще миритися з тим, що для виучування матеріялів про схід доводиться їхати до Британського Музею в Лондон, але важко вважати за нормальне, що, напр., у Чернігові не можна знайти комплекту «Черниговскихъ Губернскихъ Ведомостей» [1]).

---

[1]) Труды Черниг. Губ. Арх. Ком., в 7, отд. 2 1908. Указатель.

З технічних деталів торкнемось тут тільки однієї. Як складати краєзнавчий відділ у бібліотеках? чи як окремий топографічний осередок, чи тільки як каталожний?

Фактично всі ті протоколи, звіти земських установ, виконкомів і т. ін. об'єднуються топографічно вже й тепер для зручнішого їх опрацьовування, особливо—коли в роботі з ними б—ка додержується принципу колективного авторства. Принцип цей--найбільш придатний для згаданих матеріялів, як і для всіх тих дрібних, про які говорилося раніше. Важко уявити собі описування й топографізування різних протоколів за десятки років, коли будемо описувати кожний окремо. Отже вважаємо, що характер більшости краєзнавчих матеріялів примушує нас утворювати з них окремі топографічні одиниці.

Створення топографічних краєзнавчих одиниць по б—ках України, то є початкова, але разом і основна краєзнавча ророта. Далі йде організація найширшого спопуляризування й використовування літератури. Ця окрема тема потрібує спеціяльних дослідів і практичного перевірення. В літературі ми не маємо ще докладного освітлення методики й практики цеї роботи. Ми не ставимо собі тут завдання зупинятись на методах і формах бібліотечного використовування краєзнавчої літератури, і переходимо до другої основної бібліотечної функції в галузі краєзнавства—бібліографічної.

Доводити потребу бібліографії взагалі ми не будемо. Що особливо стимулює в наші часи бібліографічну роботу в галузі краєзнавства? Те, що стимулює потребу виучення різних складових частин Союзу, а для нас, в першу чергу, України. Коли ми поглянемо, в який бік за останні роки схиляється увага плануючих держорганів і наукових дослідників, у нас не буде сумніву, що найпекучіша потреба нашої сучасности—це розвиток продукційних сил по різних географічних і економічних районах, як-найкраща організація народнього господарства. В цьому головний стимул дослідження України, а разом і бібліографічних краєзнавчих студій. Сучасне краєзнавство визнає, що потрібно досліджувати край всебічно, в цілому, не тільки природу й економіку, а й побут людей, їхню мову і т. ін. Всі фактори народнього життя мусимо виучувати, мусимо також брати їх на рахунок у наших загально-державних, навіть політичних міркуваннях і заходах. Про це останнє найкраще свід-

чить районізаційна робота Укрдержплану. Районування України, як відомо, переводиться за принципом пристосування адміністративних одиниць до природничих і економічних районів. Але пристосування не йде до кінця. І як раз оті «другочергові» моменти відограють тут рішаючу ролю[1]). Все-ж, підносячи тут потребу бібліографічної роботи в галузі краєзнавства, ми зупиняємо увагу, в першу чергу, на бібліографії продукційних сил та народнього господарства України. Фактично наукові б—ки, організовуючи краєзнавчі відділи, не обійдуться без переведення бібліографії свого району по всіх галузях його життя, бо без цього не зможуть планово комплектувати своїх краєзнавчих фондів, не зможуть також успішно вести популярізаційну й консультативну роботу. Але з цілого обсягу краєзнавчої бібліографії наукові б—ки мусять подбати в першу чергу про бібліографію продукційних сил. Такі вимоги життя.

Нагадаємо де-які моменти, коли особливо підкреслювалась потреба науково-краєзнавчих дослідів. На Україні найбільш імпозантно була зманіфестована ця потреба на з'їзді в справі вивчення продукційних сил та народнього господарства, на який ми так часто посилаємось в своїй доповіді. У висновку, що його дав Укрдержплан на програм з'їзду, праця з'їзду визнавалась за важливу через те головним чином, що мала освітити грунт, на якому тільки й можливо вирішувати центральні сучасні проблеми. За такі проблеми Держплан вважає піднесення селянського господарства й важкої індустрії. [2]) Найбільш виразно, здається, висвітлив потребу наукових досліджень продукційних сил України акад. К. Воблий у своєму докладі: «Продукційні сили України в сучасній економіці». [3]) Ми згадуємо тут з'їзд, як найвиразніше виявлення колективом учених дослідників потреби вивчення продукційних сил України. Але вже з перших років революції українські вчені почали докладно освітлювати ту саму потребу. В найближчі до нас часи справу цю обговорювали на різних нарадах, партійних конференціях. Нагадаємо IX з'їзд КП(б)У 8—12 грудня 1925 року, на якому піднесено справу індустріялізації України й макси-

---

[1]) Материалы по районированию Украины. Х., 1923. Стаття Гр. Гринька, XIV с.

[2]) Бюлетень з'їзду . . . . № 1, 14—16 с. с.

[3]) Ibidem., № 7

мального використання науки. [1]) Важливо нагадати також постановку тієї-ж проблеми в загально-союзному маштабі. Т. Сталін на XIV партійному з'їзді 18-го грудня 1925 р., між иншим, говорив: «Ми мусимо прикласти всі зусилля, щоб наша країна стала економічно самостійною, оскільки вона тепер перебуває в обставинах капіталістичного оточення. Великою запорукою успіху в цьому напрямку буде розвиток промисловости місцевого типу. Для того, щоб задовольнити потреби населення Союзу, ми повинні добитись, щоб закипіло промислове життя в кожному районі, окрузі, губерні, краї, національній республіці». [2]) Очевидно, що найбільші наслідки з усіх зусиль дасть наука, дослідження й наукове планування розвитку й використання всіх продукційних сил окремих складових частин Союзу. Так категорично в наші часи поставлена потреба розвитку продукційних сил і їх вивчення. Наука закликається до великої й відповідальної роботи. Ясно, що й для бібліографії, яка зміцнює ту саму науку, мусимо шукати витриманої організації, ясного плану й найбільш доцільних форм.

Ні в кого не викликає сумніву, що для науки, для вивчення продукційних сил України першочергове значення має бібліографічне підсумування всієї літератури, що вже видана раніше, й реєстрування всякої нової книжки, журнальної й навіть газетної статті про продукційні сили, що з'являється в наші часи й з'явиться в майбутньому. Хто веде на Україні бібліографію продукційних сил? Де-які установи й окремі особи. Із установ—не бібліотек слід назвати: Флористичне Бюро Ботанічної Секції С.-Г. Комітету України. що складає бібліографію літератури про українську флору, а потім бібліотечно-бібліографічне бюро С.-Г. Комітету. В загальному підсумку переважаюча більшість бібліографічних зводок ні повнотою, ні ще менше бібліографічними ознаками задовольнити не можуть. Що до причин неповноти, можемо послатись, напр., на акад. П. А. Тутковського. Шановний академик, подаючи спис літератури з геології й мінералогії, зазначає: «здобутки геології на Україні в дійсності, напевно, значно більші, але найбільші

---

[1]) Резолюции IX-го с'езда КП(б)У.

[2]) Бюллетень. М. 1925, 35—36 с. с.

праці за часів революції не надруковані, а инші невідомі через брак нормальних зносин між ученими". [1]) Отже, перше, що доведеться робити бібліографам, це доповнювати покажчики, що вже є. Далі доведеться перевіряти й виправляти їх, оскільки вони відрізняються один від одного. Нагадаємо ще одну загальну рису наших покажчиків. Як нерівномірно вистудійовані різні райони України, напр., з ботанічного, геологічного боку, так нерівномірно, а в цілому спорадично, опрацьовані вони й бібліографічно. Отже перед українськими бібліографами стоять великі завдання й широкі перспективи.

Хто-ж мусить, принаймні для ближчих часів, взятись до постійної бібліографічної роботи в галузі продукційних сил України? Відомо, що бібліографію найзручніше вести там, де для бібліографічної роботи є певна книжкова база, де можна описувати літературу de visu. Коли головними осередками краєзнавчої літератури на Україні повинні стати наукові б-ки, то й працю бібліографування літератури про продукційні сили мусимо зосередити так саме в наукових б-ках. Тільки наукові б-ки можуть забезпечити бібліографічну роботу науковим методом, дати можливо повну бібліографію продукційних сил, переводити роботу постійно, додержувати певної рівномірности що-до обслуговування окремих районів. Крім того, шляхом використовування колективних заходів до утворення краєзнавчих книжкових осередків у своєму районі, наукові б-ки зможуть дати більший ефект і що-до темпу бібліографічної роботи. А це має велике значення в наші часи, коли прискорене вивчення продукційних сил стало потребою дня.

Яку-ж літературу вводити в обсяг бібліографічного опрацювання, цеб-то, як розуміти і що вважати за продукційні сили? Нагадаємо слова акад. А. Д. Ферсмана: «не можна», каже він, „забувати, які мінливі й несталі економічні факти в житті, що само невпинно тече,—як широко й глибоко змінюється вартість і корисність багатств природи в залежності від спіхів науки, техніки й культури. Що-року, все нові й нові тіла й явища природи вводяться в коло практики людської культури й широкого господарства». [2]) Питання складне. Але в

---

[1]) Вісник С.-Г. Науки. Х.-К., 1924, № 7—9.

[2]) Сб. „Вопросы Краеведения". М. 1923.

дійсності, для певного часу, ми маємо більш-менш окресленими—і розуміння продукційних сил і їх обсяг. Принаймні, при практичному нормуванні програмів дослідження продукційних сил вказуеться й об'єкти дослідження. Так було, напр., на з'їзді в справі вивчення продуцкійних сил та народнього господарства в Харкові, так було й на Московській Конференції в 1923 р. І в Москві й у Харкові установлено було певні категорії продукційних сил. Бібліографія продукційних сил України повинна йти за наукою і, на ближчі часи, за програмом з'їзду в справі вивчення продукційних сил. В ближчі часи будемо бібліографічно описувати літературу про такі категорії продукційних сил: 1) Природа України й природничі ресурси; 2) сільське господарство, с.-г. промисловість і техніка; 3) промисловість; 4) техніка; 5) людина. Систематизування бібліографічних матеріялів слід переводити по більш детальних рубриках, в залежності від практичних потреб споживача нашої бібліографічної продукції. Питання про сталу систематику, хоч-би, принаймні, для нашого часу, потрібує додаткових спеціяльних дослідів, і ми не маємо тепер таких матеріялів, які-б змогли забезпечити правильність його остаточного вирішення.

Переходимо до одного з найважливіших, на нашу думку, питань в справі бібліографії продукційних сил України, про так-би мовити бібліографічне районування України.

Всі бібліографічні покажчики, які є, пристосовані до адміністративних поділів України. Навіть у самі останні часи мова йде в більшости про ті-ж адміністративні райони. І це тоді, коли знесено звикле адміністративне районування України. Ми вважаємо, що в бібліографічній галузі слід теж відмовитись від звиклих методів. Бібліографію продукційних сил мусимо звязати з наукою природничого й економічного районування України. Цього вимагають не тільки потреби науки, а й потреби краєзнавчої освіти, потреби популяризації й ширення краєзнавчої літератури, потреби втягнення в краєзнавчу роботу широких кол громадянства, нарешті—вся та динаміка краєзнавства, яка своїм виховуючим стимулом має розворушити наші маси до активної участи в перебудові нашого життя. Бібліограф, що буде нотувати літературу продукційних сил за принципом природничого й економічного

районування України, повинен керуватися тим, що, напр., Поділля має що-найменше чотири кліматичні райони; що Україну в цілому складають полісся, лісостеп і степ, що степ вивчають окремо ковилевий, окремо ковилево-лучний, а окремо лучний; що встановлено на Україні два артезіянських підземних басейна й т. д. По цих районах і по всіх галузях життя й праці в них сучасний бібліограф продукційних сил України має складати свої зводки. Тоді бібліографія стане найбільш життєпотрібна. В цьому напрямку де-які українські вчені намічають планування й своєї дослідницької роботи. Проф. О. Яната, напр., на з'їзді в справі вивчення продукційних сил ставив, як чергове завдання, видрукування різних «флор», «покажчиків», «ботанічних провідників» для окремих природничих районів України. [1])

Що-ж саме класти в основу бібліографічних студій, чи природу, чи економіку? Установка самої роботи може залежати від місцевих потреб і умов, наукового розроблення питань районування, індивідуальних нахилів бібліографа. Принаймні для нашого часу, слід утриматись від категоричного визнання якогось одного принципу. Потрібно вести бібліографію продукційних сил України по обох згаданих горизонталях: природничій і економічній.

Зупинімось коротенько на тому, яке значення буде мати планове переведення бібліографії продукційних сил України для бібліографічного українського репертуару. Ми не маємо національної бібіографії. Ця бібліографія колосально допомогла-б науці українознавства й широкій українознавчій освіті. Але скільки організаційних зусиль і грошових засобів потрібно для цього! І от, коли-б краєзнавчу бібліографію, і в першу чергу— бібліографію продукційних сил України, створив колектив наукових бібліотек України, це значно полегшило-б роботу утворення національної бібліографії. Ми з повним задоволенням можемо констатувати, що Вінницька Філія Всенародньої Бібліотеки свідомо й успішно цю роботу для Поділля переводить. Робота варта того, щоб і инші наукові б-ки України, кожна для свого району, взялися до місцевої бібліографії й розпочали її в найближчі часи.

---

[1]) Бюлетень, № 6.

Які-ж організаційні заходи, на нашу думку, потрібно вжити невідкладно, щоб прискорити створення в наукових б-ках України краєзнавчих книжкових осередків і зорганізувати в них планову й постійну бібліографічну роботу.

По-перше, ще в біжучому бюджетовому році потрібно скликати (Укрголовнаука) краєзнавчу нараду наукових бібліотек України. Ця нарада ухвалить схему бібліотечних краєзнавчих районів України з центрами в кожному районі, а також принцип організації краєзнавчих книжкових осередків і бібліографічного опрацювання краєзнавчої літератури, а в першу чергу літератури про продукційні сили та народнє господарство України.

По-друге, потрібно, щоб Укрдержплан взяв участь у цій нараді, а в біжучій своїй роботі дав місце постійному бібліографічному апаратові, з якім у контакті будуть надалі працювати бібліотеки України.

По-трете, з наступного бюджетового року в кожній науковій бібліотеці України повинно ввести спеціяльну посаду бібліотекаря-краєзнавця, який мусить всебічно виучувати районування України, вести краєзнавчу роботу в своїй бібліотеці, регулювати краєзнавчу роботу в бібліотеках свого району, держати звязок з иншими науковими бібліотеками України.

Отамановський В. Д.

Бібліографія краю („Топобібліографія“), як одно з основних завдань наукової бібліотеки, та організація топобібліографічної праці на Україні.

Доповіді моїх шановних попередників дозволяють мені не утруднювати Конференцію повторенням загальників. Тому відразу перейду до основного тематичного питання—чи потрібно провадити б і б л і о г р а ф і ю к р а ю [«топобібліографію» за термінологією де-яких бібліографів; у міжнар. децим. класифікації—спеціяльна бібліографія з індексом 016 (3/9)], і чи не буде, часом, ця праця зайвим паралелізмом у роботі й непотрібною через це витратою часу. Я вважаю, що складення бібліографії окремих земель України є необхідною передумо-

вою здійснення грандіозного завдання—складення в майбутньому національної української бібліографії.

Довести необхідність взагалі провадити бібліографію краю не важко. І в науці західньо-европейській, і в українознавстві територіяльне (инакше порайонне) дослідження відогравало, відограє та, з поширенням краєзнавства, безперечно, й надалі відогравати ме дуже поважну ролю. Але конечною передумовою правильного ведення такого дослідження, а насамперед його планомірности та систематичности є бібліографія об'єктів досліджень — окремих міст та поодиноких земель, околиць і навіть певних обширів нашої планети, індивідуалізованих з погляду природничого, культурно-історічного і т. инш.

Оця необхідність оддавна спричинилась і в Західн. Европі й на Україні до цілої низки топобібліографічних праць. Перелічити велику силу західньо-европейських бібліографічних покажчиків такого змісту було-б дуже важко, а тому я назву кілька їх лише для прикладу. Італія має, пр., чимало бібліографічних покажчиків літератури про окремі міста й цілу низку показчиків про певні околиці й землі, серед яких є така капітальна праця як «Bibliographia Siciliana». Чимало топобібліографічних праць дала Голандія, й серед них особливо цінною є «Бібліографія нідерландських колоній». Є також «Бібліографія Альпів», «Бібліографія Атлантичного океану» та сила инших праць.

Чималу топобібліографічну літературу має й Україна, а саме: 1) «Литература о Харьк. губ.» И. Устинова (Харків 1886); 2) «Taurica», покажчик літератури про Крим і Таврію вип. 1-3. А. Маркевичъ (Сімферопіль—1894, 1898, 1902); 3) «Опытъ указателя книгъ и статей, относящихся къ Херсонс. губ.» А. Леонтьева (Херсон, 1890); 4) «Odessica»—Л. Чижиковъ (Одеса, 1914) та «Odessica»—В. Флоровскій (Одеса, 1913) 5) Bessarabiana»—П. Дарагана (Кишинів, 1912); 6) «Литература по археологіи Приазовья»—М. Краснянскій (Ростов, 1912) та «Библ. указатель стат. о Ростовѣ на Дону и Приазовьѣ»—А. Стефановъ (Ростов, 1912); 7) «Библ. указат. литерат. о Куб. обл., Куб. казачьемъ войскѣ и Черном. губ.»—Д. Фелицынъ и В. Шамрай (Катеринодар, 1899—1903) та доповнення до нього, «Библиография Кубанского края»—за ред. Б. Городецького вип. 1-4 (Катеринодар, 1918—1919); 8) Ф. Буссе—«Указатель литера-

туры объ Амурскомъ краѣ» (СПБ, 1874), 9) «Библіографія естествознанія Подоліи»—А. Прусевича (Кам'янець, 1912—1915) в Зап. Под. О-ва естест. т.т. 1-3, та того ж автора «Матеріалы по библіографіи Подоліи. Медицина и гигиена» (Кам'янець, 1914); 10) Проф. Д. Вергунъ—«Новѣйшая карпаторусская библіографія» (Нью-Иорк, 1925); 11) «Українська бібліографія Австро-Угорщини», т.т. I-IV, Ів. Левицький—В. Дорошенко (Львів 1909—1918).

Наведеним переліком головніших топобібліографічних праць для українських земель я обмежуся, бо давати вичерпний їх список не є моїм завданням.

Але, оскільки, з поданих міркувань, передумовою територіяльного дослідження України взагалі є ведення топобібліографії для окремих українських земель, воно є абсолютно необхідним для тих із них, які й досі відірвані од Великої України, та для колоній, що є по-за одноцільною етнографічно-українською територією. Не потрібно й доводити, що тільки тоді, коли в цих землях ведено буде бібліографію краю, можна буде в майбутньому скласти дійсно національну українську бібліографію й бути певним, що вона документує всі друковані твори Української землі в найширшому розумінні цього слова та все, що написано про українську націю.

Перейду тепер до дальшого пакта доповіди—про найдоцільніші способи переведення топобібліографічної праці та її організаційні форми в сучасних умовах.

Щоб оце подати, дозволю собі тут описати працю Вінницької Філії Всенародньої Бібліотеки України над складенням «Bibliographia Podolica» й зробити висновки з набутого досвіду.

Відколи засновано було Вінницьку Філію Всенародньої Бібліотеки, Всенароднячя Бібліотека України поклала на неї обов'язок зібрати що-найповнішу збірку літератури про Поділля, як базу для наукового описання та вивчання Поділля. Наведене завдання відразу-ж поклало на Вінницьку Філію Всенародньої Бібліотеки обов'язок складати «Bibliographia Podolica».

Але досвід показав незабаром, що складення вичерпних топобібліографічних покажчиків у кожній галузі вимагає фахової праці, або принаймні, керівництва дослідника—краєзнавця. І це не диво: Поділля (маю на увазі не лише колишню Под. губ.,

але ціле Поділля, що включає й т. зв. Галицьке Поділля) через своє географічне положення й історічну минувщину віддавна підлягало західньо-европейським впливам і було через це об'єктом досліджень не лише вчених з України та з Росії, але й з Вільни, Кременця, Кракова, Львова, Відня, Варшави й навіть Німеччини.

Це примусило для належної наукової організації топобібліографічної праці притягнути до неї дослідників—краєзнавців і доручити кожному керувати складенням покажчика відповідної дисципліни. Щоб як-найтісніше звязати з Філією оцю колегію наукових консультантів, які мали суто-бібліографічні функції, цю колегію перетворено було на початку 1924 року в дослідно-краєзнавчу установу — Кабінет виучування Поділля.

Тепер складення Bibliographia Podolica є одним із основних завдань Кабінету виучування Поділля, а кожна монографія в виданні Кабінету (вийшли досі: «Клімат Поділля», «Флора Поділля», «Фавна Поділля»; готується до друку: Історія, Сільське господарство, Геологія та инші) має спеціяльний розділ, де подано по змозі вичерпний список літератури відповідної дисципліни, що є таким чином джерелами до Bibliographia Podolica.

Супроти всіх матеріяльних та инших перешкод, праця над складенням Bibliographia Podolica посувається, і є надія наприкінці року 1926 опублікувати перший її випуск.

Підсумовуючи вищенаведене, треба, на мою думку, зробити отакі висновки:

1) Оскільки наукові книгозбірні певних територій України є й повинні бути насамперед базами для дослідження своїх територій,—обов'язком територіяльної наукової книгозбірні є складення бібліографічного покажчика літератури свого краю;

2) належно перевести це можна тільки притягнувши до праці дослідників—краєзнавців, і організаційною формою для цього є по змозі утворення при книгозбірні Кабінету виучування місцевого краю;

3) основним обов'язком і мірилом правильної організації наукової книгозбірні є систематичне опублікування наслідків топобібліографічної праці наукових книгозбірень у формі «Матеріялів до бібліографії місцевого краю».

Зміст дебатів по доповідях т.т. Сагарди, Рубінштейна, Годкевича, Ясинського та Отамановського.

П'ять «бібліографічних» доповідів поставили на обговорення значну кількість серйозних і життьових питань і викликали досить жвавий обмін думок. Дебати, в яких узяло участь 22 особи, охопили питання: а) про головне завдання Книжкової Палати, б) про централізацію каталографічної роботи, в) про сучасне першорядне завдання бібліографії на Україні, г) про обсяг і характер бібліографічної роботи наукових бібліотек та їх участь у плановій бібліографічній праці у Всеукраїнському маштабі, д) про утворення центру, що має регулювати й координувати бібліографічну працю наукових бібліотек та різних бібліографічних установ, е) про топобібліографію. В спробах вирішити зазначені питання виявилися різні погляди й течії.

Що-до Книжкової Палати, то висловлено було, що головне завдання її є державна бібліографія,—вона повинна бути бібліографічним центром; реєстрація—другорядна справа, яку можна доручити й иншому органові, напр.—торговельному секторові. Тому Книжкова Палата мусить особливу увагу звернути на «Літопис друку» й піднести його на рівень сучасних вимог наукової бібліографії. Однак, з другого боку, висунуто було на перший план обов'язок Книжкової Палати постачати бібліотекам літературу, бо цієї справи не налагоджено як слід. Разом із тим виникло питання й про розподіл обов'язкового примірника.

Справу з централізацією каталографічної роботи підкреслено, як найсерйозніше питання бібліотечного життя: належно організована уніфікація усунула-б багато хиб, що походять із труднощів однакового опису книжок, звільнила-б бібліотеки від значної частини роботи над опрацюванням нових поступлень і дала-б економію часу й сил для наукової праці, а також і економію коштів. Отже тут треба звернути увагу на основну вимогу—бездоганність карток так з боку опису, як особливо з боку індексації, що зараз не стоїть на належній височині.— Коли з боку представника Книжкової Палати було заявлено, що Книжкова Палата має змогу організувати друкування кар-

ток, і що цю справу можна реалізувати відразу, було обрано комісію, щоб виробити зразки карток.

Як найважливіше й першорядне сучасне завдання бібліографії на Україні, в дебатах, як і в доповідях, зазначено складання українознавчого бібліографічного репертуару, що виходить з невідкладної потреби описати все, що видруковано на території України, все, що написано українською мовою та українцями, все, що написано чужими людьми й чужими мовами про Україну.

Широко розгорнулися дебати про обсяг і характер бібліографічної роботи саме наукових бібліотек. Тут розходження в думках було найгостріше. Одні (Меженко) зовсім одкидали право наукових бібліотек провадити науково-бібліографічну роботу, почасти закриваючи різкість твердження вимогою наперед опрацювати нерозібрані фонди. Друга течія (Балика, Борович) також не припускала в бібліотеці суто-наукової бібліографії: вона мусить провадитися на базі бібліотеки, але не бібліотекою; ця течія залишає за бібліотеками тільки бібліографію справочну, рекомендаційну, бібліографію рецензій, взагалі «щоденну» бібліографію, посилаючи на адресу доповідачів обвинувачення в теоретизмі, в бажанні культивувати в наукових бібліteках «бібліографію для бібліографії» (необгрунтований, як можна вбачити з тексту доповідів, закид було спростовано ще на Конференції). Треті (Сімановський, Зенькович, Постернак, Годкевич і инші) разом із доповідачами, обстоювали думку, що наукові бібліотеки повинні провадити бібліографічну роботу в повному обсягу так розробленням науково-теоретичних основ та методології, як і всіх форм практичної бібліографії в плановому порядку, відповідно до вимог життя й в залежності від типу наукових бібліотек.

Потреба в центральному органі, що керував-би й координував бібліографічну роботу, визнавалася однаково усіма промовцями, що торкалися цього питання. Однак не було єдности в тому, яку саме установу визнати за такий орган. На думку одних, таким центром повинна бути Книжкова Палата. Инші зазначали, що таким органом мусить бути Український Науковий Інститут Книгознавства (УНІК). Не погоджуючись на це, треті говорили, що Книжкова Палата переобтяжена иншою роботою й не має потрібних для цього сил, а УНІК не може бу-

ти таким органом уже через те, що він цілком не визнає права наукових бібліотек на бібліографічну роботу, і гадали, що такий центр треба утворити при Укрнауці. Висловлено було й таку думку, що справа утворення керуючого органу дуже складна й що на цій Конференції не можна вирішити її; тому зараз слід подбати тільки про розподіл роботи в основному, а організацію керуючого центру одікласти до другої Конференції.

Що-до топобібліографії, то було висловлено, що вона має дуже велике значення й зараз скрізь висовується на перше місце. Питання про краєзнавчу бібліографію й особливо бібліографію продукційних сил стоїть дуже гостро саме на Україні, де відбудовується тепер велика індустрія,—тому воно повинно звернути на себе головну увагу. З другого боку, воно звязане з централізацією державного апарату, що переводиться зараз разом із новим економічним районуванням України. Треба вивчати свої райони й тим допомагати державним органам поставити державне будівництво на місцях на твердий грунт.

В Комісію для виготовлення проєкту резолюцій на доповіді про бібліографію, опріч 5 доповідачів, обрано т.т. Комарова, Постернака, Іванченка, Балику, Дубняка, Вугмана, Сімановського.

В комісію для вироблення резолюції про видавання друкованих каталожних карток обрано т.т. Годкевича, Виноградова, Іванченка, Козловського, Петруня, Рожка та Фрідієву.

Резолюція на доповіді т.т. Сагарди, Рубінштейна, Годкевича, Ясинського та Отамановського.

1. Вважати за основне завдання бібліографічної роботи на Україні складання українознавчого бібліографічного репертуару.

2. За складові частини цього репертуару вважати:

а) всю друковану літературу, видану на території етнографічної України за всі віки, та всю рукописну літературу на території України до початку друку;

б) всю літературу всіма мовами про Україну по-за межами етнографічної України за всі віки;

в) всю літературу українською мовою по-за межами етнографічної України за всі віки;

г) всі твори авторів-українців (в розумінні, установленому для роботи УАН), де-б вони не жили.

3) Для розроблення проєкту роботи над складанням українського бібліографічного репертуару, методології цієї роботи, проєкту розподілу її між установами, що ведуть бібліографічну роботу, а також для взаємної інформації та для координації бібліографічної роботи,—утворити при Укрнауці в Київі спеціяльну комісію в складі представників Укрнауки, Всенародньої Бібліотеки України, Української Книжкової Палати та Українського Наукового Інституту Книгознавства з правом кооптації.

4. Проєкт, що його виробить Комісія, розіслати на розгляд по головних установах, що ведуть бібліографічну роботу, для ознайомлення та виправок.

На підставі всіх тих зауважень Комісія має остаточно переробити проєкт і поставити його на обміркування й ухвалу з'їзду або наради установ, що ведуть бібліографічну роботу.

5. Виробляючи проєкт розподілу вищезазначеної бібліографічної роботи, Комісія повинна мати на увазі такі установи, що ведуть бібліографічну працю:

1) наукові бібліотеки УСРР, а саме:
   а) Всенародню Бібліотеку України,
   б) наукові бібліотеки з універсальними фондами й
   в) спеціяльні наукові бібліотеки;
2) Українську Книжкову Палату;
3) Український Науковий Інститут Книгознавства;
4) Бібліографічну Комісію Наукового Товариства ім. Т. Шевченка;
5) Бібліографічні Комісії різних установ;
6) Бібліографічні Товариства.

6. Опріч вищезазначеного основного завдання бібліографії на Україні, визнати за потрібне, як основний допоміжний засіб до науково-дослідчої роботи, ведення загальної й спеціяльної бібліографічної роботи, звязаної з завданнями й потребами сучасного радянського наукового будівництва УСРР.

7. Зважаючи на те, що наукові бібліотеки можуть виконати свої завдання лише в тому разі, якщо бібліотечна робота

в основних процесах буде організована за принципами та методами наукової бібліографії, наукові бібліотеки повинні систематично й планово переводити бібліографічну роботу в таких формах:

а) бібліографічний опис за принципами наукової бібліографії;

б) різні форми бібліографічної роботи в звязку з потребами читачів;

в) бібліографія в звязку з комплектуванням бібліотеки;

г) бібліографічний репертуар українознавства;

д) розробка наукових основ і методології бібліографічної роботи.

8) В залежності від різних типів б-к, вони повинні переводити таку роботу:

а) бібліотеки спеціяльні—спеціяльну бібліографічну роботу в певній галузі науки, що є фахова для даної установи; в своїй спеціяльності вони провадять і українознавчу бібліографічну роботу;

б) універсальні бібліотеки переводять: 1) загально-бібліографічну роботу в формах, що відповідають спеціяльним умовам існування та завданням даної бібліотеки; 2) топобібліографічну роботу;

в) Всенародня Бібліотека України провадить бібліографічну роботу—1) що випливає з її завданнів, як Національної Бібліотеки України—зібрати як-найповніший матеріял, що звязує українську науку з наукою всесвіту; 2) що випливає з її завдання—утворити як-найповнішу збірку всієї літератури в обсязі українознавчого бібліографічного репертуару в вищезазначеному розумінні; 3) над методологічними й організаційними завданнями бібліографічної роботи наукових бібліотек усіх типів УСРР.

9. Наукові та краєзнавчі установи й організації, що провадять бібліографічну роботу, бібліографічні комісії, бібліографічні т-ва повинні вести свою бібліографічну роботу в тісному контакті з відповідними спеціяльними бібліотеками, або в контакті з універсальними, поскільки їх робота виходить за межі спеціяльної б-фії, уникаючи паралелізму так в галузі складання бібліографічних репертуарів, як і в галузі збирання книжкових фондів.

10. Український Науковий Інститут Книгознавства провадить: а) бібліографічну роботу в галузі книгознавства, виходячи з своїх завдань, як книгознавчої науково-дослідчої установи; б) бібліографічну роботу в галузі українознавства в тісному контакті з бібліотеками універсального типу та з бібліографічними комісіями загального характеру.

11. Українська Книжкова Палата провадить державну бібліографію УСРР з 1917 року в контакті з відповідними установами.

12. Визнати за своєчасне й доцільне почати утворення зводного каталогу наукових бібліотек України таким шляхом:

а) роботу цю провадять усі наукові бібліотеки України по районах, а централізується вся ця робота при Всенародній Бібліотеці України;

б) як першочергову роботу в галузі зводного каталогу поставити зводний каталог українознавчої літератури б-к України, періодика й цінних фондів наукових б-к УСРР.

13. Визнати за невідкладне завдання: а) забезпечити видання органу державної бібліографії УСРР та його своєчасний вихід; б) забезпечити видання бібліографічних робіт усіх бібліографічних установ УСРР.

14. Визнати за надзвичайну потребу всіх наукових бібліотек:

а) забезпечити можливість централізації видання каталографічних карток і інвентаря обов'язк. примірника УСРР, в першу чергу монографічної літератури та назв періодика;

б) визнати за можливе, якщо будуть друкуватися каталожні картки, видавати «Літопис Українського Друку» в довші терміни, систематизуючи матеріял;

в) доручити «Літописові» провадити бібліографічний розпис статтів;

г) у науковому відділі «Літопису» визнати за бажане переклад на одну з европейських мов деталізованих заголовків творів;

д) визнати, що це вимагатиме значних витрат, але що вони покриються величезною користю для б-к, для учених УСРР і для пропаганди Української науки за кордоном;

е) визнати за бажане, щоб Книжкова Палата друкувала списки заборонених, конфіскованих або знищених виданнів.

15) Визнати за бажане звернутися від імени Конференції до всесвітнього бібліотечного Конгресу з пропозицією поставити питання про відновлення перерваного імперіялістичною світовою війною інтернаціонального видання бібліографії наукової літератури й просити УАН звернутися до всіх академій і наукових установ усього світу з відповідною пропозицією.

16. Визнати, що обов'язковий місцевий примірник, що про нього говорить ст. 623^2 декрету ВУЦВК від 30-го квітня 1925 р., належить передавати не до тої бібліотеки міста, яка носить назву «Центральної», а до головної наукової універсальної бібліотеки міста, якщо така бібліотека в місті є.

Резолюція про видання друкованих каталожних карток.

1. У друкованій картці повинні бути відомості, потрібні всім її споживачам: бібліотекам науковим і політосвітнім, бібліографам і т. ин.

2. Розполог бібліографічного матеріялу на картці та шрифти, якими вона друкується, повинні задовольняти в першу чергу потреби бібліотек, що провадять роботу з масовим читачем.

3. У картці повинні бути такі частини, виділені в окремі абзаци:

а) автор,

б) внутрішня характеристика твору,

в) зовнішня його характеристика,

г) анотація що-до змісту й приступности книги,

д) орієнтовочні вказівки для бібліотекаря що-до класифікації каталожного матеріялу (індекси, кетеризація, предметові рубрики й т. инш.)

4. Реалізувати справу централізування каталогізації бажано в таких напрямках:

а) запровадження в обов'язковому порядку користування друкованими картками, що виготовлюються при Палаті, в усіх наукових і центральних округових бібліотеках;

б) пропаганда переходу від кустарних способів каталогізації до централізованої каталогізації через бібліотечні об'єднання.

Балика Д. А.

Активізація роботи в наукових бібліотеках.

«Визнання не тільки книжки, але й читача за об'єкт діяльности б-ки можна назвати процесом її соціялізації. Сучасна б-ка соціялізується: такий є зміст усіх заходів до її приступности», каже Bostwick в «The American Public Library» (1923 р.) Але соціялізація, процес соціялізації є властивий не самим публічним, політосвітнім б-екам, він за останнє десятиріччя захоплює й академічні та наукові б-ки. Філософська самоаналіза, що її переживає книгознавство, не могла не зачепити й бібліотекознавства. Бібліотекознавство ось уже півсотні років як набуло прав громадянства, дякуючи німецьким ученим—Ебертові, Мольбехові, Цоллерові, Петцольдові, Ейхлерові, Дзяцкові, Грезелеві, Піло,—але лише за останні 15—20 років наспіло те зрушення в бібліотекознавстві, коли не тільки книгу, а й читача поставлено за об'єкт б-чного вивчення.

54 роки тому німецькі б-рі, з Клетте на чолі, висунули положення: «самостійність б-чної професії». 14 років тому Перший Всеросійський З'їзд в бібліотечній справі в Петербурзі не тільки затвердив це положення, але в доповіді С. Д. Масловського, ідучи за течіями в б-чній справі Заходу, підніс питання про активізацію роботи академ. бібліотек, при чому, як головний засіб активізації, намітив обов'язковість бібліографії в складі бібліотечних знаннів. За глибоку й фатальну помилку вважав Масловський засилля техніки в акад. б-ках. «Б-кар не тільки охоронець книжок, не тільки—хай головна, але все ж таки мертва підойма бібліотечної машини. Бібліотека—не кладовище книжок, не музей окаменизн, а живий організм,—і його треба не б е р е г т и, а в е с т и. А щоб в е с т и б-ку, техніки не досить. І ми, дійсно, бачимо, що в більшості академічних б-к ведення їх юридично, а часто—навіть і фактично, перейшло з рук бібліотекарів до инших, окремих органів, лише штучно зв'язаних з б-кою, в яких бібліотекар коли й має, то лише мало чутний голос. Таке ненормальне становище,—на мій погляд, найненормальніше, що є в становищі б-рів,—залежить у значній, вирішальній мірі від зазначеного вище «самообмеження» бібліотекарів, зведення всієї б-чної роботи до техніки, відмовлення від другої, необхідної й важливої—«наукової» частини

бібліотечної діяльности, в основі якої—бібліографія (див. доповідь С. Д. Масловського «Библіографія въ ряду обязательныхъ для библіотекаря знаній». Труды Перваго Всероссійскаго Съѣзда по библіотечному дѣлу, состоявшагося въ С.-Петербургѣ съ 1-го по 7 іюня 1911 г., ч. II, стр. 116—123).

Висовуючи бібліографію не тільки як рівноцінний з технікою, а як вищий елемент бібліотечної справи, С. Д. Масловський робить застереження: він, за Ебертом, ладен визнати в бібліотеках «прикладну» бібліографію, залишаючи «наукову»—ученим бібліографам. Бібліотекареві потрібні «особливі» бібліографічні знання; його бібліографія—навіть не критична, а тільки «реєструвальна». Разом із тим Масловський, перечачи самому собі, визнає, що бібліографія потрібна з метою комплектування, поповнення б-ки книжками, з метою правильної каталогізації («визначити місце книги» в систематичному та предметовому каталозі), нарешті—з метою дійсної бібліографічної допомоги читачеві.

Прегарну й цікаву доповідь С. Д. Масловського доповнюють: «Записка по вопросу о мерах, необходимых для улучшения, постановки библиотечного дела в академических библиотеках» що склало «Общество Библиотековедения», та доповідь А. І. Калішевського, зачитана на тому самому з'їзді: «Библиография в применении к академическим библиотекам», де ясно подано думки про організацію бібліографічних відділів, про предметовий і абетковий каталог, про довідкову роботу академічних б-к «для постійної допомоги одвідувачам в їхньому шуканн літератури того чи иншого предмету» й т. инш. (ibid. стор. 112).

Отже навіть у царській Росії, за дійсно кошмарного становища академічних бібліотек, за того безладдя в них, про яке говорили К. Рубинський [1]) та Є. Добржинський [2]),—кращі знавці бібліотечної справи (Калішевський, Масловський і инші) показували академічній б-ці нову путь, якою вона в ті роки, звичайно, не йшла. Кращі б-рі не мирилися з технікою, що квітувала по наукових бібліотекак замість активізації, наближення книжкових фондів до читача, розкривання йому змісту

---

[1]) РУБИНСКІЙ, К. Причины неустройства нашихъ академическихъ библіотекъ. Журн. „Библіотекарь“, СПБ. 1910, вып. II і III.

[2]) ДОБРЖИНСКІЙ, Е. Положеніе русскихъ академическихъ библіотекъ по даннымъ анкеты. В „Трудахъ Перваго Всероссійскаго Съѣзда по библіотечному дѣлу“, 1911.

книг. Проєкти С. Д. Масловського, А. І. Калішевського, Петербурзького «Общества Библиотековедения» були законним виявом протесту.

Проте, вивчаючи ці доповіді, ми знаходимо в них більше теоретичного наслідування Заходу, ніж відбивання дійсного росту наукових б-к Росії. Тільки теоретичністю можна з'ясувати в корені неправильне трактування бібліографії з боку Масловського, заперечення т. зв. «критичної» бібліографії, звужування ролі читача в бібліотеці, занадто велику непевність у питанні про допомогу читачам, що працюють у бібліотеці, в питанні про співробітництво бібліотекаря та читачів, шукання в самій бібліографії дійсного лікування всього того лиха, що панувало в колишній науковій б-ці.

Західня думка, в особі, наприклад, Ейхлера, Піло, Грезеля і инш., в розуміння «наукового бібліотекознавства» вкладала такий величезний і розпливчастий круг знаннів, що, справді, було-б геройством у 1911 році перевертати вверх ногами всю систему «бібліотекознавства вищого порядку», не маючи за душею ніяких практичних даних. Конче потрібно, на думку російських академічних бібліотекарів, узаконити, принципово поставити хоч один із головних «стовбів» наукового бібліотекознавства—бібліографію, щоб опісля підійти до реальніших і точніших форм бібліотечної активности. Італійський автор «бібліософії» Піло ще 1893 року розподілив бібліософію на— 1) бібліологію, 2) бібліографію, 3) бібліотекономію. Охоронець університетської б-ки в Граці Ейхлер, в доповіді, зробленій ще 1896 року (рос. переклад видавн. «Школа й Життя» 1913 р.), намагався поширити обсяг бібліотекознавства так, що включав в нього мало не всі знання, що торкаються книги й взагалі потрібні вченому б-реві (друк, видавництво, книготоргівлю, досліджування літературних пам'яток, бібліографію, палеографію й т. инш. й т инш.). Бібліографія та бібліотекономія, цілком зрозуміло, не викликали в російського б-ря таких сумнівів, як потреба ознайомлення з палеографією або з «досліджуванням літературних пам'яток, умов і історії їх виникнення, поширення та використовування». Що-ж до читача, то про нього ніхто не говорив, а життя теж не висовувало його помітно.

Світова війна, революційні рухи, зростання бібліотечної практики за 1917—1923 р.р. дають змогу здобути точніші дані

так про зміст розуміння «наукове бібліотекознавство», як і про форми бібліотечної активности в наукових б-ках. Теоретичні будування вчених б-рів Західньої Европи та Америки набувають більшого ладу й конкретности. Увага що-раз частіше повертається від книги до читача. Д-р Paul Ladewig у книзі «Die Bibliothek der Gegenwart» (Leipz. 1923), Ferdinand Eichler в «Bibliothekswissenschaft als Weltwissenschaft, Bibliothekspolitik als Welptolitik» (Graz u. Leipzig 1923)—висовують гасла: «бібліотека—для читача», «на першім плані—потреби читача», «на першім плані—книга, потрібна за даного часу читачеві, а не книга, цінна для бібліотеки», «полегшення доступу до книги, потрібної читачеві», «форми посередництва між б-кою та читачем». Ейхлер підкреслює що-раз більшу грунтовність висовуваної вимоги навіть у с н о - п е д а г о г і ч н о ї роботи бібліотекаря. Bostwick A. E., а також Escher (Amerikanisches Bibliothekwesen. Tübingen, 1923) найповніше розкривають протиставлення читача книзі, значення читача в новій б-ці на досвіді американських бібліотек. Тут, очевидно, практика Америки покликана стати за доповнення та вносити виправи в ті трохи абстрактні схеми, яких все-ж таки багато в брошурі Ейхлера. Революція 1917 року в Росії ще конкретніше розкрила зміст і форми активности наукових бібліотек.

Революція не тільки переробила міські, земські, публічні й народні б-ки, але й поклала кінець хитанням в розумінні роботи наукових б-к. Натиск читачів – студентів, робітників, селян, зламання старого університетського апарату, учбових планів, методів навчання, виникнення підчас громадянської війни нових б-к із б-к приватних осіб, революційний обов'язок бібліотек зробити приступними широким масам сховані від них до того часу книжкові скарби,—все це повинно було відбитися на формах б-чної активности академічних бібліотек, національних книгосховищ, навіть спеціяльних б-к. Саме розуміння «бібліотечна активність» можна вважати за узаконене лише з цього часу. Перед науковою бібліотекою стали з цього часу громадсько-політичні завдання—активна участь у політичнім і економічнім житті країни, обслуговування науковою книжкою широких мас, соціялізація наукової б-ки.

Процес соціялізації наукових б-к мав кілька етапів. Політосвітній ухил бібліотечної роботи академ. б-к з властивими

йому формами бібліотечної активности один час визнавали чи не за єдине завдання, що повинно стояти перед академ. б-ками. Конференція наукових б-к РСФСР у Москві (7—12. XII. 1924), на доповідь Є. Ф. Проскурякової, підсумовуючи пройдений етап, політосвітню роботу академбібліотек узаконила й виставила, як принцип дальшого розвитку б-к. Само собою зрозуміло, що перед науковою б-кою повставали в р.р. 1921—1925 й ще два важливих завдання. Збудження інтересу до науки з одного боку, потім національна політика держав, що входять в ССРР з другого—намітили: 1) служення інтересам науки, 2) краєзнавчу роботу ударного порядку.

Перед українською науковою бібліотекою стали, таким чином, три завдання: 1) служення інтересам науки: бути огнищем української культури й науки; 2) громадсько-політичні завдання: активна участь у політичнім, економічнім й культурнім житті країни, обслуговування науковою книжкою широких мас, і 3) «українознавча» та краєзнавча робота ударного порядку.

Методи активізації наукових б-к, цілком відповідно так до поставлених завдань, як і до обслуговування науковою книжкою не тільки спеціялістів, а й широких кругів читачів—того масового читача, що дістав доступу до наукових бібліотек після Жовтневої Революції, - життя поставило з значно більшим розмахом, ніж це можна було собі уявити. Політосвітній ухил роботи академ. бібліотек один час викликав перенесення в них, мало не механічно, всіх форм бібліотечної активности, які тільки знала масова політосвітня б-ка. Лише в останній час намічаються, поруч із формами, позиченими у масової б-ки, такі, що органічно відповідають завданням нової наукової бібліотеки і відправдуються теорією—бібліологією та науковим бібліотекознавством.

Цілком очевидно, що в процесі соціялізації б-к завдання наукових б-к полягає не тільки в тому, щоб накопичувати книжкові скарби та провадити «реєстраційну» бібліографію, а й у тому, щоб розкривати зміст книжок і оцінювати книжки з установкою на читача та на завдання дня, беручи до уваги економічне, господарче, політичне й наукове життя країни, наближати книжку до читача, вивчати читача, по змозі керувати читанням,—бо нова б-ка покликана допомагати читачеві, новий

читач вимагає від б-еки такої допомоги й визнає за собою право на неї. Науку, наукові знання треба будувати, науку треба творити на підставі вимог життя, спираючися на волю мілійонів «невідомих будівників». Б-ка своєю книжкою бере безпосередню участь у творенні науки й культури,—і тисячу разів правий був відомий бібліотекар-ідеаліст Микола Федорович Фьодоров, що, бувало, своєчасно звертав увагу читача-вченого на книжки, які іноді змінювали весь план статті вченого.

Бібліографія в розумінні С. Масловського, а у нас на Україні—в розумінні Ю. Меженка і «іже з ним» відступає місце «рекомендаційній» та «критичній» бібліографії переважно. Крім бібліографії,—єдиної, на думку Бібліотечного З'їзду, ознаки активности наукової бібліотеки,—висовується, як бачимо, ще низка ознак, іще низка питань не менш важливих—питань, що будуть розвязані найбільш науково й повно, з потрібною глибиною тільки в наукових бібліотеках. Ми маємо на оці—1) питання бібліопсихології (психологія процесу читання та вивчення читача, вивчення впливу книжки), 2) розроблення т. зв. «критичної методики читання» [1]; нарешті—3) розроблення цілком нової галузи—бібліосоціології, не менш важливої й потрібної, ніж бібліопсихологія та «критична методика читання»—тоб-то всього того, що поставило життя на порядок дня і що в цілому не є тільки «бібліографія» або тільки «бібліотекономія». Рекомендаційна та критична бібліографія, використовування даних психології та педагогіки, вивчення соціології та законів книжкового обігу в різних соціяльних групах—це ті істотні виправи, що перекидають до гори ногами схеми Ейхлера, Грезеля, Піло. Нові схеми знавців книжкової справи та бібліологів—проф. М. Н. Куфаєва [2]), М. І. Щелкунова [3])—значно ближчі до сучасного розуміння наукового бібліотекознавства, ніж схеми Ейхлера, Піло, навіть Лисовського. У схемах Куфаєва та Щелкунова читача поставлено на належну височінь,—замість палеографії,

---

[1]) КУФАЄВ.—Книга, як поняття і предмет науки, та бібліографія, як документальна наука про книгу. „Бібліологічні Вісти". ДВУ. Київ, 1925, № 1—2 (8—9), ст. 5—27.

[2]) За термінологією проф. М. Куфаєва. Див. його статтю „Проблемы философии книги" в Sertum Bibliologicum—і окремою брошурою.

[3]) ЩЕЛКУНОВ, М. И. История. Техника. Искусство книгопечатания. ГИЗ. М. и Л. 1926, стр. 461—471.

замість досліджування літературних пам'яток, реєстраційної бібліографії, ми бачимо читача, процес читання, використовування книжки з боку змісту, вплив книжки на соціяльне життя й культуру, вивчення умов виникнення й використовування книжки по різних соціяльних групах, в різних економічних умовах.

Бібліотека відходить від бібліофільства, від захопленння раритетами, інкунабулами, рукописами—і, збираючи книжки, рукописи, інкунабули, разом з тим наближається до того, що можна було б назвати «вищою школою»—школою иншою, ніж те, що звичайно визначають цим словом. Автономна, вільна особа [1]) з свободною, розвиненою волею, бере участь у господарчому, громадському, науковому житті: щоб скерувати її сили, знання, переживання на громадсько-корисне, щоб зберегти енергію та час людини, помагати їй, штовхати й кликати до участи в житті, звязувати все життя з цінностями науки, мистецтва, права, господарства, моралі, наділяти методами організаційного будівництва,—потрібна не тільки школа, а й уся сітка освітніх і наукових установ, у тім числі й бібліотека. Що-раз ясніш стає, в результаті зносин навіть із науковими робітниками-читачами академ. б-ки,—яким важливим, цінним апаратом є бібліотека, гнучким, чутливим, що відповідає на «злобу дня», на найважливіші явища життя. Це—апарат, особлива система впливу, з умінням вибрати головне й одкинути другорядне, з особливими способами непомітного керівництва, «виховування», вивчення своїх клієнтів, вивчення матеріялу, що пропонується (книг), з учитуванням своєї діяльности. Бібліотека, починаючи з техніки й до комплектування, все більше й більше вимагає до себе уваги. Бібліотека повертається в організм, тісно звязаний з життям, з завданнями дня, з економічним, політичним, господарчим, науковим, національним життям країни, а пристосування, підхід до роботи, пуск книжок, питання керівництва читанням, облік корисного чину — ускладнюються в незмірно більшій мірі, ніж іде зріст книги та читачів.

---

[1]) В дошкільних установах—аномія, у школі—гетерономія, у позашкільних установах і в житті—автономна особа (личность) з свободною волею.

Кожний елемент—і бібліотечної техніки, і бібліотечної методології потрібує детального й глибокого вивчення, пристосування до різних умов та до різних груп читачів (напр., загальна читальня, наукова читальня, кабінети-лабораторії й т. инш.

Що тут бракує програмів, це так тільки здається. Фактично—кожен рік б-ка переводить цілий цикл певних заходів, здійснюючи не просте цементування книгою завдань лекторів, професорів, школи й т. инш., а увязуючи роботу шкіл, клубів, наукових установ у районі б-ки—і власні завдання в один систематичний план.

Це торкається бібліотек різних типів: і б-ка універсальна (національне книгосховище), і академічна, і спеціяльна, і центральна міська—всі мають план роботи і в тій чи иншій мірі його виконують. В великих б-ках книгосховищах в меншій мірі здійснюється вивчення читача, переводиться не за схемою, а «на око»,—не поставлена як слід «рекомендаційна» та «критична» бібліографія; але й там, безумовно, легко встановити низку форм, найрізноманітніших форм і методів «виховального» впливу, що мають тісне, близке відношення до роботи соціяльно-педагогічної. Є багато наукових бібліотек, що перейшли до активних форм соціяльно-педагогічної роботи в повному розмірі. Зазначимо такі б-ки, як б-ка Комуністичної Академії, Ленінська (кол. Рум'янцівський Музей), Ленінградська Публічна, Харківська Громадська, Всенародня Бібліотека України, Туркестанська Державна Бібліотека й инш.

Кожному, хто користується сучасною бібліотекою, кидається в вічі величезне зрушення в бібліотечній справі, величезна соціяльно-педагогічна робота, що включає в себе й наближення книжки до читачів (бібліографічна робота), і керування читанням, і вивчення читача, і справу утворення потрібної книжки.

Ми вважали-б, що оце розуміння—«соціяльно-педагогічна робота наукових бібліотек»—більш відповідає тому, що спостерігається на практиці, є значно ширше за розуміння «політосвітньої роботи наукових б-к» і безумовно ширше за «бібліографію», «бібліотекономію», «бібліосоціологію» та «критичну методику читання», що входять лише як частини в склад загального соціяльно-педагогічного процесу.

Рекомендаційна та критична бібліографія, організація постійної, правильно поставленої довідково-бібліографічної роботи,

розроблення рекомендаційних списків, тематичних, предметових і зводних каталогів; друкування списків у журналах та консультація при каталогах і в окремому при б-ці консультаційному бюрі; виставки книжок і журналів, лекції, доповіді; організація науково-дослідчої роботи там, де нема инших наукових установ; вивчення читача та питань читання; участь у видавничій діяльності Держвидаву; специяльно-краєзнавча та українознавча робота з метою українізації—це все будуть лише форми соціяльно-педагогічного впливу б-ки на своїх читачів. Соціяльно-педагогічний процес пронизує їх усі, як зміст і суть роботи в кожній окремій формі. У вигляді схеми це можна подати так:

НОВА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА:

Її цілі:
1. Служення інтересам науки.
2. Громадсько-політична робота.
3. Українознавча й краєзнавча робота ударного порядку.

Суть:
Соціяльно-педагогічна робота з читачем

1. Бібліографія. 2. Бібліотекономія 3 і 4. Бібліопсихологія та Бібліосоціологія. 5. Критична методика читання.

Форми:

Рекомендац. списки. Звідні каталоги. Краєзнавчі каталоги. Консультація. Виставки.	Зовнішня робота бібліотекаря й бібліотеки.	Вивчення читача та процесу читання. Вплив книги на соціяльне життя.

Тільки така установка: на педагогіку, на читача, а не на бібліологію в старому розумінні цього слова,—на наш погляд, підводить справжню базу під нову наукову б-ку, що практично в своєму розвитку вже перейшла за межі так чистої бібліотечної техніки, як і «бібліографії для бібліографії».

Нам здається, важливо—одверто поставити крапки над «і»,—робити півкроку там, де революція примусила зробити цілий крок, було б необачно. Звичайно, не політосвітня робота і не «реєстраційна бібліографія», а соціяльно-педагогічний процес охоплює наші наукові бібліотеки! Звідні каталоги, рекомендаційні списки в різних фахах, краєзнавчі каталоги, українознавчий репертуар, консультація, виставки, вивчення читача, ув'язка з роботою Держвидаву, щоб вивчати умови виникнення й використовування книжок по різних соціяльних групах,—все те, що коротко можна назвати бібліографією рекомендаційною й критичною, бібліопсихологією, бібліосоціологією та критичною методикою читання,—все, що пронизано одним соціяльно-педагогічним впливанням – ось шлях активізації наукових бібліотек, що уявляється нашому зорові. Ученому бібліотекареві є над чим попрацювати, і ця робота не принижує його, не відриває від «інкунабул», «стародруків» і т. ин., а ставить йому вдячне завдання—розвивати, розробляти й далі основи справжнього наукового бібліотекознавства.

Розанов Я. С.

Звязок між науковими та політосвітніми бібліотеками.

Тези доповіді. [1])

1. Революція, висунувши політико-освітні бібліотеки, поставила перед ними відповідальні завдання роботи поміж широких мас робітників та селян, чим і відтінила зміст, форми й методи їх роботи від роботи бібліотек инших типів.

Одначе, єдність культурно-освітніх завдань, що лежить у комуністичній основі нашої народньої освіти, висовує на чергу

---

[1]) Автор не подав тексту доповіді, тому друкується лише тези.

дня настійну потребу що-до внутрішньої увязки в роботі на такій важливій ділянці загально-культурного фронту, якою є наші бібліотечні установи.

Отже поміж діяльністю бібліотек наукових та масового користування повинен існувати тісний ідейний звязок.

2. Творче ідеологічне співробітництво таких різного типу бібліотек, як наукові та політико-освітні, можна здійснювати лише при наявності гнучкого та конкретного низового погоджування роботи, а не через утворення зверху керуючого апарату.

Місцеві об'єднання наукових та політико-освітніх бібліотек звязуються взаємним представництвом в справі підтримування постійного погодження в галузі політично-освітньої роботи.

3. Треба встановити повну ясність у справі комплектування наукових та політико-освітніх бібліотек на основі обліку потреб читачів та цілевих завдань тої чи иншої б-ки (питання про підручники).

4. Довідково-консультаційна бібліографічна робота та вистави, що їх розгортають наукові бібліотеки, повинні бути пристосовані до обслуговування б-к масового користування під приводом відповідних політико-освітніх органів.

Спеціяльні наукові бібліотеки, через колективні абонементи та організовані консультації, обслуговують політосвітні б-ки в спеціяльних питаннях.

5. Вважаючи на збільшення інтересу широких мас читачів до наукового знання, наукові бібліотеки повинні каталогізацію вести в напрямку її тематизації по найбільш бойових питаннях, що їх висовує біжуча сучасність, постачаючи свої дубльовані предметові каталоги місцевим політико-освітнім бібліотекам.

6. Наукові бібліотеки повинні вишукати відповідні форми використовування своїх фондів популярною літературою для потреб політико-освітніх (через подавання матеріялів для бібліографічної та методичної роботи).

7. З свого боку, політико-освітні бібліотеки переглядають наявність своїх книжкових багатств, що накоплені за останні роки в неплановому порядку; ті книжкові багатства, що їх, в умовах даних бібліотек, не можна й недоцільно використо-

вувати на місці, повинні бути передані до відповідних спеціяльних бібліотек.

З цією метою Головнауці та НКО треба доручити детально розробити практичні заходи в пунктах 6 та 7.

8. З метою ознайомлення з формами, методами та матеріялами наукових та політико-освітніх бібліотек, треба встановити, як правило, взаємне обслідування цих бібліотек.

Зміст дебатів.

В дебатах по доповіді т. Балики висловлено думки, що доповідач накреслив такий ідеал роботи наукової бібліотеки для читача, в якому майже стираються межі між бібліотекою науковою й політ-освітньою (Борович); що питання про активізацію бібліотек—не нове: його порушено ще десятки років тому, напр. у Д'юї. Але справжня активізація бібліотеки це є, просто, наукова організація бібліотечної праці (НОП); а рекомендаційна бібліографія це вже—чи не силування читача? та й де взяти стільки «фільтрувальщиків»? (Віноградов).

На ці закиди т. Балика зазначив: 1) що про активізацію б-к, дійсно, говорилося вже давно, але нині треба поставити питання практичніше, для чого варто використати ті схеми й пропозиції, що їх висовують Ладевіґ, Бostвік, Щелкунов і инші; 2) що активізацію б-к не можна звести до НОП: потрібен певний ідеологічний напрямок, якого НОП не дає; 3) закид, що рекомендаційна та критична бібліографія не по силах бібліотекам, одпадає через те, що така бібліографія вже фактично переводиться; наукове розроблення цієї б-фії слід би переводити в наукових бібліотеках, але через те, що наукові бібліотеки в цьому напрямку мало робили, беручися більше до «бібліографії взагалі», «бібліографії для бібліографії», довелося взятися до цієї справи робітникам політосвітніх б-к. Рекомендаційна й практична бібліографія та вивчення читача повинні входити в обсяг праці наукових бібліотек, як постійна робота.

По доповіді т. Розанова зазначено:

1) Його закид ніби наукові бібліотеки ізолюються від політосвітніх, не провадять ніякої політосвітньої діяльности, є

безпідставний; навпаки: на першу конференцію наукових бібліотек запрошено й представників політосвітніх бібліотек; серед наукових бібліотек є справжні «діти революції», як, наприкл., Всенародня Бібліотека України, що й своєю політосвітньою діяльністю йде попереду багатьох політосвітніх бібліотек (Дубровський). 2) Кілька промовців (Фрідієва, Їгудесман) підкреслювали особливу вагу звязку між науковими й політосвітніми біб ліотеками й висунули різні форми цього звязку, а саме: як найширше використання робітниками політосвітніх бібліотек фондів б-к наукових; взаємне представництво в об'єднаннях бібліотекарів наукових і політосвітніх бібліотек; утворення при великих бібліотеках кабінетів бібліотекознавства й використання їх політосвітніми бібліотеками; складання зводних каталогів бібліотекознавчої літератури; допомога наукових б-к політосвітнім у справочній роботі, спільна робота над предметовим каталогом, над вивченням українознавства, над методами краєзнавчої роботи, над рекомендаційною бібліографією й т. инш. Як зразок допомоги наукової бібліотеки політосвітнім, приводили приклад Всенародньої Бібліотеки.

Викликала заперечення й думка Розанова, що обов'язковий примірник СРСР не потрібний політосвітнім бібліотекам і навіть є занадто важким тягарем для тих політосвітніх бібліотек, що його одержують, а також його думка про потребу розвантажити політосвітні бібліотеки від підручників. Промовці зазначали, що навпаки, обов'язковий примірник допоможе цим бібліотекам розгорнути широко роботу (Вуґман), а підручники політосвітнім бібліотекам надзвичайно потрібні, і забирати їх з політосвітніх б-к неприпустимо (Борович).

В комісію для вироблення резолюції на доповіді Розанова та Балики обрано, опріч доповідачів, іще т.т. Боровича, Віноградова, Вуґмана, Їгудесман та Рубінштейна.

Резолюція на доповідь т. Балики.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, зазначаючи завдання, що стоять перед новою науковою бібліотекою, а саме:

а) служити інтересам науки,

б) провадити громадсько-політичну роботу (участь у економічному, політичному й культурному житті країни, обслуговування науковою книжкою широких мас),

в) провадити українознавчу та краєзнавчу роботу ударного порядку,—вважає за необхідне, щоб наукові бібліотеки УСРР звернули особливу увагу на активне розкривання змісту книжкових скарбів читачеві, на наближення книги до читача, на вивчення читача, на соціяльно - педагогічну роботу з читачем.

За основні в цьому напрямку методи активізації бібліотечної роботи в наукових бібліотеках Конференція вважає такі:

1. Організацію постійної, за принципами рекомендаційної й «критичної» бібліографії поставленої справочно-бібліографічної роботи, розроблення рекомендаційних списків, тематичних і предметових каталогів, покажчиків на наукові теми й до кампаній; допомогу читачеві консультацією як при каталогах, так і в окремому при бібліотеці Консультаційному бюрі; друкування рекомендаційних списків у місцевій пресі; допомогу читачам при користуванні чужомовною літературою.

2. Виставки книжок, журналів, різних експонатів на наукові теми до найважливіших громадсько-політичних питань; лекції, доповіді, диспути в бібліотеці.

3. Організацію науково-дослідчої роботи, при чому наукова бібліотека повинна стати за центр її там, де нема инших наукових установ або де дослідча праця не може бути продуктивною без книжкової бази.

4. У ВУЗ'ах—увязку роботи фундаментальної бібліотеки з кабінетами, лабораторіями, учбовим планом.

5. Участь наукової б-ки не тільки в наукових, але й у громадських, економічних та політичних організаціях і установах.

6. Активну участь її в методичній та організаційній роботі міського бібліотечного об'єднання.

7. Вивчення читача й питань читання.

8. Участь у роботі Державидаву, щоб сприяти виданню книжок і вивченню питань про кращу українську книжку, підручник, хрестоматію й т. инш..

Для українознавчої та краєзнавчої роботи. як спеціяльного й невідкладного завдання, в наукових бібліотеках потрібно:

9. Каталогізаційно або топографічно відокремлювати українську книгу для справжньої українознавчої праці та для наближення української книжки до читача.

10. Переважно висовувати українську книгу в рекомендаційних списках, у бібліографії, в консультаційній роботі, у виставках і т. д..

11. Організувати гуртки з читачів для вивчення районового краєзнавства та окремих питань українознавства.

12. Провадити бібліотечні кампанії, спеціяльні виставки, доповіді, лекції до питань вивчення свого району та з українознавства.

13. Ув'язати роботу наукової б-ки з краєзнавчими комісіями, де вони є, і стати за центр краєзнавчого руху там, де таких комісій нема.

Резолюція та доповідь т. Розанова.

Заслухавши доповідь про звязок між науковими та політосвітніми бібліотеками УСРР, Перша Конференція Наукових Бібліотек вважає, що всі бібліотеки УСРР, являючись лише ступенями єдиної системи освіти, мають одну спільну мету— сприяння економічному й культурному зростові країни й утворення комуністичного суспільства, і розрізняються лише об'єктом своєї праці, а через те й формами та методами обслуговування.

Єдність мети вимагає, щоб бібліотеки різного типу працювали у взаємному звязку, інформуючи й використовуючи досягнення одні одних.

Такий контакт у роботі може бути лише при умові гнучкого й конкретного погодження знизу—з боку самих наукових і політосвітніх бібліотек.

Конференція Наукових Бібліотек вважає, що життя висунуло різні форми контакту; із них конче потрібно підкреслити такі:

1. Спільна робота в місцевих бібліотечних об'єднаннях, що має виявитися:

а) в організації комісій для розроблення питань бібліотекознавства:

б) в теоретичнім підготуванні практикантів наукових та політосвітніх бібліотек;

в) у взаємному ознайомленні з роботою бібліотек та їхніми досягненнями шляхом доповідей, екскурсій і окремих одвідувань.

2. Перегрупування фондів, що попали до політосвітніх бібліотек не в плановому порядку й не відповідають завданням бібліотеки. Таке перегрупування й передання науковим бібліотекам книжкових фондів належить провадити в погодженні кожен раз з відповідними відомственними центрами.

Надалі конче потрібно уточнити комплектування згідно з завданнями кожної бібліотеки.

3. Постановка широкої консультаційно-довідкової роботи в наукових бібліотеках, яка обслуговувала б також бібліотекаря й читача політосвітніх б-к, особливо в питаннях спеціяльних, що вимагають великої попередньої бібліотечної розробки.

4. Нарешті, з метою раціональнішого використовування масами читачів книжкових фондів наукових і політосвітніх б—к, конче потрібно зорганізувати можливість переведення читачів із одних б-к у другі, відповідно до їхньої підготовки й інтересів. Бажана - організація науковими бібліотеками пересувних книжкових виставок із відповідними доповідями.

5. Ця дружна робота наукових і політосвітніх бібліотек буде надійним забезпеченням відродження національної культури України на нових—комуністичних підвалинах.

Борович Б. О.

Классификация книг в научных библиотеках и предметный каталог.

Огромное количество книг, какое ежедневно выбрасывается на книжный рынок, должно быть как то собрано, классифицировано, приведено в порядок. Библиотека должна знать,

что хранится в ее стенах, что, вообще, имеется нового в данной области и что должно быть приобретено ею в ту или иную очередь. Эта задача всегда стояла перед всякой библиотекой, перед научной,—в том числе.

В настоящую эпоху перед всеми нами возникла и другая проблема, тесно связанная с тем колоссальным сдвигом, какой наблюдается во всем Советском Союзе и дает определенное направление и библиотечному делу на длительный период времени. Мы имеем в виду явление демократизации знаний; мы считаемся с фактом огромной важности, с фактом тесного сплетения и слияния науки и жизни, теории и практики, отвлеченного мышления и практического дела. Медленно, но неуклонно и верно сближаются наука и жизнь: наука выпрямляется и оживает под воздействием бурной жизни и, с другой стороны, жизнь и практика осмысливается и организуется под непосредственным влиянием точных знаний и научных выводов.

Уже сейчас, в самом начале этой многообещающей эпохи, мы наблюдаем широкое стремление трудящихся масс к подлинным знаниям, желание приобщиться к науке, желание, елику возможно, расширить свои научные представления, свой кругозор. И—что весьма характерно—эти новые массы учащихся не довольствуются исторической справкой, им недостаточна информация общего характера: они хотят знать самые последние, самые новые выводы науки; они хотят итти в уровень с современным знанием.

Следует заметить, что к истокам науки приобщаются сейчас не только и не столько люди науки. Конечно, демократизация коснулась у нас и этих кругов—очень расширился когда то замкнутый круг профессиональных ученых, который ныне охватывает все большие массы; аристократизм науки постепенно уступает свои позиции, а самая наука перестает быть священной регалией немногих избранных... Но все значение демократизации знаний заключается в том, что к ним приобщаются также и те, кто до сих пор стоял вдали,—все те, кто по своей каждодневной работе стоит вне книги и науки, кто занят практикой жизни.

Многомиллионный новый читатель—студент, рабфаковец, советский служащий, профессионалист, рабочий-общественник,

рядовой партиец и т. д.—вот те, кто жаждет сейчас знаний, вот кто пред'являет свои требования к науке, кто ее демократизует. И необходимо широко раскрыть перед этим читателем все содержание книжных богатств, необходимо облегчить доступ к этим сокровищам, дать к ним ключ. Без этого ключа он не войдет в святая-святых, он не приобщится к науке, не разовьет в себе зародившейся жажды. Но в этом нуждается и не только новый читатель-массовик: ключ к знаниям нужен и молодому научному работнику, а иногда и не только молодому.

Сейчас совершенно изменились и условия научной работы,—отчасти и в связи с тем, что значительно увеличились и изменились самые кадры научных работников. Новые научные деятели не могут заниматься исключительно наукой, не могут отдавать ей столько времени и сил, как то было раньше: самый темп всей жизни стал у нас иным, более живым и бурным. С другой стороны, современное состояние науки и те крупнейшие завоевания, какие она делает в последние десятилетия (и даже годы), вынуждают к иной работе: сейчас приходится очень дифференцировать научные исследования, приходится детализовать их и прибегать к дробному разделению научного труда. И лишь отдельные ученые, находящиеся на верхах знаний, могут заниматься сейчас об'единительной работой, могут собирать в единое целое отдельные научные дисциплины. И это происходит именно потому, что сейчас сплелись между собой все науки, что каждая из них вклиняется в другую и не легко найти начала и концы.

Вот тут и должны библиотеки притти на помощь читателю, раскрывая перед ним все содержание знаний. Научные библиотеки не могут стоять здесь в стороне, хотя их функции и несколько отличаются от задач и фукций публичных и районных библиотек универсального типа. Пусть научные библиотеки являются старшим консультантом и советчиком библиотек публичных, и они обязаны занять свое место в общей библиотечной сети страны.

Новому читателю, следовательно, нужен библиографический материал по данному конкретному вопросу, на данную иногда весьма узкую тему. Ему нужны исчерпывающие и точные указания: где, в каком месте (и даже на какой странице) он может найти интересующие его данные новейшего времени,—

материалы из книг, журналов, иногда даже из газет. Читатель этот не может затрачивать много времени на поиски, он лишен возможности рыться в разных общих трудах и таким путем находить нужный ему материал; и поскольку у нас нет специальных библиографических учреждений, дававших бы такие указания, их, по необходимости, должна давать библиотека,—давать быстро, точно, узко-деловито, безошибочно.

Ясно, что никакая библиотека не может так раскрывать содержание книг, если она не вооружена соответствующими инструментами, если она не подкована надлежащим образом, не имеет под рукой хорошо разработанных материалов. Ясно, что тут необходимы каталоги, которые давали бы возможность удовлетворять спросу читателей сразу; нужны каталоги, вполне поспевающие и за великим бегом современной науки и за удивительной динамикой нашей современной жизни. Нужны указатели, достаточно гибкие,—настолько, чтобы всегда могли отражать все явления и вопросы жизни, с одной стороны, и интересы самых разнородных читателей,—с другой.

Почти все научные библиотеки обладают систематическими каталогами,—каталогами, созданными на основании классификации наук. Могут ли эти каталоги отвечать назревшей и настойчивой потребности? Могут ли они быть тем тонким и удобным инструментом, с помощью коего библиотека в состоянии обслуживать массового читателя, обладающего крайне ограниченным временем? В состоянии ли они немедленно впитывать в себя и тотчас же отражать все вопросы жизни? В состоянии ли они фиксировать все научные перевороты, столь частые в нынешнюю бурную эпоху?

Жизнь уже ответила на все эти вопросы отрицательно. Практика показала, что каталоги, построенные на системе классификации наук, оказались несостоятельными: ибо недолгий искус выдерживают и сами классификационные системы. Мы знаем этих систем свыше трех десятков и знаем, что всякое новое научное открытие пробивает тяжелую брешь в каждой научной классификации. Оно, впрочем, и естественно, поскольку наука отражает жизнь и ее прогресс, а система отражает движение науки... Мы не станем подробно доказывать правильность этого положения—мы это сделали в другом месте—мы уверены, что библиотечные работники, которым приходилось ра-

ботать с этими каталогами при руководстве читателем, сами в этом убедились.

Однако, систематические каталоги оказались бы непригодными при работе с читателем даже и в том случае, если бы наука топталась на одном месте, и, следовательно, они не отставали бы. Даже если бы классификационные деления не старели, если бы они были не столь условны, могли ли бы они стать этим точным и быстрым инструментом? Нет, не могли бы,—утверждаем мы с полной ответственностью за свои слова. Не могли бы потому, что: 1) они не в состоянии ответить на узкий конкретный вопрос, 2) заставляют долго рыться в общем материале, 3) требуют больших научных познаний от читателя, 4) не включают ни отдельных глав из книг и сборников ни отдельных статей из периодических изданий и т. д. и т. д.

Еще два слова о системе, сделавшейся в нашем Союзе оффициальной и обязательной,—о десятичной системе. Нам уже приходилось подробно говорить о ней и на первом библиографическом с'езде в Москве и в разных печатных работах приходилось уже доказывать, что, по части практической полезности, одинаково малопригодна сейчас и система Мельвиля Дьюи в своем чистом виде и таковая же в переработке Международного Библиографичного Института. При всем своем остроумии, десятичная система обладает всеми теми дефектами, как и все другие классификационные системы: она отстала, конечно, от прогресса науки; она слошь пропитана философским и всяким иным идеализмом и далека от реальной жизни; она требует больших познаний (и даже интуиции) и, с другой стороны, не дает и не может давать быстрого ответа на отдельные узкие вопросы и пр. и пр. Ко всему прочему, она не обладает и тем свойством, ради которого она у нас оказалась победительницей: вовсе она не международна и не общепризнана. Вызывая на практике много споров и недоумений, допуская разные толкования, эта система может быть иногда небесполезна библиотекарю при комплектовании, но массовому (да и немассовому) читателю она всегда ненужна.

Среди большого количества доказательств непрактичности систематического каталога, вообще, и десятичной системы, в частности, очень ярким является следующее: по свидетельству одного из авторитетных участников первого библиографиче-

ского с'езда в Москве (декабрь 1924 г.), систематический каталог в Вашингтоне был читателем тотчас же заброшен, как только доступен стал каталог предметный.

При современном темпе жизни, при громадных завоеваниях науки и при бурном росте кадров читателей, стремящихся к овладению знанием, единственным практичным инструментом в работе библиотек может быть лишь предметный каталог. Только предметный каталог способен полностью и быстро раскрывать содержание книг; только он дает информацию о каждой отдельной статейке, о каждой главе; только он доступен самым широким кругам читателей, не искушенных в тонкостях научной терминологии, соподчинений и классификации.

Предметный каталог исчерпывает каждую книгу до дна; он отражает все вновь возникшие вопросы тотчас же вслед за их появлением в журналах и книгах, а то и в газетах; он вбирает в себя немедленно все завоевания науки, все оттенки научной мысли, вовсе не заботясь о приведении всех идей в стройную связь, об отражении их взаимодействия. Предметный каталог, вполне обслуживающий любого читателя, представляет из себя некий энциклопедический словарь: под каждым словом, стоящим в алфавите, стоят карточки, указывающие литературу данного частного вопроса, и на карточках этих можно проставлять и дополнительные сведения о содержании каждой книги и пометки о степени ее трудности.

Здесь, в своем кратком и поневоле весьма схематическом сообщении, мы не станем останавливаться на основных приемах и правилах составления предметного каталога: интересующихся отсылаем к своей работе на эту тему[1]). Мы отметим лишь те принципы, какие на наш взгляд необходимо положить в основание предметного каталога, без чего практическая польза его оказалась бы значительно преуменьшенной; и мы попытаемся дать главные вехи построения каталога, при чем, оговариваемся снова, сделаем это в нескольких грубоватых чертах.

Если самая идея предметного каталога сейчас уже не только не вызывает принципиальных возражений, но является даже общепризнанной и—увы—даже модной, то весьма частые воз-

---

[1]) Б. О. БОРОВИЧ. — Предметный каталог. Изд. „ТРУД", X., 1925 г, стр. 180, ц. 80 к.

ражения встречает вопрос о принципах его построения. Как строить предметный каталог, как взяться за это новое, непривычное дело?

Мы считали бы нужным предупредить сразу: предметный каталог, по самому существу своему, должен обладать максимальной гибкостью и подвижностью, он не должен принимаtь застывших форм, он не должен быть сразу стянут узким корсетом предписаний и правил, законов и положений. Правила и законы явятся позже, когда, в результате опытов, примерок и поправок, выкристализуется тот или иной вид каталога,— вернее, когда выкристализуется несколько типов в применении к нескольким типам библиотек и их читателей. Вот почему мы так резко протестуем против всех тех «доброжелателей» предметного каталога, которые предлагают вначале создать авторитетную академическую комиссию; она, мол, проработает все вопросы, создаст правила и законы и уже после, по этим готовым законам, можно будет строить повсюду каталоги. Нет, говорим мы, так в данном случае работать нельзя: нельзя «из потолка» высасывать правила и законы и их диктовать практическим работникам—не предметный каталог получится тогда, не живое орудие работы, а кривое зеркало, весьма мало на оригинал похожее. Строить должны подготовленные практические работники, имеющие перед собою определенные практические задания, и уже после, когда накопится достаточный опыт, можно создавать незыблемые законы. Ссылка на то, что тогда работа окажется несколько анархической,—ссылка эта несостоятельна: во всякой новой работе вначале видны леса, нет сразу отделки. Но это значительно лучше, чем создавать сразу законченный проэкт работы, не имея никакого в этом опыта и не зная, что из этого получится; и совсем опасно живое дело заключать сразу в гранитные глыбы писаных законов... Но, говорят, нет подготовленных работников: в таком случае нельзя никакого каталога строить, ибо любой систематический каталог требует опыта и знаний и подготовки.

Предметный каталог должен строиться в применении к данному типу библиотек и к определенному читателю: методы его создания зависят, раньше всего, от этого. Каталог будет таковым несмотря на количество рубрик в нем и на достигнутый уже размах: все дело в принципах построения. Но совер-

шенно обязательно одно условие: он должен обслуживать библиотеку и читателя уже в процессе своего роста, с первого же дня своего существования—он должен строиться поэтому от существующих запросов и потребностей библиотеки. Но его постоянно можно и углублять и расширять, по мере имеющихся возможностей.

Исходя из интересов широкого читателя и учитывая острые потребности эпохи, приходится пожертвовать «академизмом» в разработке каталога, в темпе его разработки. Ибо углубленная разработка одних вопросов неминуемо отразится на других; библиотека в целом отстанет и не будет отвечать живому спросу.

Та же потребность в живом указателе заставляет строить предметный каталог не по твердой сетке, заранее разработанной: рубрики должны намечаться по живым книгам и в связи с живой потребностью. Правда, тут может возникнуть сомнение относительно пределов рубрикации, но ведь эти сомнения все равно готовому списку рубрик не разрешить. Дробность рубрикации целиком зависит от типа библиотеки и от потребностей ее читателей: так, в специальной экономической библиотеке экономические науки будут разработаны особенно дробно, а в общедоступной, универсальной библиотеке—такой разработки не нужно.

Следует очень различать предметный каталог, не смешивая его с систематическими списками (нанесенными хотя бы и на карточки): при разработке отдельной темы могут понадобиться десятки рубрик предметного каталога; однако, вся тема не есть частица каталога, а самостоятельная библиографическая работа, иногда и полезная библиотеке.

Далее, нам приходилось слышать, будто предметный каталог рассматривается в качестве единого, универсального. Но ведь это неверно: при предметном алфавитный каталог, все же, необходим, ибо иначе как же читатель получит механическую справку о данной известной ему книге? Алфавитный необходим, а без систематического при предметном—обойтись можно, и вполне можно. Если бы библиотеки имели большие средства, хорошо бы иметь все три каталога; но при выборе приходится останавливаться на самом необходимом—таков предметный... Считаем нужным прибавить еще, что практика

наша заставила нас отказаться от соединения всех каталогов в один перкрестный: при живой работе это неудобно и непрактично (быть может, очень маленькие библиотечки это позволяют!).

В качестве указателя к предметному каталогу, мы практикуем об'единение под одной крышей алфавитного ряда рубрик, относящихся к одному более общему вопросу («рабочее движение», «политэкономия» и др.). Количество этих об'единенных рубрик в указателе не ограничено и, опять таки, зависит от потребностей библиотеки.

Таковы, в самых общих чертах, принципы предметного каталога, какие были нами испробованы на живом деле; более подробно с приемами работы можно ознакомиться в упомянутой выше нашей работе. Однако, мы отнюдь не претендуем на непогрешимость и вовсе не расчитываем, что это последнее и лучшее слово. Мы сами продолжаем свою работу, продолжаем все время искания, вносим часто все новые приемы, помогающие все лучше обслуживать читателя. И мы были бы лишь рады, если бы и другие товарищи на другом материале и в других условиях проводили экспериментальную работу, которая пойдет на пользу столь необходимому предметному каталогу.

Козловський В. О.

Реальні каталоги в наукових бібліотеках.

Підходячи до разв'язання проблеми реальних каталогів чи то в бібліотеках наукового типу, чи в бібліотеках, призначених для масового читача, нам доводиться менше зупинятися над теоретичним боком справи, а головну увагу звертати на практичні питання. Цього вимагає сама суть каталога, яка опреділюється тим, що він має служити провідником по книжних скарбах, то-б-то виконувати строго практичні завдання. Тож, лишаючи на боці теоретичні суперечки про те, наскільки кожний із реальних каталогів—систематичний та предметовий—є правильний і доцільний у своїй логічній основі й науковій будові, постараємося приглянутися до того, наскільки кожний із них потрібний і доцільний у бібліотечній практиці.

На самім вступі мусимо твердо умовитися про дві речі: перше, що в дальшім викладі ми будемо мати на увазі інтереси наукових бібліотек і основного контингента їх читачів, то-б-то людей, що працюють, перш за все, в цілях досліду; друге, що ми зовсім не будемо говорити про потреби бібліографії та консультативної роботи.

Отож пригляньмося до нашої бібліотечної дійсности. Систематичні каталоги наших наукових бібліотек побудовані за архаїчними системами: вони дуже мало деталізовані і їх зле ведено. В цих каталогах ми бачимо найкращу ілюстрацію того, в якім занедбанні були у нас бібліотеки вищих шкіл до революції. З того, на мій погляд, виникає в значній мірі і та неохота до систематичних каталогів, яку ми відчуваємо не в одній статті, не в однім виступі наших кращих бібліотекарів; назву для прикладу хоч би Калішевського. Коли мені зауважать на те, що в німецький літературі ми також чуємо останніми часами громи проти систематичних каталогів, то на це відповім: а чи ж не винні тут, як і у нас, перш за все архаїчність класифікаційних систем та консерватизм тих людей, що тримали досі в Німеччині в своїх руках бібліотечну справу; людей відомого нам типу,—прекрасних бібліотечних практиків і техників, що не можуть однак звільнитися від впливу певних ідей і по суті бояться розмаху та далеких перспектив.

І тепер погляньмо на практику американських бібліотек. Там вперше заведено на практиці предметовий чи, точніше, словниковий каталог, там, як свідчить хоч би й швайцарець Ешер в своїх начерках про американські бібліотеки, не закладають більш нових систематичних каталогів. Систематичний каталог в Америці відступив певні позиції предметовому каталогові, але ж бібліографічна класифікація все-таки грає немаловажну ролю навіть у бібліотеках, призначених для користування масового читача. На доказ пригадаємо таку річ: у Нью-Йоркській Публічній Бібліотеці читачам дозволено вільний доступ до полиць у 18 кабінетах, із котрих деякі мають мало не півмілійонний книжковий фонд. Ця бібліотека, як і всі американські бібліотеки взагалі, має систематичну розстановку. Отже як міг би читач використати вільний доступ до полиць, колиб він не вмів розібратися в систематичнім каталозі, що відповідає розстановці?

Абсолютно розминувся б з фактами реального життя той, хто твердив би, що питання бібліографічної класифікації не грають ніякої ролі в житті американсьхих бібліотек і бібліотекарів, тому, мовляв, що в більшості бібліотек систематичних каталогів не виставляють зовсім до вжитку читачів. Бо ось факти: бібліографічна класифікація є обов'язковим предметом навчання по всіх бібліотечних школах Америки і їй відводиться найбільше число годин слідом за каталографією; підручники Sayers'а до бібліографічної класификації виходять послідовно в 1915, 1917 і 1922 роках; на цім самім полі працюють в той самий час іще кілька авторів; на друкованих картках та в предметових покажчиках нової літератури, що їх друкує бібліотека Конгресу, поруч із предметовими рубриками ставиться також шифр систематичного каталога; «Десяткова Класифікація» М. Дьюї вийшла повторними виданнями в 1911, 1913, 1915, 1919 і 1922 роках, то-б-то в п'ятьох виданнях протягом останніх 14 літ. І в кінці згадаємо, що бібліотека Конгресу вже другий десяток літ працює над схемою свого систематичного каталогу, не жалуючи ні людей ні грошей на цю коштовну і складну роботу.

Маючи на увазі всі ці факти, поставимо питання: чи витрачали би тверезо-практичні й діловиті американці таку масу сил, часу й коштів для такої речи, що має в їх очах другорядне значення?

А після цього екскурсу вернімося до дійсности наших наукових бібліотек, і для того, щоби підійти до практичного розв'язання каталожної проблеми, звернімо нашу увагу на дві речі, що мають капітальне значення. Перше, це певні навики наукового читача взагалі й нашого зокрема. Всяку науку взагалі можна викладати тільки в певній системі; иншого способу викладу ми й уявити собі не можемо, бо наукова матерія стає зрозумілою тільки в певнім логічнім, причиновім, генетичнім або історичнім звязку. Цей факт витворює у наукового спеціяліста такий ухил інтелекту, що впливає на весь уклад його психології: систематичний перегляд предмета для нього найбільш ясний, зрозумілий і тому прийнятний також в каталозі. Друге, це—потреби комплектування наукових бібліотек. Я ніяк не можу збагнути, як можна комплектувати якийсь відділ, не маючи повного і до того в багатьох випадках де-

тального систематичного перегляду всієї літератури, що належить до даної науки, а також до сумежних галузей.

І от ці два моменти, поставлені в звязок з дуже недосконалим станом нашої бібліографії, являються для нас капітальними в рішенні проблеми: систематичний чи предметовий каталог, як перший реальний каталог у науковой бібліотеці? Закордонний учений і закордонний бібліотекар мають до своїх послуг фахові систематичні або систематично-предметові покажчики старої літератури за десятки літ; мають біжучу фахову бібліографію для нової літератури, і тому вони не відчувають гострої потреби в систематичнім каталозі в бібліотеці, бо ж бібліографічні покажчики доступні в тій самій бібліотеці, і ними звик користуватися навіть більш кваліфікований масовий читач. А чим же може похвалитися на цім полі наша бібліографічна література, і що може дати наша наукова бібліотека замість фахово-систематичних покажчиків, котрих ми майже зовсім не маємо? Таким засобом наукових справок може бути тільки систематичний каталог наукової бібліотеки, котрий, до того, повинен стати вихідним пунктом для фахово-наукової бібліографії, до якої нам доведеться взятися.

Потреба крайньої економії сил і коштів не позволяє нам заводити відразу кілька каталогів: систематичний для внутрішнього вжитку бібліотеки і для наукових дослідників, предметовий як для наукових дослідників, так і для широкого загалу читачів; спеціяльні каталоги для окремих тем, питань і цілей. І коли в такій обстановці нам доводиться робити вибір, то ми говоримо: систематичний каталог треба вести для основного фонду наукових бібліотек, предметовий для тих фондів, що відкриті до вжитку масового читача, та, при певних умовах, для спеціяльних кабінетів, призначених, перш за все, не для наукових дослідників, а для спеціялістів-практиків.

Коли таким чином ми підходимо до вибору схеми класифікації для наших систематичних каталогів, то навряд хтось буде серйозно заперечувати проти десяткової системи Міжнародного Бібліографічного Інституту в Брюселі. Ми не хочемо робити собі ілюзій що-до цеї системи й до принципу децимальности взагалі, але ж по зрілім обміркуванні справи ми не знайдемо ніякого иншого розв'язання, що можна було-б назвати більш правильним і доцільним, бо не маємо ні одної російської

системи, що могла-би з якимсь правом виступити конкурентом, а всяка система, взята з-за кордону, буде ще менш придатною до нашого вжитку, ніж система десяткова. Тим часом майже ніхто не заперечує, що ця система дає велику можливість розширень і пристосовань до спеціяльних умов, і потрібує лише перегляду відповідно до явищ, фактів і наукових здобутків нового часу, особливо післявоєнного та революційного.

В звязку з цим для наукових бібліотек намічається ряд завдань і робіт. Найперше і основне завдання, це—подбати про те, щоб наші бібліотечні робітники признали значення реальних каталогів, зрозуміли, якої великої теоретичної підготовки й практичного вишколення вимагає робота над ними, і серйозно взялися до цієї проблеми. Таке підготування принесе однаково користь і систематичному, і предметовому каталогові; воно є необхідною передумовою піднесення каталогів наших наукових бібліотек на потрібну височінь. На жаль, доводиться сконстатувати, що та велика пропаганда, яку ведено у нас деякий час на користь десятковій системі, не з'уміла прищепити нашому бібліотекареві переконання про вагу й потребу правильно організованних і ведених каталогів і навіть не дала нам основної й підручної літератури про бібліографічну класифікацію взагалі та зокрема про десяткову систему. Так справа й кінчилась би «децімальною гістерією», коли би не праці Меженка, Ковалевського і особливо Добржинського.

Міжнародній Бібліографічний Інститут у Брюселі закликав бібліографів і бібліотекарів Радянського Союзу до участи в перегляді Манюеля. Як би ми не оцінювали десяткову систему, але ж на цей заклик ми мусимо відізватися ділом. Від нас самих залежить зробити так, щоб Манюель як найбільше відповідав нашим бібліографічним і бібліотечним умовам, як найбільше був придатний для нашої літератури. Треба вкінці нашим робітникам книги з'організувати колективну роботу над виробленням проєктів схем хоч би для найважніших відділів, як, напр., соціяльно-політичні науки та географічні детермінанти.

Але в центрі нашої уваги, очевидно, мусить стати робота над предметовим каталогом, бо, коли ми не візьмемося до цього діла з повною енергією, то в справі предметового каталога може насунутися криза, ще загрозливіша від тої, яку переживає десяткова система. В літературі вже роздалися по-

важні голоси Калішевского і Когана, що уважають за потрібне остерегти нас «перед предметовою гістерією», «перед фетишизмом». Ми поки-що ще не виставили наших предметових каталогів до вжитку читачів, ці каталоги ще не ставали перед екзаменаторами, із котрих одні вередливі й хотіли б, щоб предметовий каталог вповні замінив їм апарат мислення, другі мало кваліфіковані і тому наївно думають, що предметовий каталог якась бібліотечно-просвітня панацея, що може помогти всій біді.

Насамперед мусимо подбати про установлення правильної методології роботи. При предметовім каталозі, що так залежить від культурних, політичних і навіть мовних умов даного народу, даного краю, і є такою суб'єктивною річчю в звязку з типом бібліотеки, кругом її читачів,—метод грає особливо велику ролю. Треба лишати як-найменше поле для самоволі, для часто несвідомих шукань з боку того, хто веде каталог, бо й без цього їх буде аж занадто. Не забуваймо, що навіть у найліпших закордонних роботах є багато нам незрозумілого та такого, що викликає нашу критику. Не від речи також нагадати, що бібліотека Конгресу не жалує грошей на видання проєктів предметових рубрик, і тільки після того, як проєкт випробувано в практиці і ще раз переглянуто, випускає остаточну редакцію. Справа установлення предметових рубрик в Америці строго централізована в виданнях бібліотеки Конгреса і Американського Товариства Бібліотекарів; і як же ж ми після того всього вправі сказати нашим, так мало підготованим і вишколеним товарищам: складай предметовий каталог; не задумуйся особливо над методами і прийомами, гони «академізм», аби лиш дати як найскорше каталог читачеві.

Покликуючись на практику В. Б. У. і на такий авторитет як Калішевский, я дуже радив би починати в наукових бібліотеках з якихсь обмежених фондів, як, напр., підручні бібліотеки читальних заль, кабінети,—вичерпувати в роботі весь фонд, випробовувати складений каталог за допомогою читачів, критики компетентних товаришів і самокритики, і аж тоді видавати остаточний вирік про те, чи прививаєтся у нас предметовий каталог, який круг читачів ним найбільше користується, що треба змінити й поліпшити в цім каталозі для того, щоб цілком примінити всю схему рубрик до потреб даної кон-

кретної бібліотеки й данного кругу читачів. Тільки після такого критичного підготування й передумання ми зможемо із спокійною совістю остаточно установляти правила методології. Ці рубрики не повинні однак бути шаблонними,—доведеться установити кілька типів бібліотек, і для кождого такого типу давати иншу схему рубрик.

Приступаючи до роботи в ширшім масштабі, ми відразу почуємо брак літератури. Правда, ми маємо книжки й статті Боровича, Калішевського, Балики, Бєлова, Хавкіної, але ж вони далеко не вичерпують всього предмету, до того— дають багато такого, проти чого можна й навіть треба спорити, не являють нічого такого, що можна було би назвати кодексом правил і методології, а між тим такий кодекс безумовно потрібний.

Треба подумати й про організаційний центр. Роботу, безумовно, слід вести в кількох бібліотеках, щоби дати досвід багатьох людей, з різних поглядів, в різних типах бібліотек, але остаточна зводка матеріялів, підсумування здобутого досвіду, остаточне установлення правил і методів, вироблення предметових рубрик, видання літератури, одно слово, вся робота координації й керування повинна бути ділом центральної Комісії, яку треба утворити при одній із бібліотек.

Нам закинуть: так це ж відкладає справу на дуже довгий, майже необмежений час; це ж значить саботувати справу предметового каталога в наших бібліотеках взагалі! Щоб не тратити в обороні нашої обережної позиції багато аргументів і слів, нагадаємо лише історію десяткової системи у нас в Радянськім Союзі. Квола і хирлява на нашім грунті квітка не розцвіла буйно й після декрету 1921 року, що зробив десяткову систему обов'язковою для всіх наших бібліотек. А тепер, після відомих антидецимальних виступів на Бібліографічнім З'їзді та в пресі, треба здобутись аж на громадянську мужність для того, щоби сказати голосно: я децималіст, і навіть для того, щоб боронити десяткову систему з оговорками та уступками. Предметники не повинні забувати цієї науки, якщо не хотять наробити лиха й нашим бібліотекам і самій ідеї предметового каталога. Дати матеріял до злобної критики, викликати розчарування й неохоту до предметового каталога, взагалі, зробити з цього каталога монумент непослідовности люд-

ського розуму (слова, ужиті Гансом Шлаймером проти систематичного каталога), це-досить легко при тих немалих і немаловажних труднощах, що виникають у роботі над предметовим каталогом; при браку у нас бібліотечної школи й добрих бібліотечних традицій; при нашій організаційній слабості. Попсувати справу лекше, ніж потім направляти попсоване. Тож тримаймося незабутнього девізу: «Лучше меньше да лучше», що став історичним в нашім соціяльно-політичнім будівництві, і що повинен бути для нас заповітом як в річах великих, так і в річах малих. А бібліотечна справа, як частина культурно-просвітнього фронту нашої трудової Республіки, це справа великої ваги.

Зміст дебатів.

З приводу доповідей т.т. Боровича та Козловського відбувся дуже жвавий обмін думок, що пішов двома основними напрямками: 1) співвідношення систематичного та предметового каталогів і придатність кожного з них у науковій бібліотеці, і 2) доцільність для наших бібліотек взагалі тих організаційних форм і методів, що їх вживає Борович у предметовім каталозі Центральної Державної Бібліотеки ім. Короленка в Харкові й рекомендує в своїм творі: «Предметный каталог».

Думки про те місце, яке повинні мати в бібліотеці систематичний і предметовий каталог, різко розійшлися, і при тім зазначалися дві непримиренні течії. По один бік стали прихильники предметового каталогу, які думають, що систематичний каталог у всякій взагалі формі вже пережився, і тому йому не повинно бути місця в сучасній бібліотеці, не виключаючи й бібліотек наукового типу. Друга сторона боронила в основнім ту позицію, що так категорично справу ставити не можна, що так предметовий каталог, як і систематичний однаково потрібні, і при певних умовах кожний із них може бути доцільніший. Не вповні виразно і лише в одній промові (Чаплигиної) прозгучала нотка, що предметовий каталог може бути тільки доповненням до систематичного, отже не повинен мати самостійного значення. Таке ставлення проблеми було-би діяметральною протилежністю до поглядів Боровича.

Абсолютні предметники (Борович, Балика) старалися збити твердження т. Козловського що-до того становища, яке має систематичний каталог в американських бібліотеках; вони, посилаючись на А. І. Калішевського, заявляли, що навіть американські бібліотеки зрікаються десяткової системи, і твердили, що в своїй статті: «Систематический и предметный каталоги» (Библиотечное Обозрение, 1925, кн. І) Калішевський рішуче засуджує систематичний каталог, як такий апарат, що перестав відповідати вимогам життя. Вказувано також на важливість предметового каталогу з огляду на особливості нашого читача, що не знається на всякого роду тонкостях бібліографічних класифікацій і тому напотикається в систематичнім каталозі на непереможні труднощі, та на потреби українознавчої роботи, що може спиратися в бібліотеці лише на предметовий каталог.

Оборонці середньої лінії, яких поміж промовцями була більшість (Віноградов, Постернак, Вуґман), погоджуючись в основнім з тою позицією, яку зайняв у своїй співдоповіді Козловський, з особливою рішучістю настоювали на тім, що Конференція стоїть перед дуже важливим вирішенням, яке може визначити долю наших бібліотек на десятки років, і що тому потрібна подвійна обережність; підкреслювано те, що Бібліотечний З'їзд РСФРР в Москві в грудні 1924 р. не вважав за можливе вирішити справу остаточно, бо у нас не вироблено ще методів предметового каталогу й не вияснено його загальних перспектив: у яких типів бібліотеках, для яких потреб і для якого круга читачів можна признати його за придатний і доцільний.

Визнаючи значення й важливість тої роботи, що її переведено над предметовим каталогом у Центральній Державній Бібліотеці ім. Короленка в Харкові, цілий ряд промовців (окрім згаданих, іще Комаров та инші) підкреслювали, що справа методології предметового каталогу у нас поки-що перебуває в стадії спроб і шукань, а тому на цім полі треба працювати багато, притягаючи до роботи найліпших наших бібліотекарів, тим часом, як у Б. О. Боровича постановка питання хоч і талановита, але не досить виразна. При тім згадувано про лінію поводження американських бібліотек, що як-раз із широким розмахом у роботі над предметовим каталогом сполучають

велику обережність, бо вони перед тим, як рекомендувати предметові рубрики остаточно до вжитку, виробляють і випробовують їх протягом багатьох років, і через те дають масі бібліотекарів надійний фаховий провід, яким являється система рубрик. Таким самим шляхом повинні піти й наші бібліотеки, щоб поставити справу нового ще у нас предметового каталогу на твердий грунт.

Резолюція на доповіді т.т. Боровича та Козловського.

1. Щоб поліпшити роботу в наукових бібліотеках у справі обслуговування читача, бажано приступити, в формі спроби, для досвіду, до складання в цих бібліотеках предметового каталогу, відповідно до виробничих завдань наукових бібліотек.

2. Предметовий каталог слід поставити так, щоб можна було розширювати його до потрібних меж і включати весь зміст кожної окремої книги. Методи й способи утворення цього каталогу залежать від умов, у яких працює та чи инша бібліотека, та від того, якого читача вона обслуговує. Але роботу слід ставити так, щоб предметовим каталогом, хоч - би лише в якійсь його частині, можна було користуватися зараз, уже підчас його складання.

3. Визнаючи конечну потребу в предметовім каталозі, Конференція разом зазначає й труднощі, з якими доводиться зустрічатися, складаючи його. Тому цю роботу повинні провадити лише бібліотекарі з відповідною підготовкою.

4. В як-найскоршому часі, як тільки набереться досить досвідного матеріялу, необхідно взятися до колективного утворення підручників та допоміжних книжок до методики та техніки предметового каталогу.

5. У бібліотеках, що мають систематичний каталог, визнати за доцільне корисуватися ним поруч із предметовим каталогом.

6. Для обліку й об'єднання колективної роботи над складанням предметового каталогу, треба зорганізувати спеціяльні Комісії при бібліотечних об'єднаннях, притягнувши до активної участи в них представників наукових бібліотек, а також бібліографічних і инших наукових установ та організацій.

Козловський В. О.

Єдина каталографічна інструкція.

На правильний з бібліографічного погляду опис книжок наші наукові бібліотеки звертали мало уваги. Опис виконувано звичайно не на підставі якихсь твердо усталених правил, а по пам'яті, в кращих видпадках за традицією або на підставі усних вказівок тих особ, що завідували каталогізацією. Навіть найбільші книгозбірні мали дуже мало деталізовані інструкції, що або повставали як результат практики, не опертої на строго переведених принципах каталографії, або являли собою більш чи менш вдалі компіляції чужоземних, здебільшого німецьких правил.

Про цей сумний стан каталографічної справі свідчать як каталоги наших бібліотек, так і той факт, що в літературі ми можемо занотувати лише пару книжок, що мають право претендувати на науковий підхід до справи каталографії. Тому появу книжки Є. І. Шамуріна «Каталография. Руководство к библиографическому описанию книг» Ленинград, 1925—доводиться вітати, як першу ластівку, як ознаку перелому в поглядах наших бібліографів та бібліотекарів, що вкінці приходять до зрозуміння ваги й потреби правильного й наукового опису бібліотечних фондів, бо цей опис становить підставу для всієї дальшої роботи над книжкою—як бібліотекаря, так і бібліографа. Треба згадати також, що Всесоюзна Бібліотека імени Леніна виробила вже свою каталографічну інструкцію й має перевести її в найближчім часі через Державну Учену Раду. Ясно, що ця остання інструкція буде мати дуже багато шансів на те, щоби стати обов'язковою для наукових бібліотек РСФСР. І одна й друга інструкція є спробами пристосування до російської практики основних принципів англо-американської каталографичної системи,—факт, що має для нас дуже велике практичне значення.

Инакше малася й мається справа каталографії за кордоном. Там вказала дорогу Бібліотека Британського Музею, що майже сто літ тому вперше звела правила каталографічного опису в строго збудовану й детально вироблену система. В цих змаганнях не відставали німці, французи та італійці.

Досить підкреслити, що справі каталографії присвятили капітальні праці такі бібліотечні авторитети, як англійський бібліотекар, але італієць з походження, Антоніо Паніцці, француз Леопольд Деліль та німець Карл Дзяцко. Здавна також помітно було за кордоном стремління до уодностайнення каталографічних правил, принаймні—для бібліотек того самого типу. Як ознаку такого стремління зазначимо так звану Пруську інсрукцію, що появилася друком 1899 року і, об'єднавши каталографію 11 великих наукових бібліотек Прусії, мала значний вплив далеко поза межами цієї держави. Із $25^1/_2$ міліонів томів описано за правилами Пруської інструкції. Друге місце в хронологічнім порядку мають Англо-американські правила, видані 1908 року. Ці останні близко підходять до Пруської інструкції в тій частині, що торкається авторів, але заводять одну специфічну, їм властиву особливість, приписами про колективних авторів, згідно з якими колективи, як от: урядові установи, наукові товариства, вільні об'єднання (політичні, професійні, релігійні й т. ин.), економічні організації й навіть об'єднання тимчасового характеру (виставки, з'їзди, експедиції), можуть бути в певних умовах трактовані аналогічно до індивідуальних авторів

Справедливість наказує признати, що ні Пруська інструкція, ні Англо-американські правила не мають, строго беручи, національного значення, тоб-то вони не являються такими правилами каталографії, які було б заведено єдино й універсально, на відповідних державних територіях. Обом їм не можна відмовити міжнародного значення, бо Пруська інструкція мала безперечний вплив на австрійські, швайцарські, навіть на російські та італійські бібліотеки, а Англо-американські правила зробили спробу об'єднати практику бібліотек в розлеглих краях англо-саксонської культури, і в останні часи здобувають що-раз більшого розповсюдження у инших народів; для прикладу згадаємо лише РСФСР та Італію, із котрих остання 1922 року завела для своїх державних бібліотек інструкцію, оперту на Англо-американських правилах.

Зайвим і непотрібним буде доводити в наші часи, що не тільки наша бібліографія, не тільки наші великі книгозбірні, але і всі взагалі бібліотеки, оскільки вони усвідомили собі неминучість правильної й доцільної постави бібліотечної справи як-раз з огляду на читача, на скоре та точне обслуговування його книж-

ками, не можуть обійтися без науково обгрунтованих, ясно сформульованих і детально розроблених правил опису книжок. В загальнім стремлінні до наукової постановки бібліотек, до якого-б типу вони не належали, твердження, що як-раз для каталографії можна було-б зробити виїмок, звучала-б незрозумілим дисонансом. До цього додамо, що без єдиних, одноманітних каталографічних правил, що були-б обов'язковими бодай для певних типів бібліотек, в першу чергу, очевидно, для бібліотек наукових, немислимі ніякі спільні роботи бібліографічного характеру, як от бібліографічні покажчики й репертуари, зводні каталоги, справочні бюра центрального й місцевого значення, налагоджений обмін книжками.

Нашим ідеалом була-би така інструкція, що могла-б бути однаково придатною як для бібліографічного, так і для бібліотечного вжитку. Так розуміють свої завдання всі відомі нам інструкції; в такім дусі підходить до справи також Є. І. Шамурін, коли він говорить: «Предлагаемая инструкция по существу библиографична, и это придает ей известную специфическую окраску. Но из этого не следует, что она не может оказать помощи в его повседневной работе и библиотечному работнику... То, что может показаться библиотечному работнику в этой инструкции не вполне приемлемым в силу специфических особенностей библиотечной практики,—может быть корректировано системой дополнительных ссылок» (цит. твір, стор. 6). До такин самих висновків приходить і знаний німецький бібліограф-теоретик Георг Шнайдер, коли він не визнає за можливе установити границі або якусь принципову різницю між описом бібліографічним та бібліотечним (G. Schneider. Handbuch der Bibliographie. Leipzig. 1923 стр. 86 і сл.).

Практичні потреби як бібліографії, особливо фахово-наукової та рекомендаційної, так і бібліотек вимагають того, щоби дана була можливість заводити певні модифікації в напрямі спрощення й скорочення опису. Ідучи назустріч цим потребам, ми вважаємо за доцільне завести аж три типи опису, а саме: бібліографічний, повний бібліотечний і скорочений бібліотечний. Обидва останні типи моглиб бути прийняті й для певних родів бібліографічних покажчиків. Конечною умовою повинно бути те, щоб єдина інструкція точно вказувала, які саме елементи опису являються обов'язковими для кожного з трьох згаданих типів.

Переходячи до сути питання про те, як нам взятися до складання інструкції, мусимо сконстатувати, що наша дотеперішня бібліографічна практика не установила ніяких таких звичаїв або приписів, в яких можна було-б бачити щось оригінальне, специфічне, оперте на властивостях нашого бібліографічного й бібліотечного життя. Що-до каталографії, то ми не звязані якоюсь традицією, не маємо також нічого такого, що не допускало-б ламання, якого так бояться бібліотеки, бо всяка зміна системи значить для них довгі роки мозольної праці над перероблюванням технічних деталів і тим відриває від наукової роботи. Певні факти в нашім найближчім окруженні не лишають, властиво, місця для дискусії про те, яку саме систему каталографічних правил слід прийняти для бібліографії і бібліотек УСРР. Після того, як «Книжная Летопись» Російської Центральної Книжної Палати та Всесоюзна Бібліотека ім. Леніна прийняли в основі Англо-американські правила, мусимо й ми піти цею самою дорогою та збудувати таку інструкцію, що, виходячи з англо-американських бібліографічних принципів, брала-б на увагу наші бібліографічні й культурно-історичні особливості та властивості тих мов, які відограють основну ролю в наших бібліотеках: української та російської.

З огляду на трудність і складність справи, а також ідучи за прикладом всіх тих країв і бібліотек, що завели в себе писані каталографічні правила, треба утворити з цією метою спеціяльну наукову комісію; вироблений і принятий Комісією проєкт слід піддати критиці наших бібліографічних та бібліотечних установ; для цього проєкт треба буде розмножити, хоч-би в обмеженім числі примірників, та розіслати. Тільки після такого обмірковання комісія повинна поставити проєкт на затвердження Укрнауки.

Щоб дати літературу, потрібну бібліографам та бібліотекарям для критичного розгляду проєкту й одночасно збагатити літературу в питаннях каталографії, Комісія повинна подбати про те, щоби перекласти й розмножити основні закордонні каталографічні інструкції, в першу чергу англо-американські правила.

В звязку з питанням про управильнення нашої каталографічної практики ми вважаємо за потрібне поставити на обміркування одну справу, яка, не бувши звязана з каталогра-

фією по суті, має однак дуже важливе практичне значення в умовах нашої видавничої та бібліографічної дійсности,—розуміємо справу титульних сторінок та заголовків, особливо в тих виданнях, що порядкуються не за прізвищами авторів, або за заголовками, або, згідно з англо-американськими правилами, за колективними авторами. Титульна сторінка та заголовок дають основні елементи опису, при чім бібліограф трактує їх формально; тому якраз ми мусимо ставити до титульних сторінок та заголовків вимогу, щоб вони мали правильну форму, бо в противнім випадку не тільки виникають труднощі при описуванні твору, але до того ще стає дуже непевним і в багатьох випадках прямо таки неможливим відшукання книжки

Не ми перші порушуємо цю справу. Про дефекти в заголовках сучасних книжок говорено й на Всеукраїнській Нараді робітників книги в листопаді 1923 р. і на Першім Бібліографічнім З'їзді РСФСР у грудні 1924 р. Ми думаємо, що в основнім і по суті слід прилучитися до тих практичних пропозицій, що їх зробив на Першім Бібліографічнім З'їзді РСФСР Є. І. Шамурін. Дозволяємо собі, однак, висловити сумнів відносно того, щоб можна було сподіватися якихсь конкретних корисних наслідків від стабілізації чи стандартизації титульної сторінки шляхом декрету, розпорядження чи якого-будь иншого урядового акту Це все лишилось-би мертвою буквою. Тут можна помогти, лише звертаючись до наших видавництв, партійних, наукових, громадських установ не для того тільки, щоб указувати на типові й найчастіші дефекти в титульних сторінках та в заголовках, але й за тим, щоби давати практичні поради, як саме треба складати титул, щоби він відповідав вимогам бібліографічної правильности. Помогти може також піднесення й висвітлення цієї справи в пресі та перед робітниками книги. Всю цю роботу повинні перевести бібліографи та бібліотекарі, як заінтересовані в першу чергу, хоч, з другого боку, на нашу думку, і видавництва, відомства, книжна торгівля зберегли-б чимало часу свого й чужого (тут розуміємо споживача книги в широкім значенні цього слова), коли-би завдали собі труду складати титульні сторінки повно й ясно, даючи все, що потрібно до індивідуалізації та розпізнання книжки, і, до того, розміщаючи потрібні відомості в певних, установлених для того місцях. В такім розумінні управильнення титульних сторінок і заго-

ловків стає справою видавничого, торговельного й бібліографічно-бібліотечного НОП'у.

Зміст дебатів.

Властивої дискусії по суті поставлених у доповіді питань не було. Зроблені були тільки запитання й разом з тим висловлено побажання що-до деяких пунктів.

На запитання що-до правил для писання аналітичних карток та для анотації доповідач заявив, що ці правила, на його думку, повинні становити складову частину каталографічної інструкції.

Далі порушено було питання правопису в картках на твори українською та російською мовами з огляду на те, що в наукових бібліотеках доводиться мати діло з книжками, друкованими різними українськими правописами, а також старим російським правописом. Вкінці згадано про ті труднощі й сумніви, що виникають для бібліотекаря, коли йому доводиться порядкувати в абетку твори різними мовами: чи заводити два каталоги—один для мов української та російської, другий для латиниці; чи, може, аж три каталоги, так щоб виділити в осібні ряди українські, російські й чужомовні твори; чи, нарешті, як третя можливість, один каталог, де були б скомбіновані всі абетки. Визнавши, що ця справа дуже болюче відчувається в усіх більших бібліотеках, доповідач висловив думку, що питання треба розвязувати не в межах самих тільки бібліотек, бо в справах правопису компетентні і Академії Наук; тому в каталографічній інструкції справу правопису й абеткового порядкування треба зважити особливо уважно, притягнувши до вирішення відповідних фахівців з-поза кол бібліографів та бібліотекарів.

Резолюція.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, визнаючи,—

1. що потреба завести правильний і одноманітний опис книжок, у першу чергу—в наукових бібліотеках У. С. Р. Р., вимагає вироблення наукових детальних правил каталографії, що мають стати обов'язковими для бібліографічного опису, а

також для вжитку в наукових бібліотеках У. С. Р. Р., з перспективою на заведення єдиних правил для всіх бібліотек Республіки;

2. що ця єдина інструкція повинна точно вказувати, які елементи належать до бібліографічного опису, які—до повного бібліотечного, і які скорочення допускаються в тих випадках, коли-б для певних типів бібліотек було визнано за можливе чи потрібне завести спрощену каталографію;

3. що в основу єдиних каталографічних правил слід покласти англо—американську інструкцію, якої принципи треба розробити, пристосовуючи до наших бібліографічних і культурно-історичних особливостей та до властивостей української й російської мови,—постановлює:

1. просити Укрнауку утворити спеціяльну наукову комісію, доручивши їй розробити каталографічні правила на згаданих вище підставах;

2. вироблений Комісією проєкт належить розіслати по наукових бібліотечних центрах УСРР для зауважень і критики, а потім подати на затвердження Укрнауки;

3. Комісія повинна подбати за те, щоб ознайомити всі наукові бібліотеки УСРР з основними закордонними каталографічними інструкціями;

4. Комісія повинна ввійти в зносини з Усесоюзною Бібліотекою імени Леніна, щоби погодити з нею правила каталографії для українських бібліотек;

5. зважаючи на те, що титульні сторінки й заголовки, що дають основні елементи для бібліографічного опису, виявляють велику невпорядкованість, рекомендувати Комісії вжити заходів до поліпшення цієї справи, проводячи відповідні кампанії в спеціяльній і загальній пресі, впливаючи через професійні органи робітників друку й преси та виступивши перед відповідними центральними інстанціями з ініціятивою до урегулювання справи декретом або розпорядженням.

Рубінштейн С. Л.

Постачання літератури науковим бібліотекам.

Питання про поповнення наукових бібліотек є питання пекуче й гостре. Вирішити його у нас намагались до цього

часу майже виключно за допомогою «обов'язкового примірника», що має таким чином два завдання. Перше—таке, яке завжди ставить собі «обов'язковий примірник», це-б-то утворення книгосховища—національного архіва, що зберігав-би цілком усю книжкову продукцію даної країни, як об'єкт вивчення в дальші часи. Коли-б ця мета була єдиною, то навіть менша кількість обов'язкових примірників, ніж та, яку встановлено у нас, задовольнила-б цю вимогу. Але обов'язковий примірник в межах Союзу та УСРР повинен виконати ще одно завдання—поповнення наукових бібліотек. Повстає питання: оскільки задовольняюче він його виконує? Це питання важливе через те, що від відповіди на нього залежить організація поповнення наукових бібліотек, яка має кардинальне значення для нормального розвитку у нас наукової праці, бо ця праця не можлива без відповідної книжкової бази.

Для того, щоб відповідь на наші питання мала під собою певний грунт, необхідно саме питання поставити в цілком певній конкретній формі, а саме: оскільки досконально розв'язує обов'язковий примірник справу поповнення наукової бібліотеки, бібліотеки, що має своїм завданням обслуговувати наукову, особливо науково-дослідчу працю.

Вирішення цього питання дається кількома елементарними для наукового робітника міркуваннями про комплектування наукових бібліотек.

В Одеській Центральній Науковій Бібліотеці—типовій академічній бібліотеці—чужомовна література складає приблизно 65—70% всього її книжкового фонду. Зокрема, коли зупинитися на її періодиці, що має, як визнають усі бібліотечні авторитети, грунтове значення для наукової бібліотеки, то ми маємо тут такі числа: із 603 наукових журналів—чужомовних 403, то-б-то 65% (за даними довоєнного часу); в інших наукових бібліотеках, що обслуговували ВУЗ'и та дослідчі установи, це відношення, приблизно, таке саме. Коли взяти на увагу інтернаціональний характер науки, участь усіх значних культурних країн у науковій праці та велику питому вагу німецької, англо-саксонської та французьскої науки, то таке превалювання в науковій бібліотеці чужомовної наукової літератури треба визнати за нормальне, і навіть воно може бути одним із найвірніших покажчиків того, оскільки дана бібліотека дійсно є наукова,

дійсно може бути книжковою базою для науково—дослідчої праці.

З другого боку, коли ми звернемося до аналізи складу обов'язкового примірника, то порівнання рубрики «литература научного содержания» (в книжной летописи РСФСР) або «література для кваліфікованого читача» (в літопису укр. друку) з иншими рубриками показує, що наукова література складає приблизно від 17% до 20% всієї реєстрованої літератури обов'язкового примірника. Таким чином, з'ясовуючи значення обов'язкового примірника для поповнення наукової бібліотеки, не слід збільшувати його, захоплюючись, як це иноді роблять, кількісною грандіозністю загальної маси літератури, що одержується шляхом обов'язкового примірника. Ця думка буде здаватися єрессю для де-кого, але для кожного наукового робітника, що до книги підходить від наукової праці, це не викликає сумніву.

Таким чином, з одного боку—з усієї маси обов'язкового примірника тільки де-кілька відсотків складає література, придатна для наукової праці, з другого боку—науковій бібліотеці, окрім того, потрібна значно більша кількість літератури (65—70% проти 30—35%), якої обов'язковий примірник не може дати через те, що ця література—закордонна. Обмінні операції, навіть при широкому розвитку, не дадуть бібліотеці всіх потрібних категорій книжок.

Отже, ніяк не можна думати, що встановленням «обов'язкового примірника» проблема поповнення наукових бібліотек цілком вирішена. Для наукових бібліотек таке перецінювання обов'язкового примірника може мати тяжкі наслідки.

Нема суперечки: обов'язковий примірник є дуже цінне придбання революції. Особливо при нашій післявоєнній бідності, встановлення значної відносно кількости обов'язкових примірників було єдиною міцною та реальною базою, що на ній до цієї пори держалось у нас поповнення бібліотек. Але час уже рішуче зазначити, що поповнення бібліотек, зокрема наукових, не може базуватися виключно на обов'язковому примірнику.

Безумовно, та вичерпуюча повнота, що її надає обов'язковий примірник що-до місцевої літератури, становить значний інтерес, особливо з бібліографічного боку, коли підходити до

книжки, як до об'єкту формального вивчення. Велике значення звичайно, має радянська література—незалежно навіть від повности її підбору за територіяльною ознакою—в галузі суспілознавства. Але все-ж, окрім обов'язкового примірника, цієї форми натурального господарства в постачанні книжок, необхідні ще грошові асигнування, спеціяльні кредити для поповнення наукових бібліотек головним чином чужоземною науковою літературою, зокрема в галузі точних знаннів та прикладних дисциплін. Особливо тепер, після довгого відриву від західньої науки, в цьому відчувається пекуча потреба.

Інтереси наукової праці, надзвичайно загальмовані у нас браком необхідної чужомовної наукової літератури, примушують нас вважати питання про нормальне, відповідно до потреб наукових робітників, поповнення наукових бібліотек за найгостріше з усіх організаційних питань, які повстають перед нами. Задовольняюче вирішення цього питання становить одну з перших умов доцільної організації та продукційного розвитку наукової праці в УСРР.

Рожко М. В.

Про постачання літератури ВУЗ'івським бібліотекам.

Тези співдоповіди.

1. Наші ВУЗ'и—згустки пролетарської інтелігенції. Питання про підвищення народнього господарства щільно звязане з питанням про підвищення продукційности праці студентства.

2. Забезпечення книжками студентів ВУЗ'ів є одно з основних завдань, що його треба поставити й розвязати в першу чергу.

3. Шлях, яким зараз студентство здобуває книжки, незадовольняючий.

4. Радянська Наукова Бібліотека—засіб, за допомогою якого виховуються трудящі маси. Сучасність вимагає, щоб вона широко обслуговувала студентську «учебу», що на наших очах розгортається.

5. До коштів, що їх асигновує бібліотеці Наркомос, слід додати певний % тих коштів, що їх збирає з студентства ВУЗ на купівлю учбових книжок.

6. Значність асигнованих коштів дасть змогу використовувати їх на кращих кредитових умовах.

7. Розподіл коштів, одержаних Центральними Науковими Бібліотеками на купівлю учбових книжок, а також програм купівлі учбової літератури—відбувається з участю студентства.

8. Учбова робота студентства починається в-осени; тому треба, щоб учбовий програм ВУЗ'ів складався заздалегідь і купівля книжок провадилась своєчасно.

9. Де-які питання книжкової політики що-до учбових книжок ВУЗ'ів: якість змісту, його приступність, приступність ціни, достатня кількість потрібних примірників і т. инш.

10. Питання про засоби користування: право та форми колективних абонементів, пересувні бібліотеки, термін користування, то-що.

11. Питання про бібліотечну апаратуру: техперсонал, каталоги й т. инш.

Зміст дебатів.

В звязку зі зростанням серед трудящих України культурних інтересів, потрібно мати на Україні кілька бібліотечних осередків, типу державних книгосховищ, які були-б у повній мірі задоволені потрібною літературою. За основне джерело поповнення цих осередків слід визнавати й надалі обов'язковий примірник, а в практику розподілу цього примірника внести таку поправку: коли в місті є загальна наукова бібліотека, то обов'язковий примірник слід давати цій бібліотеці, а не політосвітній. Друге джерело поповнення, це—виписка закордонної літератури. Без певної кількости цих видань не можна вести наукову роботу. В даний момент для науки потрібні закордонні видання—так само, як, скажемо, потрібні трактори для сільського господарства. І не тільки нових видань потрібують наукові бібліотеки України,—слід заповнити прогалини в закордонній літературі по наших б-ках за минулі часи, особливо з 1914 року.

Що-до техніки виписування, слід ужити де-яких організаційних заходів, оскільки роботу, яку веде в цьому напрямку спеціяльна комісія Наркомосу, не можна вважати за задоволь-

няючу. По-перше, слід зорганізувати на Україні товариство культурного звязку з закордоном; по-друге, скликати в цій справі наради з представників зацікавлених установ. На цих нарадах можна було-б, з одного боку, розподіляти між бібліотеками видання для виписування й тим уникати того, що в одному місті часом можуть виписати ті самі видання кілька бібліотек; з другого боку, можна забезпечити докомплектування закордонних видань у тій б-ці, в якій вже збирано певний комплект раніше. Погодивши, таким чином, свої інтереси з інтересами инших б-к, кожна наукова б-ка України безпосередньо виписує з-за кордону літературу. Щоб забезпечити наукову роботу, потрібно виписувати не менш, як 5—6 назв закордонних періодичних видань з кожної дисципліни.

В Комісію для вироблення проєкту резолюції обрано, опріч доповідачів, т. Постернака.

Резолюція на доповіді т.т. Рубінштейна та Рожка.

Визнаючи, що

1. розвиток народнього господарства УСРР щільно звязаний із розвитком науки УСРР;

2. що брак по наукових бібліотеках наукової, особливо закордонної літератури, в якій утворилися великі прогалини за часів війни та революції, надзвичайно гальмує розвиток науки на Україні;

3. що недостатність коштів, які відпускаються на поповнення наукових бібліотек закордонною науковою літературою, їх розпорошеність та брак плану в їх уживанні стоять на перешкоді до належного поповненя цих бібліотек;

4. що де-які з наукових бібліотек Укрнауки, які мають змогу науково обробити й використати всесоюзний обов'язковий примірник, не мають його,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР визнає за невідкладну потребу для розвитку науки на Україні:

1) щоб було асигновано значну суму грошей на заповнення тих прогалин у науковій літературі, які утворилися в наукових бібліотеках за часи війни й революції;

2) щоб надалі на поповнення наукових бібліотек України новою закордонною науковою літературою відпускалися достатні кошти;

3) щоб ці кошти були централізовані й витрачалися за певним погодженням і спільним планом, уникаючи витрачання їх на придбання тих самих книжок різними бібліотеками, оскільки це не порушує виробничих інтересів окремих бібліотек;

4. щоб усі великі наукові бібліотеки України універсального складу одержували всесоюзний обов'язковий примірник.

Козаченко А. І.

Про утворення Державного Книжкового Фонду УСРР.

Тези доповіди.

1. Питання про раціоналізацію справи постачання бібліотекам щільно звязане з питанням про раціоналізацію бібліотечної справи в цілому. Крім постачання найбільших б-к в обов'язковому порядкові, упорядкування грошового постачання б-к на придбання літератури,—перед бібліотеками України повстає питання про плановий розподіл тієї частини книжкового майна, що або не раціонально використовується, або є чи може бути придбане в незначній кількості.

2. Розвязання цього питання полягає в організації Державного Книжкового Фонду.

3. До Держ. Книжк. Фонду мають увіходити між матеріялами, що не раціонально використовуються,—а) неліквідне (невідповідне до виробничих завдань) книжкове майно б-к (б-к науково-політосвітньої, як і наукової мережі); б) література конфіскована, що ідеологічно не підходить, але тимчасом може бути об'єктом серйозного наукового дослідження; в) безхазяйне книжкове майно; г) дублетні фонди бібліотек.

4. До Державн. Книжк. Фонду з матеріялів, що є в обмеженій кількості, мають поступити:—а) рідкі та цінні видання, що хоч і відповідають характерові, але-ж підлягають плановому перерозподілові в звязку з загальним планом бібліотечного будівництва; б) чужоземні книги (що будуть одержані шляхом обміну УСРР з закордоном).

5. Керування справою використовування книжкового фонду має бути покладено на спеціяльну комісію в складі представників Головнауки, Головполітосвіти та Книжкової Палати.

6. У додаток до існуючих законів про одержання Книжковою Палатою обов'язкових примірників та зразків конфіскованих видань, необхідно—а) надання Книжковій Палаті права одержувати додаткові обов'язкові примірники спеціяльно для обміну з закордоном, б) розроблення положень про безхазяйне книжкове майно та умови для використування неліквідної та дублетної частини бібліотечних книжок.

Зміст дебатів.

В дебатах промовці зазначали, що й досі точиться нищення книжок. Нищаться книжки, що їх та чи инша бібліотека вважає за «макулатуру» тільки через те, що в ній вони не використовуються,—хоч серед них є багато цінних; їх пускають у продаж на вагу. Навіть нові видання Державидаву, не продані за рік, розпродуються масово за копійки,—і через кілька років здобути їх буде важко. Треба запобігти цьому нищенню книжок. У нас є охорона лісів, звір'я, але нема охорони книги; представник Укрнауки вважає за конче потрібне встановити її законодавчим актом; на його думку, охорону книжок можна-б покласти на Комісію для охорони природи та матеріяльної культури, а технічне виконання доручити Книжковій Палаті та науковим бібліотекам. Висловлено також думку про конечну потребу утворити товариство друзів книги. Що-до Державного Книжкового Фонду, то промовці, визнаючи потребу утворення його, зазначали, що доповідь т. Козаченка в цій справі не дає досить конкретного плану. В резолюції слід зазначити, що від одбирання книжок до Державного фонду не повинні постраждати інтереси наукових бібліотек, та що з де-яких бібліотек,—які треба точно зазначити в резолюції,—ніякого відбирання книжкового майна не може бути. Треба, щоб і розподіл скарбів Державного Книжкового Фонду був раціональний. Зокрема, треба внести правильність у справу постачання бібліотекам чужоземної літератури: її треба розподіляти в Центрі відповідно до того, як планується сама виписка.

В комісію для вироблення резолюції, крім доповідача, обрано т.т. Боровича Виноградова, Іваницького, Рубінштейна та Стебельського.

Резолюція.

Констатуючи,—

1) що зараз іде процес масового нищення книжок дореволюційних часів; 2) що при вилученні, з різних мотивів, книжок із бібліотек Політосвіти та Упрофосвіти не забезпечуються в достатній мірі інтереси державних наукових книгосховищ; 3) що фонди багатьох бібліотек зовсім не відповідають виробничим завданням бібліотек або установ, що при них ті бібліотеки перебувають; 4) що постачання чужоземних видань бібліотекам провадиться не в достатній мірі,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР

1. щоб забезпечити постачання науковим бібліотекам Республіки матеріялів, потрібних для їхньої наукової роботи, та щоб раціоналізувати те постачання,—визнає за необхідне— утворення єдиного Книжкового Державного Фонду УСРР.

2. До Державного Книжкового Фонду має ввійти такий книжковий матеріял: а) книжкове майне, що залишається по ліквідації будь-якої установи; б) книжки різного походження, що випадково потрапили за років революції до різних бібліотек, установ, організацій то-що не в порядкові планового комплектування; в) книжки, що не відповідають виробничим завданням бібліотек установ, політосвіти та профосвіти; г) книжки, що хоч і відповідають виробничим завданням бібліотек, але є в них у більшій кількості, ніж потрібно даній бібліотеці; д) вилучене та конфісковане книжкове майно; є) видання закордонні та з СРСР, що їх набуває центр шляхом обміну на обов'язковий примірник.

Примітка: До Державного Книжкового Фонду не входить зазначене в попередньому пункті книжкове майно головних наукових бібліотек Укрнауки; вони можуть його використовувати в індивідуальному порядку.

3. Призначенням Державного Книжкового Фонду є: а) планове безплатне постачання відповідних матеріялів усім бібліо-

текам взагалі, і в першу чергу науковим; б) централізований обмін; в) продаж із метою утворення спеціяльного фонду для планового безплатного постачання літератури науковим бібліотекам УСРР.

4. Для утворення та використання Державного Книжкового Фонду, утворити при Укрнауці спеціяльний орган з участю представників головних наукових та політосвітніх бібліотек, Української Книжкової Палати та РСІ, поставити цьому органові завдання—перевести систематичне виявлення матеріялів, що належать до Д. К. Ф. та вживати заходів до їхньої охорони й доцільного використовування.

5. Конференція вважає за конче потрібне—видання спеціяльного декрету, що він—а) оголосив би книжки, які належать до Д. К. Ф., безпосереднім майном Республіки; б) заборонив-би надалі будь-який продаж, обмін та передавання таких книжок окремими установами; в) зобов'язав би всі установи що мають книжки. належні до Д. К. Ф., подати загальні відомості про такі книжки до Центрального органу; г) заборонив би надалі будь-яке вилучення та конфіскацію книжок без участи представника згаданого органу в центрі та наукових бібліотек на місцях; д) по лінії політосвітніх, профосвітніх та відомчих б-к наказав би вилучити матеріяли, що мають входити до Д. К. Ф.; є) відпустив би кредити для негайного переведення в життя роботи Д. К. Ф. в цілому.

6. Негайно утворити Всеукраїнське Т-во Друзів Книги.

7. Надати Українській Книжковій Палаті права додатково одержувати обов'язкові примірники спеціяльно для цілів утворення Д. К. Ф.

Лісник Ф. С.

Наукова організація праці в наукових бібліотеках.

(Тези доповіди).

1. Наукова організація праці є прикладання наукових принципів не тільки до господарчої праці людини або до виробництва, а й до кожної організаційної праці взагалі.

Правильна організація наукових бібліотек, також, як і правильна постава народньої освіти, є могутнім чинником у господарчому, культурному й державному житті.

2. У бібліотечному НОП'і треба розрізняти дві проблеми: проблему зовнішньої й проблему внутрішньої організації.

3. Перша проблема, що грунтується на вивченні організаційної структури, полягає в тому, щоб підвести правильну наукову базу під організаційну роботу бібліотек у цілому, цеб-то: стандартизацією типів книгозбірень з'ясувати їхні завдання, функції, методи на підставі точного знання й обліку фактичного стану всіх наукових бібліотек.

4. Виконання цих завдань вимагає утворення адміністративного центру при Укрнауці виключно бібліотечного (бо в цей час він є музейно-бібліотечним); цей центр грунтується на науково-дослідчій праці методичного центру, утвореного біля Всенародньої Бібліотеки України.

5. Єдиний регулюючий центр при Головнауці, що об'єднує всі наукові бібліотеки УСРР, вимагає від наукових бібліотек одноманітности методів що-до опрацьовання книжкового матеріялу, цеб-то: класифікації, каталогізації, статистичного відчиту.

За найпридатнішу систему класифікації поки-що треба визнати десяткову систему Міжнародного Бібліографічного Інституту.

По-за цією системою треба утворити централізацію каталогу, що дає велику економію так часу, як і коштів, а також допомагає реалізувати ідею зводного каталогу. Для переведення цієї роботи більш придатні Книжкові Палати, що за допомогою офіційного центру забезпечують передплату комплектів карток, також і бібліографічних видань шляхом внесення відповідних асигнувань до кошторису бібліотек.

6. Проблема зовнішньої організації ставить у повному розмірі питання про організацію бібліографічної праці; бібліографічна інформація повинна провадитися в установах державної бібліографії, що видає періодичні видання.

Наукова бібліографія має провадитися спільними силами, але з планомірним розподілом між науковими книгозбірнями, між відділами Академії Наук, катедрами, науковими товариствами.

7. Координація та ув'язка роботи в галузі бібліографії, як роля центру, дасть можливість поставити на належну височінь консультаціну роботу наукових бібліотек і тим самим

перейти від механічного обслуговування книжками до дійсного наближення книги до маси читачів.

8. Проблема внутрішньої організації грунтується на точному знанні всіх елементів процесу роботи бібліотек, бо сучасний стан НОП в галузі бібліотекознавства не є остаточно складена наукова дисципліна, а вимагає колективної роботи в майбутньому.

9. Одночасно має провадитися використовування окремих засобів раціоналізації роботи в напрямку «бюджету часу», виробничого плану, диференціяції процесів та їх послідовности, вживанням всіх технічних досягнень, що є шляхом до механізації роботи. Інтеграція цього дасть досить корисний ефект поліпшення відповідної частини роботи.

10. Кваліфікація бібліотекаря, його професійна здатність— є conditio sine qua non для НОП'у. З огляду на це необхідно визнати бібліотечну роботу за особливу професію, що має вимоги фізичного, психотехнічного характеру, а також вимагає спеціяльних знаннів.

11. НОП має охопити також і будівництво бібліотек, освітлення, опалення, одяг, приладдя й т. ин..

12. При нашій бідності, технічній відсталості, бракові кадру кваліфікованих сил, щоб поставити бібліотеку на наукову височінь і дійсно зробити її грунтовим фактором сучасного життя, ми мусимо реально підійти до поступового здійснення НОП.

Зміст дебатів.

В дебатах по доповіді т. Лісник було звернуто увагу (Виноградів) на те, що в доповіді не зазначено різниці між принципами НОП на Заході й СРСР: у Тайлора в основі НОП лежить принцип вижимання додаткової вартости, в Радянських республіках мається на увазі не тільки максимальне підвищення виробництва, а й збереження робочої сили; запроваджуючи НОП, треба пильно додержуватись Кодексу Законів про Працю й берегти здоров'я робітників, особливо в бібліотеках, де робота шкідливо впливає на здоров'я. Крім того, висловлено думку, що корисно було-б обслідувати бібліотеки з боку

організації праці, щоб виявити найкращі зразки, а з другого боку—й причини ненаукової постановки праці.

В Комісію для вироблення резолюції обрано, крім доповідачки, т.т. Іваницького, Гельфанда та Рубінштейна.

Резолюція.

Визнаючи, що послідовне переведення наукової організації праці в бібліотеках є одною з передумов продуктивної роботи бібліотек, нормальної постановки й розвитку народньої освіти, а через це й росту самої держави,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР вважає за першочергову проблему:

а) стандартизацію типів наукових бібліотек та встановлення при Укрнауці єдиного центру, виключно для наукових бібліотек (що спирався-б на науково-бібліотечне товариство при ВБУ, з філіями на місцях), для одних—адміністративно-організаційного, для других—ідейно-керуючого;

б) утворення при окремих бібліотеках активних осередків для раціоналізації роботи бібліотек;

в) пропаганду ідей НОП'у в бібліотеках;

г) припустиму одноманітність методів опрацювання книжок з широкою централізацією роботи (особливо що-до класифікації й каталографії, як одної з функцій Книжкової Палати), а також централізацію статистичної відчитности;

д) погодженість та впорядкування справи бібліографічної інформації та бібліографічної роботи взагалі;

е) можливу диференціяцію технічних процесів бібліотечної роботи, встановлення норм та обліку процесів праці;

ж) визнання бібліотечної роботи за спеціяльну професію, що вимагає певних спеціяльних знаннів, а також певних фізичних та психічних здібностей;

з) доцільне устаткування бібліотечних будинків з боку опалення, освітлення, технічного приладдя то-що;

і) масове виготовлення бібліотечного приладдя.

Маяковський Я. Л.

Система посад у наукових бібліотеках, їх номенклатура й тарифікація.

I. У складі персоналу наукової бібліотеки потрібен— 1) апарат науково-бібліотечний, щоб будувати бібліотеку й організовувати використовування її на підвалинах науки; 2) апарат технічно-бібліотечний—для бібліотечно-технічної роботи; 3) апарат господарчо-технічний, фінансовий і канцелярійний—для обслуговування бібліотеки, як господарчого організму та юридичної особи; 4) апарат адміністративний, як організаційний центр.

II. Число посад у науковій бібліотеці, їх номенклатура й тарифікація повинні залежати—від розмірів бібліотеки та її приросту; від інтенсивности використовування її читачами, роботи персоналу з читачем і наукової роботи бібліотеки; нарешті, від того, чи бібліотека існує, як самостійна установа, чи як лише допоміжна наукова інституція при іншій установі.

Номенклатура посад, за теперішнього способу тарифікації, коли тарифікація переводиться шляхом підведення посад у кожній установі під певні рубрики загальної для всіх спілок тарифної сітки,—має величезне практичне значення. Отже нам конче потрібно виробити таку номенклатуру посад для наукових бібліотек, щоб не давала приводу тим, хто нас тарифікують, плутати посади різного характеру,—а потім треба, щоб Укрнаука добилася внесення тієї номенклатури й тарифікації, що ми виробимо, в загальну тарифну сітку.

III. Переходимо до номенклатури окремих посад.

1. Коли ми поглянемо в штати найголовніших наукових бібліотек УСРР на 1925—26 рік., що затвердив РНК (Зб. Узакон. та Розпор. ч. 27 від 5/XI—25 р.), то побачимо на чолі в них усіх, навіть у найголовнішій бібліотеці УСРР—Всенародній Бібліотеці України, «завідувача»,—крім Харк. Центр. Науков. Б-ки, якої голову штат називає «директором». Це—очевидне непорозуміння. Назва «завідувач»—нижчого рангу, ніж директор. Практика урядової мови знає, наприклад, «завідувача» будинку або магазину, але нікому не прийде в голову сказати: «директор магазину» або «директор будинку». Отже голову наукової бібліотеки слід іменувати «директором»,—звичайно, коли біб-

ліотека—велика; в малій бібліотеці досить назви «завідувач». Обов'язки його добре зазначає «Тариф работников просвещения СССР»: загальне керування адміністративно-господарчою, науковою й освітньою діяльністю бібліотеки».

2. У великих наукових бібліотеках обов'язково потрібна окрема посада «ученого секретаря». Він, за «Тарифом робітників Освіти ССРР»,—«1) відповідає за всю відчитність бібліотеки, бере участь у всіх бібліотечних комісіях, підготовлює матеріяли що-до поповнення бібліотеки, збирає й систематизує відчити про діяльність наукових відділів бібліотеки, веде журнали наукових засідань; 2) керує діловодством бібліотеки й завідує внутрішнім розпорядком».

3. В найбільших бібліотеках, де робота дуже складна, директорові треба дати ще й спеціяльно «помічника». Це той співробітник, про якого «Тар. раб. просвещ. СССР» каже, що він «є безпосередній помічник директора, поділяє з ним обов'язки керування науковою й адміністративною діяльністю бібліотеки». «Тариф» зве його «головним бібліотекарем»,—назва невдала, бо, коли його називати б-рем, то таку назву треба дати й директорові, а тоді «головним бібліотекарем» і буде саме «директор»; але-ж ні директор ні його помічник самі не є бібліотекарі, бо безпосередньо бібліотечної роботи вони провадити не будуть, а будуть лише нею керувати. Не слід називати його «заступником завідувача» (як це робить «Штат В. Б. У. на 25—26 р.») або «заступником директора», бо заступання директора лише один із обов'язків цього співробітника—в певних випадках, а звичайно своєю роботою він, якраз, помічник директора,—так і слід його звати.

Отже вища адміністрація великої наукової бібліотеки буде складатися з 2-х або 3-х осіб: «директора» та «вченого секретаря», або «директора», «помічника директора» та «вченого секретаря».

4. Функції науково-бібліотечного персоналу в науковій бібліотеці можуть бути дуже різноманітні. Про них багато говорили попередні доповідачі, і я повторювати того не буду. Науковий характер цієї роботи слід означити в самій номенклатурі посад, щоб запобігти такому плутанню функцій науково-бібліотечного й технічно-бібліотечного характеру, яке маємо в штатах і тарифікації на попередній і біжучий бюдж.

роки; а різноманітність науково-бібліотечн. роботи вимагає встановити між цими посадами певну градацію. Тут можна виділити функції більш наукового характеру й першорядного значення, як то: наукове розроблення питань книгознавства, бібліотекознавства й бібліографії, по суті й в пристосуванні до даної бібліотеки, наукову аналізу бібліотечного досвіду даної б-ки й взагалі б-к УСРР, робота над інкунабулами й взагалі стародруками та над рукописами, де-які роботи в звязку з комплектуванням б-ки, консультування наукового читача, керування робою аспірантів, керування науковими відділами й підвідділами б-ки й т. инш.,—і функції менш наукового характеру, як-от: безконечна низка бібліографічних робіт, консультування читача в менш складних і спеціяльних випадках, систематичний, предметовий та тематичний каталог. Виконувачів функцій першого ряду слід-би звати «ученими бібліотекарями», відзначаючи тим суто-науковий характер їхньої роботи; инших наукових співробітників, може, найкраще було-б іменувати— «бібліографами», через те, що саме бібліографія різного типу, в широкому розумінні цього слова, становитиме головну частину або підставу їхньої роботи. Між «ученими бібліотекарями», маючи на увазі як різномінітність їхніх робіт, так і різниці в розмірах б-к, в обсягу, складності й характері їхньої роботи, слід-би теж установити певну градацію. Тут можна-б використати дві аналогії. Перша: «учені бібліотекарі» є знавці, спеціялісти своєї науки, подібно до того, як професор і викладачі різних наук по ВУЗ'ах є спеціялісти своїх наук; отже, подібно до того, як у ВУЗ'ах УСРР нині розрізняють «професорів» двох рангів і просто «викладачів» також 2-х рангів, можна-б і «вчених бібліотекарів» поділити на 4 ранги. Друга аналогія— це аналогія з досить уживаним розподілом технічно-бібліотечних робітників на «старш. бібліотекарів», «б-рів 1-го розряду» й «б-рів 2-го розряду». Отже, за цими двома аналогіями, можна-б «учених б-рів» поділити на —1) «старш. учен. б-рів», 2) «учен. б-рів 1-го рангу», 3) «учених «б-рів 2-го рангу» та 4) «учен. б-рів 3-го рангу».

5. Технічно-бібліотечний персонал буде виконувати такі функції, як от: прийом книжок, коли вони поступають у бібліотеку, їх інвентаризування та реєстрування, штампування книжок, роздавання їх по відділах на підставі індексів, топо-

графізація, виготовлення бібліотечних каталожних карток, розкладання карток у каталозі систематичнім за індексами та в абетковім за абеткою, розподіл книжок по форматах і розставлювання по шафах та полициях, розшукування книжок на полицях і повернення їх на місце, видавання й приймання книжок у читальні та на абонемент, бібліотечно-технічний бік виставок і т. инш.

Назва цим співробітникам могла-б бути просто «бібліотекар», бо звичайно, в практиці бібліотек публічних та політосвітніх, ця назва як-раз і визначає службовця з технічно-бібліотечними функціями. Цю назву, саме в такому розумінні, ми й бачимо в штатах В. Б. У., Харк. та Одеськ. Науков. Б-к на 1925—26 р.

Поділяти цих робітників можна-б так, як їх звикли поділяти в б-ках політосвітн. та різних схемах і мережах, а саме: на «старш. б-рів», «бібліотекарів 1-го розр.», «бібліотекарів 2-го розр.», найнижчий ранг технічно-бібліотечних робітників, що виконуватимуть чисто технічну-б-чну роботу, обслуговуючи відділи, як от: штампування книжок, чисто технічн. бік влаштування виставок і т. инш., слід-би назвати «б-ний служник».

6. Номенклатуру персоналу господарчо-технічного, фінансового й канцелярійного можна залишити звичайну, загально вживану.

IV. В актуальних законодавчих актах не маємо задовольняючих підстав для тарифікації співробітн. науков. та академ. б-к. Сітка НКО із б-чних робітників згадує: «завідуючого краєвою бібліотекою Політосвіти», «помічника завід. кр. б-кою Політосвіти», «завідуючого дит. бібліотекою», «старшого б-ря» «біліотекаря 1-го» і «б-ря 2 роз.». Очевидно, це все стосується лише до б-к політосвітніх. Керуватися цією сіткою в справі тарифікації робітників науков. б-к абсолютно не можливо. НКО все-таки керувався нею—і наслідки, натурально, вийшли абсолютно неприпустимі. Справді, напр., в Київському ІНО «завідувача» наукової б-ки в 700.000 томів тарифіковано 12 розрядом—62 карб., тоб-то нижче, ніж, наприклад, «завід. дитячою читальнею» (13 розр.)!

Що б зробити висновки про тарифікацію, треба базуватися на змісті роботи кожної категорії співробітників наукової б-ки та встановити певне порівнання цієї роботи з роботою инших

робітників у науков. або науково-навчальних установах. Де-що в цьому може допомогти «Тариф робітн. Освіти ССРР». В ньому «директорá публичных б-к общегосударствен. значения и масштаба», а також «директора (або завед.) научн. и академических б-к с числом томов свыше 300.000» поставлені в 17 розряді 17ти-розр. сітки, то-б-то в самому вищому розряді, з числом т. т. від 100.000 до 300.000—в 16 розр., з числом томів до 100.000—у 15-ому розряді. У 17 розр. йдуть також «непосредствен. помощник директора в публичных б-ках общегосударствен. значения и масштаба» і «учен. секретари государств. публ. б-к»; «завед. научн. отделов б-к государствен. знач. и масштаба», а також «научн. и академ. б-к первой категории» ідуть у 16 розряді 17-ти розрядної сітки. Із инших співробітників ВУЗ'ів у цих розрядах ідуть: у 17-ому—ректор, член правління, завід. науково-шкільн. част., декани, професори; у 16-му члени правління, завідувач адміністр.-господ. част., заступник декана, викладачі зі стажем по-над 3 роки; у 15-му—инші члени правління (14—15), викладачі без зазначеного стажу, викладачі графічн. дисциплін. та чужоземн. мов.

Таким чином, директорів і инших названих співробітників науков. і великих академ. б-к «Тариф СССР» прирівнює до ректорів, проректорів, деканів, професорів і викладачів ВУЗ-ів. І це цілком нормально. Ми повинні твердо усвідомити й сказати те, що нам довели всі попередні доповідачі: 1) що наукова б-ка є наукова установа; 2) що наука бібліотекознавства, головна підвалина наукової бібліотеки, є така-ж наука, як і всі инші, і користь од неї та від дійсно науково поставленої наукової б-ки—не менша, ніж від инших наук, 3) що наукові робітники наукових б-к є такі самі наукові діячі, як, скажімо, професори й викладачі ВУЗ-ів. До цього треба ще додати, що звичайно, скажімо, професор 1-го рангу одержує повну ставку за 9 лекцій на тиждень, професор 2-го рангу за 12 академ. годин, викладачі за 14 і 18, що ректор, проректор, декан, професор, викладач—можуть мати ще й додаткові платні лекції—мають на це час,—а скільки годин мусить (бо життя великої б-ки примушує) працювати директор великої науков. б-ки, його помічник, учен. секрет., учені б-рі, завід. відділами та підвідділами? —з ранку до ночі,—принаймні, так воно є фактично; отже у них не залишається ні часу, ні сил іще десь заробляти лекціями.

Ми повинні твердо заявити: що наукових співробітників наукових б-к треба прирівняти до ректорів, проректорів, деканів, професорів і викладачів ВУЗ-ів, і треба запезпечити їм таке утримання, яке мають названі діячі вищих наукових і навчальних закладів. Инакше важко буде—не то, що вербувати нових наукових діячів для бібліотек, а навіть удержати в складі б-к ті наукові сили, які в них уже є.

Знайшовши ці провідні думки, нам не дуже важко вже буде знайти, як треба тарифікувати кожну з посад, зазначених вище, в номенклатурі, що ми її проєктуємо.

1) Посаду «директора» великої самостійної наукової бібліотеки, як голови великої самостійної наукової установи, слід тарифікувати не нижче такої, наприклад, посади, як ректор або професор 1-го рангу якогось Інституту—І Н О, Політехн. Інст., Інст. Народнього Госп., Медінст. і инш. «Директора» чи «завідувача» бібліотеки В У З ' у, мабуть, можна-б тарифікувати трохи нижче, бо він не є голова самостійної науков. установи, відповідальність за б-ку з ним поділяє до певної міри ректор або проректор ВУЗ'у; але в усякому разі, його треба тарифікувати—а) вище за завідувачів инших допоміжних установ ВУЗ'у, бо б-ка обслуговує не якусь його частину, а весь ВУЗ; і б) його треба прирівняти до одної з категорій професорів та викладачів ВУЗ'у, в залежності від розмірів б-ки та від обсягу, складности й характеру її роботи.

2) «Помічн. директора» та «учен. секретаря», як безпосередніх помічників директора, не слід знижати в порівнанні з ним більше, ніж на 2—3 розряди, прирівнюючи першу з цих посад до такої, наприклад, посади, як проректор або професор Інституту, другу—до такої, як, наприклад, «учен. секретар» Секції С.-Г. Н. К. або «учен. секретар» Укрмету (Тарифна сітка установ Наркомзему).

3) «Учен. б-рів», як учених спеціялістів бібліотекознавства й взагалі спеціялістів свого фаху, слід тарифікувати якраз так, як професорів 1-го та 2-го рангу та викладачів 1-го та 2-го розрядів у ВУЗ'ах. На цьому ми повинні твердо стояти.

«Бібліографів», як наукових співробітників спеціяльної наукової установи, слід тарифікувати так, як тарифікуються наукові співробітники таких спеціяльн. вищих науково-навчальн. установ, як, наприклад, Медінститут або Політехникум.

4) Технічно-бібліотечних співроб. теперішня мережа НКО тарифікує 11, 10, 8 і 6 розрядами. Маючи на увазі, що «бібліотекарі 1-го розр.», «б-рі 2-го розр.», так звані «бібліотечні сотрудники», при 17-ти розряд. сітці тарифікувалися розрядами з 11 до 6, треба визнати, що теперішня сітка знизила їх, і настоювати на тому, що, при 24-ти розряд. сітці, їх належить поставити вище: 11, 10, 8 і 6 розр. 17-ти розрядн. сітки, приблизно відповідають 14, 13, 11 та 8 або 7 розрядам 24-ти розр. мережі. «Старшого бібліотекаря» треба поставити ще на один розряд вище—в 15-ому розряді.

5) Що до технічно-господарч., фінансового та канцелярійного апарату, то про ці посади в системі, номенклат. і тариф. посад у науков. б-ках можна окремо не говорити й згодитися, що їх можна тарифікувати за загальною тарифікацією.

Отже, конкретно, будемо мати таку мережу для наукових б-к.

Номенклатура посад	Тарифікація посад: У наукових бібліотеках понад 300.000 томів	Тарифікація посад: По менших наукових бібліотеках
Адміністрація		
Директор або Завідувач	Прирівнюється до Ректора Інституту або професора 1-го рангу.	Не нижче від викладача 2-го рангу
Помічник директора	Прирівнюється до проректора або професора Інституту	Нема
Учений секретар	На 2—3 розряди нижче від директора	На 2 розряди нижче від завідувача
Науково-бібліотечний персонал		
Старший учений бібліотекар	Прирівнюється до професора 1-го рангу.	Теж
Учений бібліотекар 1-го розряду	Прирівнюється до професора 2-го рангу	Теж
Учений бібліотекар 2-го розряду	Прирівнюється до викладача 1-го рангу	Теж

Номенклатура посад	Тарифікація посад	
	У наукових біяліотеках понад 300.000 томів	По менших наукових бібліотеках
Учений бібліотекар 3-го розряду	Прирівнюється до викладача 2-го рангу	Теж
Бібліограф	Прирівнюється до наукового співробітника спеціяльної вищої навчальн. установи.	Теж
Технічно-бібліотечний персонал		
Старший бібліотекар	15 розряд	15 розряд
Бібліотекар 1-го розряду	13 розряд	13 розряд
Бібліотекар 2-го розряду	11 розряд	11 ровряд
Бібліотечний служник	8—7 розряд	8—7 розряд

Господарчий, фінансовий та канцелярійний персонал—за загальною номенклатурою й тарифікацією.

В наукових бібліотеках, що мають менше, ніж 300.000 т.т., позначені посади вводяться в залежності від розмірів б-ки та її приросту, від характеру й обсягу роботи та від того, чи бібліотека існує самостійно чи лише як допоміжна інституція при иншій науковій або науково-навчальній установі.

Хохол М. Т.

Унормування робочого дня в наукових бібліотеках та відпусток для співробітників цих бібліотек.

У звязку з постановкою перед Конференцією питання про систему посад у наукових бібліотеках та про їх тарифікацію, Академічна Секція Об'єднання бібліотекарів м. Київа, від імени якої я виступаю, вважає за доцільне й своєчасне поставити й питання про унормування робочого дня в наукових бібліотеках

та про професійні відпустки для бібліотекарів цих бібліотек, як додаток до переднішої доповіди.

Всім присутнім відомо, що питання ці у нас до цього часу зовсім не розроблені й не досить унормовані законодавством. Була спроба порушити їх на Московському Бібліотечному З'їзді в в кінці 1924 року, але-ж для нас на Україні постанови того З'їзду реальних наслідків не дали. Тому в різних наукових бібліотеках робочий день бібліотекаря нормується по різному, по-своєму; в одних бібліотеках він для всіх бібліотекарів, як і для технічних співробітників, складає 6 годин, у других 5 год., а в де-яких—він диференційований: для одної категорії бібліотекарів 6 годин, для другої—5 годин, а для третьої—4 години. Такий стан нині існує у нас у Київі й, певне, по инших містах України. Це приводить до непорозумінь, з якими, звичайно, звертаються до профорганів, але й звідтіля точних і ясних вказівок нема.

Ясно, що залишити ці питання в такому стані й надалі неможливо, і тому Академічна Секція Об'єднання Бібліотекарів м. Київа, обговоривши їх у себе, вирішила використати Першу Конференцію Наукових Бібліотек УСРР і, поставивши їх на Конференції, за її постановами клопотатися про точне законодавче нормування так робочого дня бібліотекаря, як і його профвідпустки.

Ті короткі хвилини, що дано мені для співдоповіди, та ясність питань, що ставляться на обговорення, примушують мене подати їх Вам просто у вигляді конкретних пропозицій. Академічна Секція Об'єднання Бібліотекарів м. Київа при обговоренні цих питань мала на увазі, по-перше, постанови згаданого Московського З'їзду, на якому були присутні й багато членів цієї конференції, і, по-друге, номенклатуру посад, що запропоновано в попередній доповіді. Отже, приймаючи до уваги гігієнічні умови праці бібліотекаря серед книжкового пороху, виключну напруженність і нервовість праці його при видачі книжок читачам і роботі з читачем взагалі та необхідність попередньої підготовчої праці дома, наша Секція вважає, що робочий день бібліотекаря треба диференціювати так: 1) всі категорії вчених бібліотекарів, що їх зазначено в попередній доповіді, в бібліотеці працюють 4 години, приймаючи до уваги, що 2 години щоденно вони повинні мати на підготовчу роботу дома;

2) середній бібліотечний персонал, як от бібліотекарі- індексатори та бібліографи, в бібліотеці працює 5 годин, покладаючи 1 годину на підготовку; 5-же годин працюють і бібліотекарі, що провадять видачу книжок читачам та взагалі роботу з читачем, приймаючи до уваги виключну нервовість та напруженність цієї праці; і 3) шість годин працюють лише ті бібліотекарі, що провадять виключно внутрішню технічну бібліотечну роботу, як писання карток, то-що.

Виходячи з тих-же міркувань, Академічна Секція Об'єднання бібліотекарів м. Київа визнає за доцільне, відповідно до умов праці, диференціювати й час професійної відпустки бібліотекаря так: 1) всі категорії вчених бібліотекарів та вчено-адміністративний персонал мають що року відпустку на 2 місяці; 2) бібліотекарі- індексатори, бібліографи та ті, що провадять видачу книжок і, взагалі, роботу з читачем,—$1\frac{1}{2}$ місяця і 3) бібліотекарі, що провадять виключно внутрішню технічну роботу, як і всі технічні співробітники, мають на загальних умовах—1 місяць відпустки.

Подаючи такі свої міркування, Академічна Секція Об'єднання бібліотекарів м. Київа просить Конференцію наукових бібліотек УСРР обміркувати конкретні пропозиції Секції і, ухваливши їх, від імени Конференціи через Укрнауку порушити клопотання перед Урядом УСРР про видання відповідних законодавчих постанов.

Зміст дебатів.

В дебатах промовці висловили такі заперечення: 1) В літературі російській і закордонній назва «бібліотекар» сама визначає робітника високої кваліфікації; додавати до неї епітет «учений»—не до речи, подібно до того, як ніхто не скаже: «учений інженер, або «учений доктор». 2) Через що «учених бібліотекарів» слід поділяти аж на 4 розряди, не зрозуміло. 3) Проєктована номенклатура не зазначає функцій кожної групи, а це потрібно, щоб доводити, що такі й такі посади треба завести в даній бібліотеці. Треба також додати кваліфікацію, потрібну для кожної посади. 4) Замість номенклатури, що проєктував доповідач, один із опонентів пропонував дати тільки назви посад, вики-

нувши зовсім назву «бібліотекар»; другий—залишити назву «бібліотекар», тільки для голови б-ки, а для инших наукових бібліотекарів вживати вузівських назв—«асистент» та «лаборант»; третій пропонував для вищої категорії робітників бібліотеки назву «учений бібліотекар—керівник», пристаючи разом на назви «асистент» та «лаборант» для решти наукових робітників; а для середнього бібліотечного персоналу, замість назв: «б-кар 1-го розряду», «б-кар 2-го розряду», пропонував назву «помічник б-ря». 5) Представник Укрнауки РСФРР поінформував, що в РСФРР на чолі наукової бібліотеки стоїть «главный библиотекарь», тільки в найбільших—«директор»; в деяких і помічник голови зветься «главный библиотекарь». Тарифікується «главный библиотекарь», як професор. Далі йдуть: «библиотекарь»—тарифікується як доцент—120карб.; «помошник библиотекаря»,—прирівнюється до вчителя—80 карб.; є ще «научные сотрудники» й «технические сотрудники».

Опонентам відповідали т. Постернак та доповідач. За останні роки назва «бібліотекар» втратила своє раніше значення—і тепер принижена надзвичайно: навіть «старший бібліотекар» стоїть в 11 розряді 24-розрядної скалі, «б-р 1-го розряду»—в 10-му, «б-кар 2-го розряду»—в 8-му. Таких назв для наукових робітників б-к, як «головний» або «старший б-кар», бібліотекар», «помічник б-ря», треба уникнути—саме через те, що вони в теперішній скалі й визначають не наукових, а звичайних політосвітніх бібліотечних співробітників. Навіть назва «науковий співробітник»—небезпечна, бо в теперішній скалі «наукові співробітники» стоять дуже низько—в 11-му розряді. Треба, щоб номенклатура не давала спокуси й змоги тарифікувати наукових бібліотечних робітників як технічних і вказувала на наукову бібліотечну роботу. В цьому—рація назви «учений б-кар». Ніхто не скаже—«учений інженер» або «учений доктор», бо всяке розуміє, що то є «інженер» або «доктор»; але занадто багато є людей, що зовсім не уявляють, яка може бути наукова робота в бібліотеці. Поділ «учених бібліотекарів» саме на 4 розряди пропонується відповідно до 4-х розрядів професорів та викладачів ВУЗ'ів. У номенклатурі для середнього бібліотечного персоналу слід уникати назви «помічник б-ря», бо «помічники б-ря» в теперішній скалі стоять занадто вже низько—в 7 та 6 розряді. Як-що в номенклатурі,

замість назв, які проєктує доповідач, дати зазначення функцій та посад, то, по-перше, не можна буде завести єдину номенклатуру; по-друге, така номенклатура, що складатиметься з назв функцій та посад, буде звязувати бібліотеку в справі призначення робітникові тої чи иншої роботи в залежності від потреб бібліотеки в даний момент; по-третє, вона може спричинятися до неправильної тарифікації.

На доповідь т. Хохла один із промовців, посилаючися (помилково) на постанови Московської Бібліотечної Конференції, вважав за нормальну довжину робого дня для б-рів 7 годин; готуватися до праці навіть науковим робітникам бібліотек, на його думку, не потрібно; потрібно це тільки бібліотечно-консультаційному персоналові, і лише йому промовець вважав за відповідне зменшити довжину робочого дня до 4 годин. Инші промовці зазначали шкідливий вплив бібліотечної роботи на здоров'я, особливо—нервовий характер праці в читальні, а також визнавали за конче потрібне для наукових робітників бібліотеки 4 години праці на день, а для инших—5. Представник Російської Публічн. Б-ки ім. Леніна поінформував, що професійні органи РСФСР визначили робочий день для наукових бібліотекарів у 4 години. Инші промовці зазначали, що бібліотечні робітники повинні працювати 6 годин, згідно з установленою в Кодексі Закон. про працю нормою для робітників розумової праці,—але частину цього часу наукові співробітники можуть вживати не на безпосереднє виконання своїх обов'язків

№№ за черг.	НОМЕНКЛАТУРА ПОСАД	ФУНКЦІЇ
		Науково-адміністративний
1	Директор або завідувач	Керує всією науковою й освітньою діяльністю й господарчим життям Бібліотеки.

у б-ці, а на підготування до цієї роботи; з другого боку, треба зменшити час обов'язкової праці в бібліотеці співробітникам читальні з огляду на надзвичайну напруженість та нервовий характер їх роботи.

Що-до проф. відпустки, всі промовці були за те, щоб науковим співробітникам давати відпустку в 2 місяці; була пропозиція таку відпустку дати й усім бібліотечним робітникам.

В комісію для вироблення резолюції обрано, крім доповідачів, т.т. Альховську, Боровича, Вуґмана, Дубровського та Петруня.

Резолюція на доповіді т.т. Маяковського та Хохла.

Маючи на увазі великі й різноманітні завдання наукових бібліотек, конечну потребу завести в них відповідну їхній роботі й однакову для всіх наукових бібліотек тарифікацію та необхідність поставити їхніх співробітників у такі матеріяльні умови, за яких наукові бібліотеки могли-б мати потрібний їм кваліфікований персонал,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, заслухавши доповідь т.т. Маяковського та Хохла, постановляє:

1) визнати за доцільне завести в наукових бібліотеках УСРР таку систему, номенклатуру й тарифікацію посад:

КВАЛІФІКАЦІЯ	ТАРИФІКАЦІЯ	
	У наукових бібліотеках по-над 300000 томів	У менших наукових бібліотеках
персонал:		
Загально-наукова або теоретич.-бібліотечна освіта, участь у наук. житті (друков. праці або доповіді й т. ин.). Організаційн. досвід.	Прирівнюється до ректора або професора 1-го рангу Інституту.	Не нижче від викладача 2-го рангу ВУЗ'у.

№№ за чрг.	НОМЕНКЛАТУРА ПОСАД	ФУНКЦІЇ
2	Заступник директора	Поділяє з директором обов'язки керування науковою та освітньою діяльністю Бібліотеки й її господарчим життям. Завідує внутрішнім розпорядком.
3	Учений секретар.	Бере участь у наукових засіданнях б-ки й веде їх журнали; систематизує відчити наукових відділів б-ки та матеріяли що-до її поповнення; відповідає за відчитність Б-ки (крім господарчої та фінансової); керує діловодством б-ки. Завідує внутрішнім розпорядком, якщо в Бібліотеці нема посади заступника директора, та доглядає за виконанням правил внутрішнього розпорядку.
		Науково-бібліотечний
4	Учений бібліотекар-керівник.	Завідування основними відділами (спеціяльними, відд. комплектування, загальним, класифікацією, складанням реальних каталогів, усім обсягом консультаційної роботи); використовування бібліотечного досвіду та матеріялів статистичного обслідунання бібліотек; керування науковими працями бібліотеки та їх редагування; керування науково-педагогічною діяльністю б-ки та підготуванням аспірантів.
5	Бібліотекар-асистент.	Помічник бібліотекарів-керівників. Обробка наукових матеріялів бібліотеки та підготування їх до друку; індексація; розроблення предметових та тематичних каталогів і инша бібліографічна робота; участь у політосвітній, консультаційній та педагогічній діяльності бібліотеки; обробка окремих питань (виставки, обслуговування конферепцій і з'їздів, задоволення запитань інституцій).

КВАЛІФІКАЦІЯ	ТАРИФІКАЦІЯ	
	У наукових бібліотеках по-над 300000 томів	У менших наукових бібліотеках
Те-ж саме.	Прирівнюється до проректора або професора Інституту (одним розрядом нижче за директора).	Немає.
Те-ж саме.	На 2—3 розряди нижче від директора.	На 2 розряди нижче від завідувача.
персонал:		
Загальна наукова або теоретично-бібліотечна освіта. Участь у науковому житті (друковані праці або доповіді й т. инше).	Прирівнюются до професорів 1-го та 2-го рангу Інституту.	Теж.
Аналогічно до попереднього пункту.	Прирівнюються до викладачів 1-го рангу (штатних асистентів) спеціяльних науково-навчальних установ (Мед. Інстит., Політехн. Ін-ту й т. инш.).	Теж.

№№ за черг.	НОМЕНКЛАТУРА ПОСАД	ФУНКЦІЇ
6	Бібліотекар-лаборант.	Безпосереднє виконання робіт по бібліографії, предметовому та тематичному каталогах; участь в процесі комплектування Бібліотеки; реєстрація найважливіших збірок Б-ки, що вимагають відповідної наукової підготовки; участь у політосвітній та педагогічній праці під керівництвом старшого бібліотечно-наукового персоналу.
		Середній Спеціяльно-Бібліо
7	Бібліотекар.	Завідування інвентаризаційними та каталогізаційними процесами, абонементажем, читальною залею, книгосховищами та резервовими фондами; статистика в різних галузях бібліотечної праці.
8	Старший помічник б-ря.	Складні каталогізаційні операції, учот та контроль періодики та складних (серійних) видань, ведення інвентаря та ревізійних описів, здавання книжок до оправи й контролювання цієї роботи.
9	Помічник бібліотекаря.	Провадження операцій абонементажу та обслуговування читальної залі; видавання формальних справок каталожного характеру; складання первічних реєстрів; карткографія.
		Технічно-бібліотечний пер
10	Старший кваліфікований технічно-бібліотечний співробітник.	Штампування книжок, розставлювання їх, ремонтування книжок.
11	Технічно-бібліотечний співробітник.	Подавальник, контролер виносу книжок із Бібліотеки.
		Господарчий, фииансовпй та за загальною номенклатурою

КВАЛІФІКАЦІЯ	ТАРИФІКАЦІЯ	
	У наукових бібліотеках по-над 300000 томів	У менших наукових бібліотеках
Ознайомленість із певною галуззю наукової праці.	Прирівнюються до викладачів 2-го рангу (штатних лаборантів) спеціяльних науково-навчальних установ.	Т е ж.

течний Персонал:

Досконале знання бібліотечної техніки.	Прирівнюються до завідувачів проф. шкіл (15 розр.).	Т е ж.
Знання бібліотечної техніки.	Прирівнюються до вчителів профшкіл (14 розряд).	Т е ж.
Ознайомлення з певними галузями бібліотечної техніки.	Прирівнюються до вчителів труд. школи (13 розр.)	Т е ж.

сонал:

--	Прирівнюються до кваліфікованих технічних співробітників лабораторій та кабінетів (8 і 7 роз.).	Т е ж.
—		Т е ж.

канцелярійний персонал
й тарифікацією.

Ця система застосовується в наукових бібліотеках в залежності від розмірів бібліотеки та обсягу її роботи.

2) Беручи до уваги науковий характер роботи части персоналу наукових бібліотек та шкідливі для здоровля сторони де-яких бібліотечних робіт., Конференція визнає за необхідне, щоб норми робочого дня в наукових бібліотеках було встановлено такі: для наукового персоналу—24 год. на тиждень; для середнього спеціяльно-бібліотечного персоналу—30 годин на тиждень; для технічного бібліотечного персоналу—36 годин на тиждень.

Примітка. Якщо хто з членів науково-адміністративного персоналу (директор, його заступник, учений секретар), не маючи иншої посади, віддає Бібліотеці часу більше за зазначену для наукових співробітників норму, то він має право на збільшення платні до 100%.

3) Виходячи з тих самих міркувань, довжину професійної відпустки належить установити: для науково—адміністративного та наукового персоналу—2 місяці, для середнього спец. бібліотечного персоналу $1^1/_2$ міс., для технічно-бібліотечного персоналу— 1 місяць на рік.

4) Довжина робочого дня й професійної відпустки для господарчого, фінансового та канцелярійного персоналу—згідно з загальними положеннями що-до співробітників освітніх установ.

5) На співробітників наукових бібліотек належить поширити всі ті положення про службу, пенсії й т. инш., що їх установлено або буде встановлено для співробітників ВУЗ-ів, наукових та освітніх установ взагалі, відповідно до посади того чи иншого співробітника наукової бібліотеки.

6) Приймаючи на увагу єдність системи освіти УСРР, а також єдину цілеву установку роботи бібліотек на основі кваліфікації бібліотекарів бібліотек всіх типів,—Конференція наук. б-к України вважає за необхідне:

а) добиватись піднесення престижу назви бібліотекаря згідно з тою ролею, що її революція поставила перед ним у справі культурного будівництва;

б) звідси Конференція вважає за потрібне домагатися відповідної тарифікації всіх бібліотекарів, що давала-б їм змогу працювати й виконувати завдання, поставлені перед ними.

7) З огляду на однакову кваліфікацію й умови праці робітників наукових бібліотек і робітників бібліографічних установ, вважати за необхідне поширити зазначену вище тарифікацію, довжину робочого дня та профвідпустки й инші положення й на співробітників бібліографічних установ.

Виноградов А. К.

Всесоюзная Библиотека им. Ленина.

(Информационный доклад.)

Прошу принять во внимание, что этот доклад является лишь кратким сообщением без привлечения большого материала, необходимого для полноты освещения важного вопроса, предложенного мне председателем уже по прибытии нашем в Киев, вопроса о возникновении наименования Библиотеки «Всесоюзной» и о значении этого наименования.

История этого акта не случайна. Перенесение в Москву политического центра РСФСР и последующее превращение этого города в столицу огромного Союза Социалистических Республик, пребывание в Москве Союзного Правительства и необходимость для него иметь справочный аппарат значительной мощности, все это само по себе требовало организации Центральной Библиотеки СССР заново, если бы даже Москва не располагала более или менее подходящим фундаментом такого учреждения. Но за время революции выросла не только потребность в Центральной Библиотеке СССР, но почти одновременно, лишь с некоторым опозданием, вырос фундамент организуемой Библиотеки. Таким образом позвольте высказать первое положение моего доклада:

I. Создание в столице СССР «Центральной Государственной Библиотеки имени Ленина» было обусловлено как всеми жизненными «случайностями» (как напр., перенесением столицы в Москву), так и политической необходимостью, а совокупность этих условий указывает на органичность ее возникно-

вения, а не на ведомственную выдуманность, лишенную жизненной основы.

Старый Румянцевский Музей теснил свою библиотеку, не имея возможности развертывать свои отделы. Революция раскрепостила Библиотеку, слив ее с Отделом Рукописей и выделив в самостоятельные музеи Картинную Галлерею и Этнографический Отдел. Осуществление этого потребовало огромной и напряженной борьбы со «старым» Музеем, и опоздай эта борьба на год, она быть может закончилась бы поражением Библиотеки. Параллельно с работой по раскрепощению Румянцевской Библиотеки, с вылущиванием ее из твердой и мертвой скорлупы исторически-наросших напластований, в период военного коммунизма шло ее непрерывное обогащение, утроившее ее книжное и рукописное имущество и оплодотворившее ее творческим культурно-организационным порывом.. В 1917 голу началось массовое накопление книг, рукописей, гравюр, целыми библиотеками, архивами, коллекциями поступавших со всех концов РСФСР.

В 1918 г. присоединена переплетная мастерская, четыре больших владения и возобновлено правило обязательной присылки книг.

В 1919 г. к б-ке отошли два больших филиала (Сергиевский и Рогожский, последний территориально слит теперь с Б-кой). В том же году 1-ая Библиотечная сессия НКПр., созванная по моей инициативе и бывшая третьим по счету государственным совещанием о Б-ках РСФСР, определила введение реферативной системы, давшей Р. Б-ке помимо старого алфавитного каталога, двадцать каталогов научно систематической библиографии в качестве опоры углубленной справочной работы по важнейшим группам научных дисциплин.

В 1920 году окончательно оформилось решение НКПр. реформировать Р. М. по трем вышеуказанным направлениям, т. к. значение Рум. Б-ки для Москвы, как столицы, вполне определилось,

В 1921 г. Отдел Древностей был вывезен в Исторический Музей и началось постепенное освобождение места для развертывания Б-ки. В этом же году перешли в виде постоянной книжной выставки собрания Книжной Палаты, которые, пополнив ценнейшие книжные собрания Р. Б-ки, вместе с ним по-

ложили основание Музею Книги. В декабре 1921 года, в силу обязательства, данного мною Владимиру Ильичу, были разработаны и в последующие годы осуществлены конструктивные принципы Нового Книгохранилища. В основе своей взята была конструкція инженера Липпмана (Германия) и изменена применительно к нашим условиям в зависимости от русских сортиментов фасонного железа. Книгохранилище постройкой закончено. Оно вместит свыше 700.000 томов, и его 10.000 железных полок дают пропорцию необычайной легкости: 1 пуд железа держит сто пудов книжной массы. Книгокранилище строилось четыре года.

В 1922 г. Р. Библиотека победоносно закончила борьбу за обладание Кабинетом Библиотековедения (сущ. при Университете Шанявского), который был перевезен во владения Б-ки и реорганизован в Государственный Институт Библиотечных знаний, имеющий задачей не только переподготовку нынешнего персонала, но и широкую работу по выпуску на двухгодичных курсах высококвалифицированного библиотечного персонала. Кооперирование Института с огромной публичной библиотекой, дающей несравнимый простор практической проверке получаемых знаний, дало возможность этому И-ту стать Центральной опытной станцей всех дисциплин библиотекознания.

Таким образом к моменту первого переименования, т. е. к 24/1—24 г. Б-ка представляла собою творческое достижение Революции, определяемое следующими цифровыми характеристиками:

Площадь (со всеми вспомог. зданиями) 19,444 кв. м.

Кубатура . . . . 78,432 кб. м.

Инвентарная емкость . . . 4.500 шкафов (35.000 полок)
с общей длиной полок . . 50 километров.

Каталоги . . . . 800 ящиков (около 1.600.000 карточек).

Книг и рукописей . . . . 3.710.000 библиотечн. единиц.

Первоклассный по размерам и материалу Гравюрный Кабинет, к сожалению, отошел от Б-ки; таким образом трехчастная правильность конструкции: «книга, рукопись, полиграфия», нарушена выводом полиграфических коллекций.

Теперь сопоставим несколько цифр статистики: последнего года перед войной и последнего года перед переименованием Б-ки: 1913 и 1924 г.г.

1913 г.

Число записей читателей.	Число посещений.	Число требований читателей	Книжное, рукописное и полиграфическое имущество в библиот. един.	Штат в труд. един.	Вознагражд. в м-ц в среднем	Число томов на 1-го служащего.
13.600	122.157	226.724	1.326.000	134	56 р.	10.000
1923 г.						
22.688	289.087	690 399	3.910.000	210	26 р.	19.000

Мы видим, что огромный рост Б-ки не совпадал с ее силами. Стихийное количественное накопление богатств в пору военного коммунизма и усиление стремлений к их использованию были тем стимулом, живым и императивным, который требовал качественной перемены большинства библиотечных установок. Явно обгоняя штатные и бюджетные богатства, этот количественный рост имущества быстро стал изнашивать персонал: работая при двойной нагрузке (10.000 : 1 и 19.000 : 1), при уменьшенном вдвое содержании (56 : 26), он не только не успевал, но погибал. 26% активно-туберкулезных и читательский крик о помощи показали всю серьезность учреждения и раскрыли катастрофичность его положения.

Коллегия НКПр. РСФСР 24 января 24 года приняла во внимание героический пост этой Б-ки и дала ей Ленинское имя.

Оправдание этого нового имени есть ответственная историческая задача Б-ки; первым шагом к исполнению этой задачи было устранение недочетов, замена стихийно сложившихся навыков научно-обоснованными методами работы, установление равновесия в коэффициентах использования всех потенциальных богатств Б-ки. Читальный зал, открытый всю неделю и по будням доступный 12 часов в сутки, имеет подручную библиотеку в 30.000 томов, а в остальных требованиях опирается на общий алфавитный каталог, обеспечивающий доступ ко всему учтенному имуществу фундаментальной Б-ки. Последняя дает 30.000 подач в месяц при 20.000 посещений

или 1500 посещений в день при 2500 подачах (10.000 томов в день при 70 отказах). На каждого податчика приходится 125 выдач в день или в среднем 500 томов (12 пудов подноски при прохождении в служебные часы $12\frac{1}{2}$ верст каждым податчиком, при чем помещение не позволяет увеличить их штат, с одной стороны, а отсутствие машинной помощи замедляет работу, давая непосильную нагрузку—с другой). Вычисление коэффициента использования Б-ки в целом дает 0,34, т. е., 34% Б-ки доступны и спрашиваются читателем, но что касается отдельного вычисления «К» по Читальному залу, то оно дает К 1600. Тысяча шестьсот целых—это двадцатипятикратное превышение нормы, требующее экстренных мероприятий, как в целях регулировки читательских интересов, так и в целях сохранения книжных богатств от чрезвычайной и ускоренной изнашиваемости. Вот первый недочет Б-ки, устранить который было трудно НКПр. РСФСР.

Едва ли не еще большим недочетом является отсутствие отдела хранения. Прошлое позволило дать топографический инвентарь лишь незначительного числа книгохранилищ, но не решило задачи контроля книжной циркуляции, равно как и дело каталогизации новых поступлений стояло не на высоте и замедляло путь книги от типографии к библиотечному читателю. Только теперь часть этих недочетов устранена. Существенно наносило ущерб культуре прекращение пополнений обязательным экземпляром со всех концов бывшей императорской России, совпавшее с моментом наибольшей ценности выходящей на местах и в Республиках книжной продукции. Остро чувствовалась и Правительством и работниками Союзной науки необходимость иметь в Центре Союза отражение и взаимодействие всех без исключения произведений науки и литературы всех без исключения государств и областей наших Соединенных Штатов Восточной Европы: СССР. Ведь самая постановка вопроса о «всесоюзности» Б-ки на 1-ой Украинской Конференции показывает, до какой степени вопрос о таком центре есть вопрос живой и необходимый. Мы, московские делегаты, да и всякий, я думаю, кто сознательно понял, как много дала нам украинская культура, горячо благодарим украинских товарищей за постановку и включение в программу конференции вопроса о Ленинской Библиотеке.

13 марта 24 года были выработаны основные пункты ходатайства о необходимых мероприятих по Б-ке в согласии с новым ее назначением. Свыше года работавшая ликвидационная Комиссия Румянцевского Музея закончила свою деятельность уже в 1925 г. Протокол № 44 заседания Президиума ЦИК СССР 6-го февраля 1925 г. утвердил Всесоюзность Б-ки, предложил всем Книжным Палатам высылать в нее 2 первых экземпляра всех произведений печати и вместе с постановлением ВЦИК от 16/II—25 (проток. № 51) дал основные законодательные определения места Б-ки, совершенно не касаясь при этом вопроса о подведомственности Всесоюзной Библиотеки, полагая очевидно естественным оставление ее в ведении Главнауки НКПр. РСФСР.

Таким образом второе положение моего доклада сводится к фактическому сообщению:

II. Период борьбы со «старым» музеем закончился победой Библиотеки, а совокупность об'ективных условий в виде 1) потребности и широкой массы и Правительства иметь в столице Библиотеку огромной мощности; 2) количественного богатства Р. Б-ки—привели к законодательному решению помочь качественному совершенствованию этой Б-ки 16. II. 25.

Если мировое значение важнейших культурных учреждений продиктовало даже враждебной нам стороне VII-ой пункт (XI-ой статьи) Рижского Мирного Договора с Польшей о неприкосновенности научного имущества культурных сокровищниц, то какой же огромной горячности Б-ка может ожидать от отдельных Республик СССР в деле обогащения принадлежащей им Центральной Библиотеки книжной продукцией, зачастую и не существовавщей при царизме, или бывшей под миссионерской опекой у народностей, которые теперь свободно приобщаются к культуре и политическому знанию на своем родном языке. Этим обогащением отдельные Республики и области СССР не только превращают свою Библиотеку в житницу жатвы национальных культурных посевов, не только получают центр, где эти посевы должны синтезироваться во взаимодействии, облегчать сравнительное изучение друг друга, содействовать Союзоведению, но этим части СССР работают на человечество, вносят вклады в мировое культурное хозяйство, об-

служивают нужды самой угнетенной национальности в мире, именно—всего трудящегося человечества—мирового пролетариата, вступающего на путь освобождеия. Штатные и бюджетные возможности НКПр. РСФСР, очевидно, еще не позволяют ему развернуть Отдела Национальностей, но Библиотека полагает, не создавая, конечно, отделов по каждой политической единице СССР, об‘единять по языковому признаку литературы родственных народов, группируя их продукцию и их изучение, вне зависимости от нынешних политических границ. Поэтому, если сейчас Научный Отдел Славяноведения основным ядром имеет Украину, то он об‘единяет в этом понятии не только УССР, но и Галичину со всей Прикарпатской Русью; что же касается других народностей СССР, то основное внимание Б-ка полагает уделить об‘единениям: Тюркскому, Монгольскому, Восточно-финскому, Яфетидологическому, не считая это перечисление окончательным и оставляя в другой, не национальной, группировке Отдел Классического Востоковедения. Новым фактором является обстоятельное и пристальное изучение славяноведения на Западе, где 92 кафедры заняты созданием энциклопедии сведений о славянстве. Б-ка Союза не может не сделать об‘ектом своего внимания не только результаты, но и самый факт европейского славяноизучения. Задача организации Отдела Национальностей огромна, и не может быть решена в короткий срок, но без ее решения Библиотека не может претендовать на полное осуществление Всесоюзности. Есть целый ряд неоспоримых взаимных обязательств Библиотеки с Союзными Республиками, есть полный, хотя еще не контактированный, момент взаимной заинтересованности, но осуществляя задачу Отдела Национальностей, ни Б-ка, ни Республики конечно, не забудут главнейшего факта, что Ленинская Библиотека в своей структуре, в способе пополнения, в научно-исследовательской работе, и в деле совокупностей своего культурного служения, перерастает задачу простого Союзоведения и вовсе не является местом хранения книжной продукции отдельных политических единиц Союза, накопленной путем простого сложения в залы соответствующего наименования,—нет! Республики СССР будут, конечно, помнить, что столетнее накопление культурных сокровищ в этой Б-ке превращает ее в мощный коллектор потенциальных знаний, ставший уже

достоянием не только нашим, но и всего человечества. Это одна из немногих мощных радиостанций, в которой союзные культуры находят гигантский громкоговоритель, приобщающий всесоюзную культуру мировой культуре.

Мы имеем, таким образом, полную аналогию той концепции, которая легла в основу конституции СССР. Центральная Власть СССР—власть шестой части суши, заселенной множеством народов, есть власть интернациональная, сумевшая по природе своей победить великодержавство и национализм, стать Правительством Интернациональным, с другой стороны, вне всякого шовинистического заблуждения, оно обусловлено самоопределением народов. В зависимости от этого жизненного решения, считающегося с фактом национальных, языковых и культурно-бытовых различий, Интернационалистическое по принципу, Правительство СССР составляется из 1) Центрального Исполнительного Комита СССР и 2) Совета Национальностей, как необходимейшего корректива к нему.

Перехожу к моим следующим положениям:

III. Элементы, создающие Отдел Национальностей, должны строить этот отдел, группируясь по языковым об'единениям, т. к. нынешние политические границы областей и Республик дают слишком дробные и недостаточно исчерпывающие характеристики. При чем Отдел Национальностей не исчерпывается задачами простого краеведения, а совокупность элементов Отдела Национальностей не исчерпывает всего смысла Библиотеки им. Ленина ограничением ее кругом Союзоведения.

IV. Подобно Совету Национальностей СССР, Б-ка должна иметь образцово поставленный Отдел Национальностей, находящийся в теснейшей связи с Отдельными составными частями СССР, но при этом: подобно ЦИК СССР, Библиотека имени Ленина имеет международную мировую задачу быть очагом об'ективной науки, коллектором всесоюзной культуры, обращенной уже не к отдельным Республикам в качестве краеведческой библиотеки, а ко всей арене международной поступательной деятельности.

Участвуя непосредственным выступлением на арене международной науки, наука каждой Республики Союза должна, помимо этого, через кооперирование с Ленинской Библиотекой участвовать в том творческом синтезе национальных культур,

который выступает в силу их взаимного соединения в виде Культуры Союза Советских Социалистических Республик, несущей человечеству слова и дела своего нового небывалого опыта. Здесь играет роль принцип соединения в одно наглядное целое элементов разных национальностей: организованное целое по количеству и качеству больше и лучше слагающих его элементов. Богатства культур отдельных Республик в Ленинской Библиотеке от сочетания должны выиграть.

Зміст дебатів.

В дебатах з приводу доповіди т. Віноградова про Всесоюзну Бібліотеку було висловлено думки, що Ленінська Бібліотека, одержавши назву всесоюзної, повинна перш за все з'ясувати свої завдання, як всесоюзної бібліотеки, з'ясувати ті обов'язки перед усіма союзними республіками, що повинні лягти на неї з перетворенням її в усесоюзну; що самий процес перетворення її в бібліотеку всесоюзну всіма своїми функціями це справа довгого часу. Свої всесоюзні завдання вона зможе виконати лише в спілці з національними бібліотеками всіх союзних республік. Як установа всесоюзна, вона повинна перебувати в віданні всесоюзних органів, а не органів РСФСР, і мати при собі якийсь колективний орган—Раду з представників союзних республік, що могла-б збиратися на сесії. В дебатах підкреслено також, що всесоюзне значення мають і де-які инші великі бібліотеки союзних республік.

Беручи до уваги, що доповідь мала лише інформаційний характер, що питання перетворення бібліотеки ім. Леніна у всесоюзну дуже складне з погляду організаційного й конституційного, Конференція ухвалила прийняти доповідь т. Віноградова до відому й резолюції на цю доповідь не виносити.

Меженко Ю. О.

Про перепис бібліотек УСРР.

(Зміст доповіди).

Ще на І Всеукраїнській Нараді робітників книги в 1923 році було визнано, що бібліотечну справу треба обслідувати.

Виробити анкету й перевести перепис бібліотек доручено було УНІК'ові. УНІК розробив анкету й надіслав її до Центру, а також утворив ділову комісію в цій справі, що виконала де-яку роботу. Коли, після деяких зволікань у Харкові, справа повернулась до УНІК'у, він передав її до Центрального Статистичного Управління, маючи на увазі, що в 1926 році воно має перевести всеукраїнський перепис і, на думку УНІК'у, було-б корисно для перепису б-к використати той апарат, що робитиме загальний перепис для Статистичного Управління. Установити, скільки установ треба обслідувати, ще не пощастило. Наркомос налічує 2.100 бібліотек, а за нашими відомостями на Україні є до 9.000 бібліотек. Перепис має бути універсальний, тому анкета складається з 125 питань. Ми гадаємо випустити брошюру, де буде детально роз'яснено, як користуватися анкетою. Ми маємо обслідувати установи не тільки статично, а й динамічно—їх історію й перспективи.

В Комісію для вироблення резолюції, крім доповідача, обратно т.т. Постернака, Стебельського, Козаченка та Вуґмана.

Резолюція.

1. Заслухавши інформацію т. Меженка про перепис бібліотек УСРР, Конференція вітає ідею такого обліку і вважає його за справу надзвичайної ваги, необхідну для установлення мережі бібліотек УСРР.

2. УНІК'ові, на думку Конференції, слід подбати про як-найприступнішу для всіх типів бібліотек форму та редакцію анкети, досягаючи цього ні в якому разі не за рахунок її наукового значення.

3. Конференція вважає за можливе, з метою спрощення роботи, крім поспільного обслідування бібліотек, обслідування монографічне.

4. З метою успішного переведення в життя цього перепису, Конференція вважає за можливе, для економії сил та засобів, перевести перепис підчас всесоюзного перепису 1926 р.

5. Конференція висловлює побажання до УНІК'у, щоб він опрацював матеріяли перепису та як-найшвидче їх опублікував.

Рубінштейн С. Л.

Про організацію обміну по-між бібліотеками УСРР та міжбібліотечного абонементу[1]).

Тези до доповіди.

1. З метою допомоги науковій праці, наукові бібліотеки України повинні вжити заходів до раціонального використування тих книжкових фондів, що у них є.

2. Для цієї мети доцільно встановити між усіма науковими бібліотеками України, як це установлено по-між Університетськими бібліотеками Німеччини, міжбібліотечний абонемент.

3. Також доцільною буде організація обміну дублетами. Кожна велика бібліотека України має великі дублетні фонди, які могли-б служити цінним поповненням инших бібліотек. Читачі бібліотек, що вступили в обмін, мали-б можливість користуватися книгами, що в теперішній час для них неприступні.

Попов П. М.

Про утворення Українського Музею Книги.

(Тези до доповіди).

I. Потреба Музею Книги на Україні—

1) для робітничих кол;

2) для наукового українського книгознавства;

3) для зосередження розпорошених друкарських та инших відповідних матеріялів.

II. Завдання Музею Книги на Україні.

III. Джерела постачання Музею Книги.

IV. Стан попередніх робіт по утворенню Музею Книги.

V. Участь заінтересованих інституцій і організація Музею Книги.

---

[1]) Доповіді т. т. Рубінштейна, Попова й Карпінської, за браком часу, не було зачитано на конференції.

Карпінська О. Є.

Про єдину статистику наукових бібліотек УСРР.

Тези до доповіди.

I. Важливість єдиної бібліотечної статистики для нормального впорядкування й найдоцільнішого розвитку та вивчення наукових бібліотек України й брак єдности її.

II. Треба зорганізувати комісію при Київській Секції Академбібліотек і доручити їй розробити проєкт єдиної статистики для всіх наукових бібліотек України. В проєкті з'ясувати методу збирання статистичного матеріялу, принципи його групування, обсяг обслідування, єдині статистичні бланки, терміни статистичних даних, інструкцію й т. инш. Вироблений проєкт надіслати на затвердження Укрнауки.

III. Виробляючи проєкт єдиної статистики для наукових бібліотек, мати на увазі потребу уніфікації статистики всіх бібліотек УСРР, а не тільки наукових бібліотек.

Додаткові резолюції Конференції.

1. Про делегацію на всесвітній бібліотечний конгрес.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР вважає за конче потрібне, щоб на всесвітній бібліотечний конгрес було послано делегацію від наукових бібліотек УСРР, з метою—використати в науково-бібліотечному будівництві УСРР останні досягнення всесвітнього бібліотечного досвіду, ознайомити бібліотечні кола всесвіту з напрямком діяльности й досягненнями наукових бібліотек УСРР та зав'язати живі звязки між науковими бібліотеками УСРР і инших країн.

2 Про видрукування праць Конференції.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, вважаючи, що вона поставила, освітила й почасти вирішила багато важли-

вих питань з обсягу діяльности наукових бібліотек УСРР, і що ознайомлення з її роботою буде корисне для наукових і для инших бібліотек ССРР, для наукових діячів і широких кол громадянства, постановила просити Укрнауку дати кошти на видрукування Трудів Конференції.

3. Про щорічні конференції наукових бібліотек та бібліографічних установ УСРР.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, з огляду на величезне значення правильної постановки наукових бібліотек для успіху науки, соціялістичного будівництва й національно-культурного розвитку народів УСРР та на важливість колективного обміркування справ життя й діяльности наукових бібліотек, вважає за конче потрібне що-року скликати в одному з великих міст УСРР по черзі Всеукраїнську Конференцію Наукових Бібліотек та Бібліографічних установ УСРР і просити про це Укрнауку.

4. Про всесоюзні конференції наукових бібліотек та бібліографічних установ.

Маючи на увазі,

1) що кожна союзна республіка має свою систему освіти, звязану з усім її економічним, соціяльним, політичним і культурним життям,

2) що контакт і взаємний обмін досвідом роботи та організації наукових бібліографічних установ різних союзних республік допоможе в бібліотечно-бібліографічному будівництві кожної з них,—

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР визнала за бажане, щоб опріч щорічних всеукраїнських конференцій і з'їздів, час від часу скликалися конференції наукових бібліотек і бібліографічних установ всіх союзних республік, що входять у склад СРСР.

5. Про подяку Укрнауці.

Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР, закінчивши свою роботу, освітивши й вирішивши багато важливих питань життя й діяльности наукових бібліотек УСРР та намітивши шляхи дальшого розвитку, висловлює Укрнауці щиру подяку, що вона дала діячам наукових бібліотек змогу зібратись і спільно обміркувати свої науково-бібліотечні справи.

Зміст.

Сторінки

Постернак С. П. Перша Конференція Наукових Бібліотек УСРР 3
Дубровський В. В. Організація мережі наукових бібліотек УСРР та найближчі завдання їхньої роботи 10
Постернак С. П. Проблема наукових бібліотек УСРР. . 16
Зміст дебатів і резолюції на доповіді т.т. Дубровського та Постернака 24
Іваницький В. Ф. Науково-дослідча праця в галузі книгознавства та бібліотекознавства в зв'язку з підготуванням бібліотекарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках . 29
Зміст дебатів і резолюція 39
Сагарда М. І. Бібліографічна робо.а в наукових бібліотеках 42
Рубінштейн С. Л. Завдання наукової бібліографії на Україні 54
Годкевич М. А. Книжкова Палата й наукові бібліотеки . 62
Ясинський М. І. Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організація бібліографії продукційних сил 68
Отамановський В. Д. Бібліографія краю („топобібліографія"), як одно з основних завдань наукової книгозбірні, та організація топобібліографічної праці на Україні. 78
Зміст дебатів і резолюція на доповіді т.т. Сагарди, Рубінштейна, Годкевича, Ясинського та Отамановського 82
Резолюція про видання друкованих каталожних карток . . 88
Балика Д. А. Активізація роботи в наукових бібліотеках . 89
Розанов Я. С. Звязок між науковими та політосвітніми бібліотеками (тези доповіди) 98
Зміст дебатів і резолюції на доповіді т.т. Балики та Розанова 100
Борович Б. О. Классификация книг в научных библиотеках и предметный каталог 104
Козловський В О. Реальні каталоги в наукових бібліотеках 112
Зміст дебатів і резолюція на доповіді т.т. Боровича та Козловського 119
Козловський В. О. Єдина каталографічна інструкція . 122
Зміст дебатів і резолюція 127

Рубінштейн С. Л. Постачання літератури науковим бібліотекам 128
Рожко М. В. Про постачання літератури ВУЗівським бібліотекам 131
Зміст дебатів і резолюція на доповіді т.т. Рубінштейна та Рожка 132
Козаченко А. І. Тези доповіди про утворення Державного Книжкового Фонду УСРР 134
Зміст дебатів і резолюція 135
Лісник Ф. С. Наукова організація праці в наукових бібліотеках 137
Зміст дебатів і резолюція 139
Маяковський Як. Л. Система посад у наукових бібліотеках, їх номенклатура й тарифікація 141
Хохол М. Т. Унормування робочого дня в наукових бібліотеках та відпусток для співробітників цих бібліотек 148
Зміст дебатів і резолюція на доповіді т.т. Маяковського та Хохла 150
Виноградов А. К. Всесоюзная Библиотека имени Ленина . 159
Зміст дебатів 167
Меженко Ю. О. Про перепис бібліотек УСРР 167
Резолюція 168
Рубінштейн С. Л. Про організацію обміну поміж бібліотеками УСРР та міжбібліотечного абонементу 169
Попов П. М. Про утворення Українського Музею Книги . 169
Карпінська О. Є. Про єдину статистику наукових бібліотек УСРР 170
Додаткові резолюції конференції 170

Помилки друкарські.

Стор	Рядок:	Надруковано:	Має бути:
2	1	700	750
11	Примітка	С‘езда... делу	Съѣзда... дѣлу
21	останній	єавдання	завдання
30	„	де-як і	де-які
38	1	міркувань	міркувань
38	5	взагалі	взагалі
38	7	спірантури	аспірантури
52	30	муситьп олягати	мусить полягати
57	19	в форм.	в формі
57	21	Bibliothekeni	Bibliotheken.
61	9	сячних внесків	сячних внесків
66	27	їнозвавчим	їнознавчим
70	26	інтструкції	інструкції
75	34	спіхів	успіхів
86	8	6ами	бами
86	11	бібліографічної	бібліографічної
88	27	пії	ції
92	8	Welptolitik	Weltpolitik
93	30	відправдуються	виправдуються
103	18	та	на
112	2	перкрестный	перекрестный
113	21	бібліотечних	бібліотечних
117	27	товарищам	товаришам
123	7	інсрук-	інструк-
124	25	такин	таких
137	17	належні.	належні,
156	передостанній	фиансовий	фінансовий
159	24	цочти	почти

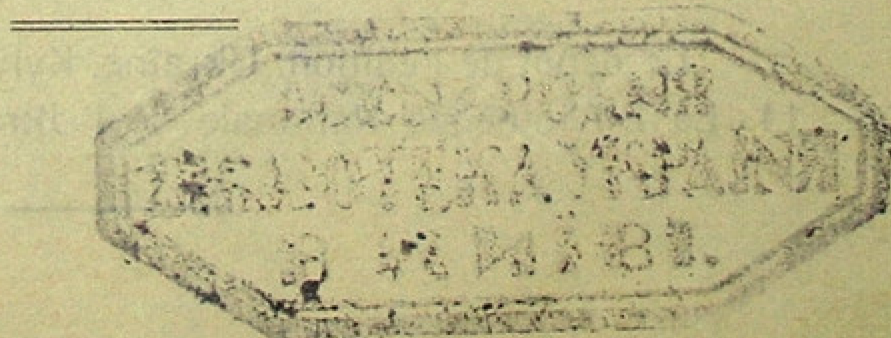

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE l'UKRAÏNE,

attachée à l'Académie des Sciences Ukraïnienne.

RECUEIL DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE l'UKRAÏNE,
1 livraison.

Les travaux de la Première Conférence des Bibliothèques Scientifiques de l'Ukraïne.

Le 28—31 décembre 1925 à Kyiv dans la Bibliothèque Nationale a eu lieu la Première Conférence des Bibliothèques scientifiques de l'Ukraïne, convoquée par l'Administration Principale des Institutions Scientifiques de l'Ukraïne.

Cette conférence, étant la première, a placé au premier plan les questions d'organisation et de méthodologie telles que: l'organisation, le réseau et le problème des bibliothèques scientifiques en Ukraïne; le travail des recherches scientifiques des bibliothèques dans les limites de la bibliothéconomie et l'éducation des bibliothequaires scientifiques; le but que poursuit la bibliographie en Ukraïne et le travail bibliographique comme une des bases principales des bibliothèques scientifiques; l'activisation du travail des bibliothèques scientifiques; l'unification des méthodes du travail; l'unification de la statistique; les catalogues systématique et methodique par matière; le complétement des bibliothèques scientifiques et le fond lettré de l'État en Ukraïne et autres-en tout 22 rapports.

La Bibliothèque Nationale de l'Ukraïne a pris une part marquée dans la Conférence, ayant donné 9 rapports. Pour cette cause la première livraison du Recueil de la Bibliothèque Nationale de l'Ukraïne a été consacrée aux travaux de la conférence: abregés des rapports et des debâts et les resolutions de la conférence.

Le dépôt de l'édition: Ukraïne. Kyiv. Bulevard de Chevtchenko, 14. La Bibliothèque Nationale de l'Ukraïne.

ВИДАННЯ
ВСЕНАРОДНЬОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
при
УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК

1. Книжний Вістник. 1919, кн. 1 і 2.

2. Постернак, С. Всенароднія Бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві. Київ, 1923. 64 стор.

3. Бібліотечний Збірник, ч. 1. Праці Першої Конференції Наукових Бібліотек УСРР. Київ, 1926. 176 стор.

Ціна 2 карб.